

FORSVARSMINISTERIET
EJENDOMSSTYRELSEN

JÆGERSPRIS SKYDE- OG ØVELSESTERRÆN

TILLÆG TIL DRIFTS- OG PLEJEPLAN **2017-2022**

Titel: Tillæg til drifts- og plejeplan for
Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn
2017-2022

Adresse: Jægersprisvejren, Kulhusvej 7,
3630 Jægerspris

Udgivelse: Forsvarsministeriets
Ejendomsstyrelse 2017

Udarbejdelse: NIRAS/Kristine Stove Boesgaard
og Henriette Gerlach,
Dansk Jagtakademi/Niels Kanstrup

Kvalitetssikring: Forsvarsministeriets
Ejendomsstyrelse, Henrik Olsen

Godkendelse: Vicedirektør for Forsvarsministeriets
Ejendomsstyrelse, Torben Gade

Fotos: Hvor intet andet er angivet:
Michael Sand og NIRAS A/S

**Layout og
produktion:** Bording A/S

ISBN: 978-87-92898-89-0

Internetversion: Tillægget til Drifts- og Plejeplanen kan
findes i elektronisk format på
www.ejendomsstyrelsen.dk

INDHOLD

1. RESUMÉ	7
2. INDLEDNING	10
2.1 International naturbeskyttelse på Forsvarsministeriets terræner	10
2.2 Tillæg til drifts- og plejeplaner	12
2.3 Tillæg for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn	13
3. MÅLSÆTNING	15
3.1 Forsvarsministeriets generelle driftsmålsætninger	15
3.2 Konkrete driftsmålsætninger for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn	15
4. STATUS	21
4.1 Ejendomsoversigt og kortgrundlag	21
4.2 Militær anvendelse	23
4.3 Naturbeskyttelse	24
4.4 Publikumshensyn	33
5. ANALYSE	34
5.1 Evaluering af gældende plan	34
5.2 Analyse af ny indsats	40
6. VISIONER	48
6.1 Landskabstyper	49
6.2 MODELLER	52
7. AKTIVITETER	53
7.1 Hel og delvis rydning af arealer	54
7.2 Slåning og opsamling	55
7.3 Græsning	56
7.4 Afbrænding	56
7.5 Hydrologi	57
7.6 Skovdrift	60
7.7 Beplantningspleje og hugst	60
7.8 Naturlig succession	60
7.9 Bekæmpelse af invasive og problemarter	60
7.10 Fortidsminder	61
7.11 Publikumshensyn	63
7.12 Ikke-modelbeskrevne aktiviteter	63
7.13 Monitorering	65
8. RERENCCELISTE	66

9. BILAG	67
9.1 Modeller for driftsindsats	67
9.2 Beskrivelse af pleje af fredede fortidsminder	74
9.3 Ekstern høring af forslag til "Tillæg til Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn"	78
9.4 Eksterne høringssvar	80
KORTBILAG	INDSTIK

1. RESUMÉ

Forsvarsministeriet ejer eller bruger en række skyde- og øvelsesterræner i Danmark. Samlet er ca. 16.000 ha af disse områder udpeget som Natura 2000-områder og er dermed underlagt de statslige Natura 2000-planer og målsætningen og indsatsprogrammet heri. Forsvarsministeriet varetager selv planlægningen for de største områder, hvilket sker gennem drifts- og plejeplaner og evt. tillæg hertil.

Nærværende plan er et tillæg til drifts- og plejeplanen for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn, der gælder for perioden 2008-2022 samt dets tilhørende tillæg for første planperiode, der gælder for perioden 2012-2022. Dette tillæg er udløst af kravet om Natura 2000-planlægningen i anden planperiode (2016-2021) og har derfor særlig fokus på Natura 2000-forpligtelserne på terrænet. Tillægget omfatter desuden forhold, der har ændret sig siden ikrafttræden af den gældende drifts- og plejeplan med tilhørende tillæg.

Tillægget refererer til den gældende plan. Nogle afsnit (f.eks. Afsnit 4. Status) er kun skrevet som supplement til det tilsvarende afsnit i drifts- og plejeplanen. Af praktiske årsager er afsnittene om målsætning og aktiviteter gennemskrevet og erstatter de tilsvarende afsnit i drifts- og plejeplanen. Indsatsen i perioden 2008-2016 er evalueret, og en del af de ikke gennemførte aktiviteter videreføres i dette tillæg. Nogle aktiviteter afventer projektering, og andre er ved at gå ind i anlægsfasen. Dette er f.eks. gældende for etableringen af den bevægelige målbane.

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er det vigtigste skyde- og øvelsesterræn på Sjælland for håndvåben til tunge våben, herunder som led i enhedsskydninger og samvirke mellem våbenarterne. Terrænet er således af afgørende betydning for dele af uddannelsen ved Forsva-

ret, Hjemmeværnet samt Politiet på Sjælland (Totalforsvaret).

Af de 693 ha, som Forsvarsministeriet ejer omkring Jægerspris, er 476 ha beliggende i Natura 2000-område nr. 235 Jægerspris Skydeterræn. 177 ha er beliggende udenfor Natura 2000-området øst for Kulhusvejen, og 40 ha udgøres af selve Jægersprislejerens. Derudover bruger og forvalter Forsvarsministeriet et større område, som er ejet af Kong Frederik den VII Stiftelse gennem en forpagtningsaftale med stiftelsen.

Ca. 124 ha er egentlige habitatnaturtyper, hvoraf de fleste er vurderet til moderat eller god tilstand. Terrænet er levested for en række højt prioriterede og internationalt beskyttede naturtyper og arter. På terrænet findes store arealer med artsrige sure overdrev og kalkoverdrev, hede, rigkær, vandhuller og fugtige skovnaturtyper som elle- og askesump. Der er en tusindtallig forekomst af orkideer fordelt på 6 arter bl.a. en betydelig bestand af salep-gøgeurt, men der findes også andre mere eller mindre sjældne plantearter som tykakset star og trenervet snerre. Der er kun tre arter på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, skæv vindelsnegl, kildevældsvindelsnegl og stor vandsalamander. Af disse findes skæv vindelsnegl og kildevældsvindelsnegl kun i rigkæret ved Troldehøj, mens stor vandsalamander forekommer i stor set alle vandhuller på terrænet. Yderligere findes den mere sjældne løgfrø i et antal vandhuller på terrænet. Løgfrø er omfattet af Habitatdirektivets Bilag IV over særligt beskyttede arter. Af arter på den danske rødliste skal forekomsten af flere sjældne sommerfuglearter bl.a. isblåfugl og violetrandet ildfugl også fremhæves for terrænet.

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn rummer rigtig mange fortidsminder og kulturhistoriske værdier fra

yngre stenalder og bronzealderen i form af sten- og jorddiger og gravhøje. De fleste af dem er koncentreret i den vestlige del af terrænet ud mod Isefjorden, såsom storstensgraven Mølledysse, Storehøj og gravhøjene ved Troldehøj. Planlægningen søger at tilgodese de lokale publikumsinteresser bedst muligt, og der er adgang for publikum på østsiden af Kulhusvej i øvelsesterrænet, når det ikke benyttes til øvelsesaktiviteter. I skyde- og sprængningsområdet vest for Kulhusvejen er der af sikkerhedsmæssige årsager ingen adgang for publikum, men turistforeningen afholder i samarbejde med Jægersprislejren guidede ture i terrænet for foreninger og andre interesserede et par gange om året.

I forhold til Natura 2000-planlægningen er de største udfordringer sikring af en sammenhængende og lysåben natur samt at sikre voksesteder og spredningsmuligheder for naturtypernes karakteristiske og sjældne arter, herunder sikring af den naturlige hydrologi for naturtyperne. Derudover iværksættes der i indeværende planperiode en aktiv bekæmpelse af invasive plantearter på særlige arealer med naturtypen strandvold og flerårige planter, hvor der er en forekomst på over 10%. De invasive arter spreder sig hastigt til andre naturtyper, udkonkurrerer og fortrænger den lysåbne natur på terrænet.

Der er igennem en lang årrække gennemført naturpleje på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. Dette er sket med henblik på at sikre de internationalt beskyttede naturtyper og tilknyttede arter og opnå Natura 2000-målene. Der er foretaget bekæmpelse af invasive arter ved slåning af rynket rose og kemisk bekæmpelse af kæmpe bjørneklo. Den lysåbne natur er plejet primært ved slåning, og der er udlagt et område til græsning med kreaturer (skotsk højlandskvæg) ved Hønsebakkeskoven. Hønsebakkeskoven er udlagt som urørt skov, mens der i de øvrige skove på terrænet har været planlagt en række tyndinger og hugst.

Indsatsen for perioden 2017-2021 (perioden for nærværende tillæg) formuleres i tillæggets målsætnings- og aktivitetsafsnit. Således planlægges udviklingen af militære anvendelsesformer, herunder mulighed for udlæg af militære graveområder ved Troldegårdsvej og mulighe-

der for skydning i skov i den nordlige del af terrænet. Ligeledes planlægges der for kørespor i øst-vestlig retning gennem skovene, og etablering af en indskydningsrampe ved Smedehuse samt en ny vej ved nærkampsbyen.

Naturforvaltningen tilrettelægges som en videreførelse af den hidtidig planlagte indsats i den eksisterende drifts- og plejeplan i form af slåning (261,7 ha), høslæt (47,2 ha), afbrænding (115,3 ha), græsning (17,9 ha), bekæmpelse af invasive arter (2,7 ha) og urørt skov (58,3 ha). Ligeledes iværksættes nye indsatser i forhold til opfyldelse af Natura 2000-målene under hensyntagen til den militære anvendelse af terrænet. Der udlægges et nyt område (18,7 ha), som kan udvikle sig ved naturlig succession i den nordlige del af terrænet og som på sigt kan udvikle sig til et område med urørt skov. Samtidig sker der en udvidelse af græsningsområdet ved Hønsebakkeskoven (udvides med 7,2 ha) i den nordlige del af terrænet, som kombineres med udlæg af militær graveområde. I et mindre område i nedslags- og sprængningsområdet, ved Bøvings Plads, igangsættes et pilotprojekt med kemisk bekæmpelse af rynket rose i stedet for slåning. Dette sker, da det af sikkerhedsmæssige grunde ikke er muligt at bekæmpe rynket rose maskinelt i store dele af terrænets nedslagsområder. I disse områder er der for stor risiko for sprængning af forsagere, som kan forårsage skader på mandskab ved slåning. Desuden er der igangsat et LIFE+ projekt om genskabelse af den naturlige hydrologi i rigkæret ved Troldehøj, rydning af overdrev samt oprensning af vandhuller på terrænet.

I tillægget til drifts- og plejeplanen fastsættes ikke nye aktiviteter i forhold til publikum, men informationsskilte og foldere med nye telefonnumre vil blive opsat på terrænet, og de guidede ture gennem turistforeningen og Jægersprislejren fortsætter, så længe der er behov for og ressourcer til dette.

Forsvarsministeriet konkluderer overordnet, at den igangværende og planlagte indsats i kombination med de nye initiativer vil kunne sikre opfyldelse af Natura 2000-målene og områdets økologiske funktionalitet for bl.a. arter på Habitatdirektivets Bilag IV. Den planlagte indsats og de nye initiativer i og udenfor Natura

2000-området vil fremadrettet kunne kombineres med en udvikling af Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn som uddannelsessted for Totalforsvaret.

Tillægget gør det ud for handleplanen for Natura 2000-område nr. 235 Jægerspris Skydeterræn. Planen

er vedtaget af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse Juli 2017. En beskrivelse af drifts- og plejeindsatsen er tilgået Naturstyrelsen, Miljøstyrelsen og Frederikssund Kommune med henblik på indarbejdelse i den kommunale Natura 2000-handleplan.

2. INDLEDNING

Afsnittet omhandler Forsvarsministeriets implementering af Natura 2000-planlægningen igennem drifts- og plejeplaner eller tillæg til disse. Heri beskrives planprocessen samt planlægningens formål, målgruppe og omfang. Endelig indeholder afsnittet en introduktion til Natura 2000-planlægningen konkret på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn.

2.1 International naturbeskyttelse på Forsvarsministeriets terræner

Forsvarsministeriet er som dansk myndighed direkte forpligtet af den internationale lovgivning på naturbeskyttelsesområdet, herunder reglerne i EU's direktiver, hvoraf Fuglebeskyttelsesdirektivet fra 1979 og Habitatdirektivet fra 1992 spiller en central rolle i beskyttelse og bevarelse af biodiversiteten. Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner udgør ca. 33.000 ha, hvoraf ca. halvdelen er udpeget som Natura 2000-områder. Af dette areal udgør over halvdelen egentligt udpegede na-

turtyper, hvor det særligt er de lysåbne, næringsfattige typer, som Forsvarsministeriet råder over og forvalter. Mange af disse er i dag generelt truede som følge af fragmentering, næringsstofpåvirkning, tilgroning m.v., og tilsvarende er mange af de arter, som er tilknyttet naturtyperne, beskyttelseskrævende. Forsvarsministeriet har dermed en forpligtigelse til, at iværksætte en aktiv forvaltning og plejeindsats, der sikrer naturtyper og arter i en gunstig bevarelsesstatus og samtidig tilgodeser de krav, der stilles til Forsvarsministeriets terræner som uddannelsessteder for militære enheder.

Udsigt over skydeterrænet med K1-Møllen i baggrunden, øst for Kulhusevej.

2.1.1 Natura 2000-planlægningen i Danmark

Danmark har som en del af implementeringen af international naturbeskyttelseslovgivning besluttet at gennemføre særlig planlægning for områder udpeget efter EU's Habitatdirektiv og Fuglebeskyttelsesdirektiv samt Ramsarkonventionen, de såkaldte Natura 2000-områder. Områderne er udpeget for at bevare naturtyper og levesteder for vilde plante- og dyrearter, som er sjældne, truede eller karakteristiske for EU-landene. Naturtyperne og arterne repræsenterer vigtige, bevaringsværdige dele af europæisk natur.

For hvert Natura 2000-område udarbejdes jf. Miljømålsloven statslige *Natura 2000-planer*, som på grundlag af en basisanalyse fastlægger en målsætning og et indsatsprogram for området. Begge er bindende. Den første Natura 2000-plan omfattede perioden 2009-2015. Denne plan er afløst af den anden Natura 2000-plan, der gælder for perioden 2016-2021, og som er vedtaget i april 2016. For fredskovspligtige skove er planperioden 12 år, og for disse foreligger først en ny plan i 2022.

Efter den endelige vedtagelse af Natura 2000-planerne udarbejder kommunerne en handleplan for, hvordan de vil realisere indsatsen. Miljøstyrelsen varetager planlægningen for skovnaturtyper og marine områder. For offentligt ejede arealer kan den offentlige lodsejer gennem f.eks. drifts- og plejeplaner selv forestå Natura 2000-planlægningen.

2.1.2 Natura 2000-planlægningen på Forsvarsministeriets arealer

Ca. 60 af Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner, heraf 20 større skyde- og øvelsesområder, indgår i større eller mindre omfang i Natura 2000-netværket. Således skal Forsvarsministeriets nuværende aktiviteter, herunder både militære aktiviteter og de driftsmæssige aktiviteter, der resulterer i en given naturtilstand, vurderes i forhold til den statslige planlægning. På dette grundlag skal Forsvarsministeriet gennemføre passende foranstaltninger med henblik på at undgå forringelse af beskyttede naturtyper og levesteder for arter. Ydermere skal Forsvarsministeriet træffe passende foranstaltninger med henblik på at undgå forstyrrelser af de arter, for

hvilke områderne er udpeget, for så vidt disse forstyrrelser har betydelige konsekvenser for opnåelse af bevaringsmålsætningen for de beskyttede arter. Den generelle bevaringsmålsætning for Natura 2000-områderne er at sikre eller genoprette en gunstig bevaringsstatus for de arter og naturtyper, som områderne er udpeget for at beskytte.

Forsvarsministeriet anvender Natura 2000-planerne i vurderingen af indsatsen i plejeplanerne. Natura 2000-planerne, der er udarbejdet af Miljøstyrelsen på grundlag af basisanalyser, identificerer trusler, der i planerne angives som *aktuelt forekommende og konkrete påvirkningsfaktorer, der enkeltvis eller i samvirkning vil kunne forhindre, at naturtyperne og arterne opnår gunstig bevaringsstatus*. Forsvarsministeriet opfatter Natura 2000-planerne som "screeninger", der identificerer alle aktuelle trusler. Ud fra dette vurderer Forsvarsministeriet mulighederne for at bidrage med en relevant indsats og gennemfører igennem sin planlægning konkrete aktiviteter, der kan imødegå de oplyste trusler.

Siden 1991 er der for 44 af Forsvarsministeriets terræner udarbejdet drifts- og plejeplaner med henblik på at opnå en tilfredsstillende balance mellem behovet for nødvendig uddannelse og træning af enheder under realistiske vilkår og hensynet til naturbeskyttelse og rekreative interesser. For 19 af de terræner, der har Natura 2000-udpegninger, foreligger der drifts- og plejeplaner, der fungerer som redskab til opfyldelse af Forsvarsministeriets forpligtigelse til planlægning inden for Natura 2000-områderne og andre aspekter af implementering af international naturbeskyttelseslovgivning. Teknisk sker dette ved, at Forsvarsministeriet indarbejder Natura 2000-planlægningen i drifts- og plejeplanerne på lige fod med øvrige formelle forskrifter, hvilket sker i forbindelse med den løbende revision af eksisterende drifts- og plejeplaner eller ved udarbejdelse af nye. I tilfælde, hvor der foreligger relativt nye drifts- og plejeplaner, vil Natura 2000-planlægningen sikres gennem tillæg til disse. På større lejede arealer tager udlejer eller kommunen initiativ til Natura 2000-planlægningen. Forsvarsministeriet vil her være en central samarbejdspartner. For en række af Forsvarsministeriets små arealer, f.eks. fyr, udkigs-

stationer eller depoter med Natura 2000-udpegning, er Natura 2000-planlægningen overladt til kommunen i samarbejde med Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

Nærværende plantillæg er et tillæg til Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn, Drifts- og plejeplan 2008-2022 (SNS & FBE, 2008). Nærværende plantillæg afløser det eksisterende tillæg for 2012-2022 (FBE, 2012). Det vedrører Natura 2000-planlægning for Natura 2000-område nr. 235 Jægerspris Skydeterræn og udgør således den lovpligtige Natura 2000-handleplan for området..

2.1.3 Særligt beskyttede arter

I henhold til Habitatdirektivets artikel 12 skal der gennemføres særlige foranstaltninger for at beskytte arter på direktivets Bilag IV. Dette gælder uafhængigt af Natura 2000-områdeudpegningen. Forsvarsministeriets terræner repræsenterer vigtige levesteder for en stor del af de danske Bilag IV-arter, hvilket stiller krav til forvaltningen. Beskyttelse af Bilag IV-arter vil generelt være indarbejdet i drifts- og plejeplanerne eller søgt håndteret i forbindelse med udarbejdelse af Natura 2000-tillæg hertil.

2.2 Tillæg til drifts- og plejeplaner

Tillæg til drifts- og plejeplaner beskrives mere detaljeret i det følgende.

2.2.1 Formål og målgruppe

Formålet med tillæggene svarer til formålet med "moder"-drifts- og plejeplanerne. Formålet er at **sikre et bindende dokument**, der

- beskriver de militære, naturbeskyttelses-, publikums-mæssige og driftsmæssige **målsætninger**, der knytter sig til terrænet,
- fremlægger en **status** for terrænets værdier og anvendelse,
- foretager en **analyse** af, hvordan målsætningerne bedst tilgodeses og forenes, herunder en **evaluering** af den hidtidige indsats,
- opstiller **langsigtede visioner**, **driftsmodeller** og konkrete **aktiviteter** for forvaltningen i den pågældende planperiode, og

- sikrer **ejerskab** til planlægningen blandt såvel interne som eksterne bidragsydere igennem inddragelse i tilblivelsesprocessen.

Den primære målgruppe for tillægget til drifts- og plejeplanen er **den stedlige, forvaltende militære myndighed**, der har ansvaret for den daglige drift af terrænet og implementering af drifts- og plejeplaner og tillæg, samt **de militære brugere**. Hertil kommer **øvrige myndigheder**, frem for alt kommunerne, som med planerne opnår et solidt og veldokumenteret udgangspunkt for administrationen af lovgivning på terrænet - særligt lovgivning om planlægning, miljømål, naturbeskyttelse og vandløb. Endelig er planerne rettet mod **offentligheden**, herunder ikke mindst lokale interessenter, der ønsker at anvende terrænet til rekreative formål. Planerne er nærmere beskrevet i Bestemmelse for drifts- og plejeplaner (FBE, 2011g).

I tilfælde, hvor drifts- og plejeplanen for et terræn er relativt ny, kan tillæg beskrive status, analyse, visioner og driftsmodeller alene i resumé og med henvisning til den eksisterende drifts- og plejeplan. Aktivitetsafsnittet i dette tillæg erstatter aktiviteterne, som er beskrevet i den gældende drifts- og plejeplan og suppleres af nye aktiviteter, da en stor del af aktiviteterne er gennemført, og det skønnes, at en samlet, revideret aktivitetsbeskrivelse gør implementeringen mere operationel.

2.2.2 Proces for plantillæg

Drifts- og plejeplaner og tillæg hertil for Forsvarsministeriets terræner udarbejdes af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse med inddragelse af de militære brugere og relevante eksterne interessenter, herunder især kommunerne, Naturstyrelsen og Miljøstyrelsen, centrale interesseorganisationer samt relevante nabo-lodsejere. Inddragelsen sker ved konsultation og formel intern og ekstern høring.

2.2.3 Omfang af tillæg til drifts- og plejeplaner

Tillæg har normalt som hovedsigte at implementere forpligtigelser i forhold til Natura 2000-planerne og vil derfor primært være rettet mod planlægning på de arealer, der på det enkelte terræn ligger inden for et Natura

2000-område, og hvor der ikke allerede er iværksat en hensigtsmæssig indsats til opfyldelse af Natura 2000-målene. Tillægget omfatter de aktiviteter, der har relevans i forhold til trusler, indsatsprogram og mulige virkemidler beskrevet i den gældende Natura 2000-plan, og hvor Forsvarsministeriet som myndighed er forpligtiget til at gennemføre en aktiv indsats, der sikrer gunstig bevaringsstatus for naturtyper og arter.

Tillæg kan desuden omfatte en række yderligere temaer, som siden vedtagelse af drifts- og plejeplanen eller tidligere tillæg hertil har vist sig aktuelle i forhold til planlægningen, herunder aktiviteter og projekter til at udvikle den militære anvendelse af områderne samt publikumsorienterede mål.

2.3 Tillæg for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn

Nærværende tillæg er knyttet til drifts- og plejeplanen for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn 2008-2022 (SNS & FBE, 2008) og erstatter tillæg for 2012-2022 (FBE, 2012). Tillægget har som primær funktion at sikre implementeringen af forpligtigelserne i henhold til Natura 2000-plan 2016-2021 (Miljø- og Fødevarerministeriet, 2016). Desuden inddrages en række yderligere målsætninger.

2.3.1 Planperiode

Planperioden løber fra 2017 og varer til udløb af gældende drifts- og plejeplan (2022), eller indtil andre forhold evt. kræver et nyt tillæg.

2.3.2 Paradigme

Tillægget følger Forsvarsministeriets paradigme for drifts- og plejeplaner og tillæg hertil. Af hensyn til operationelitet er afsnittene om målsætning og aktiviteter gennemskrevet og erstatter de tilsvarende afsnit i drifts- og plejeplanen. Målsætninger og tilhørende aktiviteter, der er opfyldt/gennemført siden drifts- og plejeplanens vedtagelse i 2008 og det tidligere tillæg vedtaget i 2012, er således taget ud og i relevant omfang overført til statusafsnittet. I en række tilfælde er målsætninger videreført eller justeret. Ligeledes er der opstillet nye målsætninger. Statusafsnittet i tillægget medtager kun ændringer

i forhold til drifts- og plejeplanen med tilhørende tillæg. Det samme gælder analyseafsnittet. Visionsafsnittet, der indgår i drifts- og plejeplanen, behandles ikke yderligere i tillægget, mens der i modelafsnittet er en beskrivelse af landskabstyper på terrænet og den fremtidig udvikling af disse.

2.3.3 Evaluering

Tillægget indeholder en evaluering af indsatsen i perioden 2008-2016 (se afsnit 5.1), og der anvendes en systematik, hvor de enkelte aktiviteter under "Status september 2016" fordeles på følgende kategorier:

1. Gennemført: Aktiviteten har gennemgået nødvendig projektering og myndighedsbehandling, og planlagt feltindsats er gennemført. Hvis der er tale om en éngangsaktivitet, beskrives den kort i statusafsnittet. Hvis der er tale om en blivende aktivitet (f.eks. græsning og afbrænding) gives en kort beskrivelse i statusafsnittet. Yderligere opstilles et fortsat mål, og der beskrives en aktivitet for den videre indsats. I nogle tilfælde er der i projekteringen eller den praktiske indsats foretaget ændringer f.eks. grundet fysiske forhold, ændrede militære anvendelsesmønstre i projektområdet, ressourcer eller integration i beslægtede projekter i området. I så fald gives der en kort beskrivelse af ændringerne.

2. Projekteret: Aktiviteten har gennemgået nødvendig projektering og myndighedsbehandling, men feltindsats afventer. Den målsættes i tillægget ved en henvisning til det pågældende Id i drifts- og plejeplanen. Hvis der er tale om en éngangsaktivitet, beskrives den kort i statusafsnittet. Hvis der er tale om en blivende aktivitet (f.eks. græsning og afbrænding) gives en kort beskrivelse i statusafsnittet. Yderligere opstilles et fortsat mål, og der beskrives en aktivitet for den videre indsats. Også her kan der være tale om ændringer, der i så fald beskrives kort.

3. Planlagt: Aktiviteten er fortsat planlagt, men afventer projektering inden for planlagt tidshorisont. Aktiviteten beskrives med målsætning og overgår til den kommende planperiode ved henvisning til det pågældende ID i drifts- og plejeplanen.

4. Udsat: Aktiviteten er fortsat planlagt, men er udsat grundet forhold, som beskrives. Aktiviteten beskrives med målsætning og overgår til den kommende planperiode ved henvisning til det pågældende ID i drifts- og plejeplanen.

5. Opgivet: Aktiviteten er opgivet grundet forhold, som beskrives. Indgår ikke videre i tillægget.

I forlængelse af evalueringen beskrives den videre planlægning for de enkelte aktiviteter under følgende kategorier:

A. Ikke yderligere: Angiver en aktivitet, typisk en éngangsaktivitet, der er gennemført og rapporteret, og hvor den målsætning, der har styret aktiviteten er opfyldt. Heri indgår ligeledes aktiviteter, der af forskellige (beskrevne) årsager er opgivet.

B. Overgår til videre planlægning: Angiver en fortsat planlagt aktivitet, der ikke er påbegyndt, eller en gennemført aktivitet (typisk vedvarende aktiviteter f.eks. græsning), der videreføres. Målsætningen opretholdes (evt. med justeringer) og bliver styrende for de fremtidige aktiviteter

Militær natur skabt som følge af militære øvelser i skovparcel i den sydlige del af terrænet (REBA1) .

3. MÅLSÆTNING

Afsnittet beskriver indledningsvis Forsvarsministeriets generelle driftsmålsætninger, som overføres på de konkrete driftsmålsætninger for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. De er opstillet og fordelt på en række strategiske, taktiske og operationelle mål inden for emnerne militær anvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn. Målene er indbyrdes forbundet fra det overordnede og langsigtede til det konkrete og kortsigtede. De omsættes til aktiviteter (afsnit 7).

3.1 Forsvarsministeriets generelle driftsmålsætninger

Målsætningen for driften af Forsvarsministeriets arealer er sammensat af mål for: militær anvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn. Disse mål konkretiseres og prioriteres i drifts- og plejemålsætningerne for de enkelte terræner. De generelle og langsigtede drifts- og plejemålsætninger stammer fra en række af Forsvarsministeriets bestemmelser, der i planlægningsprocessen udmøntes til arealspecifikke og kortsigtede drifts- og plejemålsætninger for de enkelte arealer.

3.1.1 Militær anvendelse

Arealerne på Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner anvendes af Forsvarsministeriet og andre enheder primært til uddannelse. Arealerne skal derfor fremstå så varierede som muligt, så de over tid indeholder de terræntyper, der er behov for til militære uddannelser.

3.1.2 Naturbeskyttelse

Forsvarsministeriets arealer udgør i kraft af mange års militære anvendelse, ekstensiv drift og målrettet naturpleje nogle af de bedst bevarede naturområder i Danmark. Mange terræner er helt eller delvist udpeget som naturarealer af international betydning med krav om en aktiv indsats for, at sikre gunstig bevaringsstatus for særligt udpegede naturtyper og arter, bl.a. gennem en indsats mod truslerne, herunder næringsstofberigelse, tilgroning, uhensigtsmæssig hydrologi og invasive arter. Hertil kommer, at der på alle terræner potentielt

forekommer arter, der kræver særlig beskyttelse f. eks. odder, danske arter af flagermus, visse krybdyr- og padderter samt insekt- og plantearter. Yngle- og rastepladser for dyr og planter omfattet af Habitatdirektivets Bilag II og IV er beskyttet ifølge Naturbeskyttelseslovens § 29 a og §29 b. Ifølge Naturbeskyttelseslovens § 52 er offentlige myndigheder endvidere forpligtet til at sikre en god plejetilstand på en række beskyttede naturtyper på offentlige arealer. Forsvarsministeriets arealer rummer ydermere andre væsentlige samfundsmæssige værdier i form af fortidsminder og andre kulturspor, som skal beskyttes.

3.1.3 Publikumshensyn

Hovedparten af Forsvarsministeriets terræner er tilgængelige for civilt publikum, når arealerne ikke anvendes til militær uddannelse. De skal derfor kunne være rammen om gode oplevelser i forbindelse med såvel organiseret som uorganiseret brug. Publikums adgang formidles og kanaliseres hensigtsmæssig i forhold til militære aktiviteter, faciliteter, naturområder og arter m.v.

Visse skydeområder, flyvestationer, depot- og tankområder, tekniske installationer mv. vil være permanent afspærret for publikum af hensyn til sikkerhed.

3.2 Konkrete driftsmålsætninger for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn

De kort- og langsigtede målsætninger for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er sammensat af en række

strategiske, taktiske og operationelle mål. De strategiske mål udtrykker de langsigtede mål for den fremtidige drift. De taktiske mål tager udgangspunkt i den kommende planperiode og er kontrollerbare på periodeniveau. De operationelle mål udgør de mest handlingsorienterede mål, der i lighed med de taktiske mål også er kontrollerbare indenfor planperioden. Samlet set tjener de taktiske mål til opfyldelse af de strategiske mål, ligesom de operationelle mål skal sikre opfyldelse af de taktiske mål. Ved hjælp af denne struktur er de strategiske, taktiske og operationelle mål sammenkoblede for at tydeliggøre den røde tråd gennem drifts- og plejeplanens dispositioner fra det overordnede til det konkrete niveau.

Målene opstilles skematisk for at lette overskueligheden og støtte både den løbende og den afsluttende evaluering af planen. Strukturen lægger op til opfyldelse af Forsvarsministeriets generelle beslutning om at sikre evaluering af drifts- og plejeindsatsen, jf. Bilag 5 til FBEST 610-6 (FBE, 2011a), og bestemmelserne i Miljø- og energistrategi (Forsvarsministeriet, 2016), samt som en opfølgning på Forsvarsministeriets Miljø- og naturstrategi fra 2012-2015 (Forsvarsministeriet, 2012). Af Forsvarsministeriets Miljø- og naturstrategi fremgår det blandt andet, at udarbejdelse af langsigtede drifts- og plejeplaner er et af de redskaber, som Forsvarsministeriet anvender for at sikre de fremtidige uddannelsesmæssige muligheder på arealet, samtidig med at der tages nødvendige hensyn til naturbeskyttelse og offentlighedens adgang. Strategien fastlægger desuden en række målsætninger for ekstensivering af drift, international naturbeskyttelse samt rekreativ brug, formidling og dialog.

Målsætningen for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn fremgår af de følgende afsnit.

3.2.1 Militære målsætninger

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er det vigtigste skyde- og øvelsesterræn på Sjælland for håndvåben til tunge våben, herunder som led i enhedsskydninger og samvirke mellem våbenarterne. Terrænet er således af afgørende betydning for dele af uddannelsen ved Hæren, Flyvevåbnet, Søværnet, Hjemmeværnet samt Politiet på Sjælland.

Det er et grundlæggende mål at bevare Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn som et velfungerende uddannelsessted med udvikling af skydeterrænet for at sikre Totalforsvarets behov.

Strategisk	Taktisk	Operationelt
Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn, herunder den del, der er udlagt som Natura 2000-område, er et militært vigtigt skyde- og øvelsesterræn og bevares og udvikles til at opfylde Forsvarets uddannelsesmæssige behov på lang sigt. Forsvarets behov for skyde- og øvelsesterrænet i Jægerspris vurderes at være stigende i takt med styrkeopbygningen og med øget intensitet i forbindelse med klargøring og uddannelse af enheder, der skal deltage i internationale missioner. Dette ses både i form af udvikling af nuværende samt anlæggelse af nye faciliteter i terrænet. Jægerspris skydeterræn: - Er en ubetinget forudsætning for Forsvarets virke på Sjælland. - Er en ubetinget nødvendighed for inddækning af uddannelsesbehovet ved Totalforsvaret.	Rammerne for hidtidige aktiviteter på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn sikres. Herunder rammerne for: - Instruktionsskydning på traditionel langdistancebane. - Instruktionsskydning på selvmarkerende feltskydebane. - Instruktionsskydning fra øvrige faste anlæg. - Enkeltmandsskydninger. - Sektorskydninger. - Enhedsskydninger på gruppe- og delingsniveau. - Skydning mod bevægelige mål. Jægerspris udbygges som ramme for, at de sjællandske enheder kan gennemføre enhedsuddannelse og skydning på Sjælland. I planperioden udbygges mulighederne for en række militære uddannelses- og brugstyper, herunder: - Den bevægelige målbane - skydninger imod bevægelige mål udover 800 meter - Kamp (skydning) i skov. - Gennemførelse af små gravearbejder, hvor der retableres til vegetationsdække ved udlægning af særlige graveområder. - Skydning på midlertidige hængslede skydebaner, hvor der retableres til vegetationsdække ved udlægning af særligt område. - Skydning fra fast indskydningsrampe. - Kørsel i varieret terræn, særligt skov. Der kan ligeledes blive behov for at udbygge mulighederne for følgende militære uddannelses- og brugstyper: - Kørsel på terrænkørebane for hjul- og bæltekøretøjer, som skal kunne anvendes i dagslys og mørke. - Etablering af en permanent kulissey. - Skydning på finskyttebane på over 1200 meter	Den bevægelige målbane etableres i 2016/2017. Udjævning af granathuller i den centrale del af skydeterrænet foretages i 2017 ved etablering af den bevægelige målbane. Der udlægges et område i den nordlige del af terrænet ved Troldegårdsvej til naturlig succession. På sigt vil området udvikle sig til urørt skov og anvendes til kamp (skydning) i skov ved fremrykning til fods. Der udpeges graveområder nord for Troldegårdsvej. Der udlægges et område i den nordlige del af terrænet ved Bøvings Plads, der kan benyttes til træning på midlertidige hængslede skydebaner. Der etableres en indskydningsrampe ved Smedehusene. I Hønsebakkeskoven, Andersons Plantage og Troldeeskoven udlægges kørespor til kørsel i skov i øst-vestlig retning.

3.2.2 Naturbeskyttelse

Målene for naturbeskyttelse på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er blandt andet affødt af Natura 2000-planens konkrete målsætninger for udvalgte naturtyper og arter (Miljø- og Fødevareministeriet, Naturstyrelsen, 2016). Dertil er opstillet mål for en række øvrige naturtyper og arter. Hvor der under den operationelle målsætning ikke angives årstal er underforstået, at der er tale om fortsættelse af den eksisterende drift og pleje.

Strategisk	Taktisk	Operationelt
Natura 2000: Drifts- og plejeplanen for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn bidrager i videst muligt omfang til sikring af Natura 2000-område Nr. 235's økologiske integritet inden for rammerne af den militære brug af terrænet. Områdets naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området skal have en gunstig bevaringsstatus samt opnå og sikres god til høj naturtilstand.	Områdets særligt følsomme naturtyper prioriteres højt, herunder kalkoverdrev (orkidélokalteter, 6210), surt overdrev (6230), tør hede (4030), tidvis våd eng (6410) og rigkær (7230). Arealet af naturtyperne skal øges, og der skal så vidt muligt skabes sammenhæng mellem forekomsterne. Surt overdrev, kalkoverdrev og tør hede er målsat til høj naturtilstand. De våde naturtyper tidvis våd eng (6410), kildevæld (7220) og rigkær (7230) sikres en optimal ekstensiv drift og pleje og en for naturtyperne hensigtsmæssig naturlig hydrologi. Sø-naturtyperne kransnålalge-sø (3140) og næringsrig sø (3150) sikres en optimal ekstensiv drift og pleje. Skovnaturtyperne skovbevokset tørremose (91D0) og elle- og askeskov (91E0) sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje og sikres en mere hensigtsmæssig hydrologi. De tørre naturtyper strandvold med enårige planter (1210) og strandvold med flerårige planter (1220), tør hede (4030), tørt kalksandsoverdrev (6120), kalkoverdrev (6210) og surt overdrev (6230) sikres en optimal ekstensiv drift og pleje. Kildevældsvindelsnegl (1013), skæv vindelsnegl (1914) og stor vandsalamander (1166) sikres velegnede eksisterende og potentielle levesteder, herunder levesteder med hensigtsmæssig hydrologi. Områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturtyperne hensigtsmæssig drift/pleje og hydrologi, en lav næringsstofbelastning samt gode sprednings- og etableringsmuligheder for naturtypernes karakteristiske og sjældne arter og arterne på udpegningsgrundlaget: kildevældsvindelsnegl, skæv vindelsnegl og stor vandsalamander. Invasive plantearter bekæmpes.	Nedslagsområdet vest for Strandvejen, hvori der indgår surt overdrev og rigkær (i alt 115,3 ha), afbrændes minimum hvert 5. år. Årlig afbrænding af rigkæret ved Troldehøj i en 5-årig periode, herefter minimum hvert 5. år (6,9 ha). Årlig slåning af skydebaner med tilhørende arealer, hvori der indgår tør hede, kalkoverdrev, surt overdrev, tidvis våd eng og rigkær (i alt 123,7 ha). Afgrænsningsområdet fra 2013 udvides mod nord til også at indeholde arealerne nord for Troldegårdsvej, samlet 17,9 ha. Et areal øst for Troldskoven udlægges til naturlig succession uden pleje, 6,9 ha. Sikre højere vandstand i Hønsebakkenskov. Etablering af "den bevægelige målbane" indeholdende en forbedret sommervandstand på den tidvis våde eng i banens vestlige del. Øgning af vandstanden gennem lukning af grøfter/dræn i rigkæret i den nordlige del af terrænet vest for Troldhøj og Mølledysse. Pleje af i alt 33 søer/vandhuller prioriteret efter behov for pleje. Af disse plejes 12 søer/vandhuller og der etableres 13 nye vandhuller. Bekæmpelse af invasive arter, som intensiv rydning af rynket rose, canadisk gyldenris og mange-bladet lupin på 4 delarealer (i alt 1,5 ha). Rydning af træ- og buskopvækst og invasive arter på større overdrevsareal syd for Nissebakkevej og vestsiden af Strandvejen. Efter rydning afbrændes hvert 5. år. I alt 48,0 ha. Pilotprojekt med kemisk bekæmpelse af rynket rose i et afgrænset område vest for Bøving Plads (1,2 ha), hvor sprængningsfare umuliggør anden bekæmpelse. Løbende fjernelse af problemarter, som italiensk gyvel, samt invasive arter som rynket rose, canadisk gyldenris, mange-bladet lupin og anden opvækst på hele terrænet.

Strategisk	Taktisk	Operationelt
Skov: Forsvarsministeriets skove skal fremstå robuste og modstandsdygtige i forhold til eksterne påvirkninger fra storm, klimaændringer og skadevoldere. Skovene skal sikres en omfattende strukturmæssig variation og hydrologi, så de til enhver tid opfylder de militære behov til uddannelsesmæssig brug, adgang, sløring og støjdæmpning. Forsvarsministeriets fredskovsarealer skal drives efter naturnære skovdriftsprincipper. Drifts- og plejebeslutninger skal understøtte omstillingsprocessen. Forekomst af dødt ved er en nøgelfaktor for skovens naturindhold. Tilstedeværelse af døde og døende gamle træer i alle bevoksninger skal sikres. På arealer uden tilstrækkelig forekomst af dødt ved gennemføres en aktiv indsats for at skabe såvel stående som liggende dødt ved.	Forsvaret opstiller langsigtede skovdyrkningsmæssige mål for fredskovsarealerne gennem udlægning af skovudviklingstyper på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. For at beskytte den biologiske mangfoldighed udlægges alle de skovbevoksede arealer på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn, på sigt til urørt skov. Eksisterende dødt ved i form af stående og væltede døde træer efterlades i bevoksningerne. Hule træer, træer med reder samt nedfaldne grene og kvasbunker efterlades.	Efter hensigtsmæssig hugst for ikke-hjemmehørende arter i de skovbevoksede arealer udlægges disse til urørt skov (SUT 94). I alt 61,9 ha.
Bilag IV: Der sikres yngle- og rastesteder for arter på Habitatdirektivets Bilag IV	Flagermus (6 arter): Træer med hulheder sikres gennem udvikling af bl.a. urørt skov (31,6 ha) og naturligt forekommende habitattrægrupper samt sikring af store gamle veterantræer og træer til naturligt henfald. Markfirben: Yngle- og rastesteder styrkes gennem sikring og udvidelse af lysåbne arealer ved naturpleje (ca. 200 ha). Padder (4 arter): Yngle- og rastesteder styrkes gennem sikring og udvidelse af lysåbne arealer og arealer med naturlig hydrologi (ca. 50 ha) samt pleje af eksisterende vandhuller og etablering af nye.	Se ovenfor om skovdrift. Se ovenfor om pleje af lysåbne naturtyper og slettearealer. Se ovenfor om sikring af naturlig hydrologi og pleje af vandhuller.
Øvrig natur: Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræns øvrige arealer skal udvikles bedst muligt til at støtte den egns karakteristiske biologiske mangfoldighed inden for rammerne af den militære brug.	Beskyttede og ikke beskyttede naturtyper og levesteder sikres en hensigtsmæssig drift og pleje.	Slåning af hede-, overdrevs-, slette- og engarealer på øvelsespladsen i en to-årig rotationsordning eller hvert år (i alt 230,4 ha). Slette og overdrevsarealer overgår til ekstensiv drift af græsarealer med årlig høslæt (94,2 ha).

3.2.3 Publikumshensyn

Målene for publikumshensyn er styret af den overordnede målsætning i Forsvarsministeriets Miljø- og Naturstrategi (Forsvarsministeriet, 2016) om at give offentligheden adgang til terrænerne i det omfang, sikkerhed, uddannelse og naturbeskyttelse hensyn tillader det samt formidle og gå i dialog omkring naturforvaltningen af disse. Der henvises til den eksisterende drifts- og plejeplan.

Strategisk	Taktisk	Operationelt
Naturarealer på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn anvendes rekreativt som udflugtsmål og oplevelsessted for offentligheden under hensyn til militære og naturbeskyttelsesmæssige interesser.	Offentlig adgang til Jægerspris Øvelsesterræn (øst for Kulhusevej) sikres efter nuværende regler. Publikumshensynet prioriteres igennem foldere og andet informationsmateriale rettet mod besøgende. Guidede ture på hele Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn gennem turistforeningen bevarer og sikres som virkemiddel til at formidle områdets brede anvendelse og naturforvaltningen på terrænet.	Løbende opdatering af information om adgangsmuligheder til terrænet. Opdatering af publikumsfolder med telefonnummer senest 2017. Opsætning af infotavler senest 2019, herefter løbende opdatering. Generelt rettes særlig fokus på overholdelse af regler om hund i snor på terrænet. Der gennemføres guidede ture afstemt efter behov og lokale ressourcer.

4. STATUS

Dette afsnit giver en status for værdierne på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn i efteråret 2016. Der henvises grundlæggende til status i den gældende drifts- og plejeplan med tilhørende tillæg for terrænet suppleret med forhold, der er væsentligt ændret siden 2012, herunder navnlig ny kortlægning af Natura 2000 området Nr. 235 Jægerspris Skydeterræn.

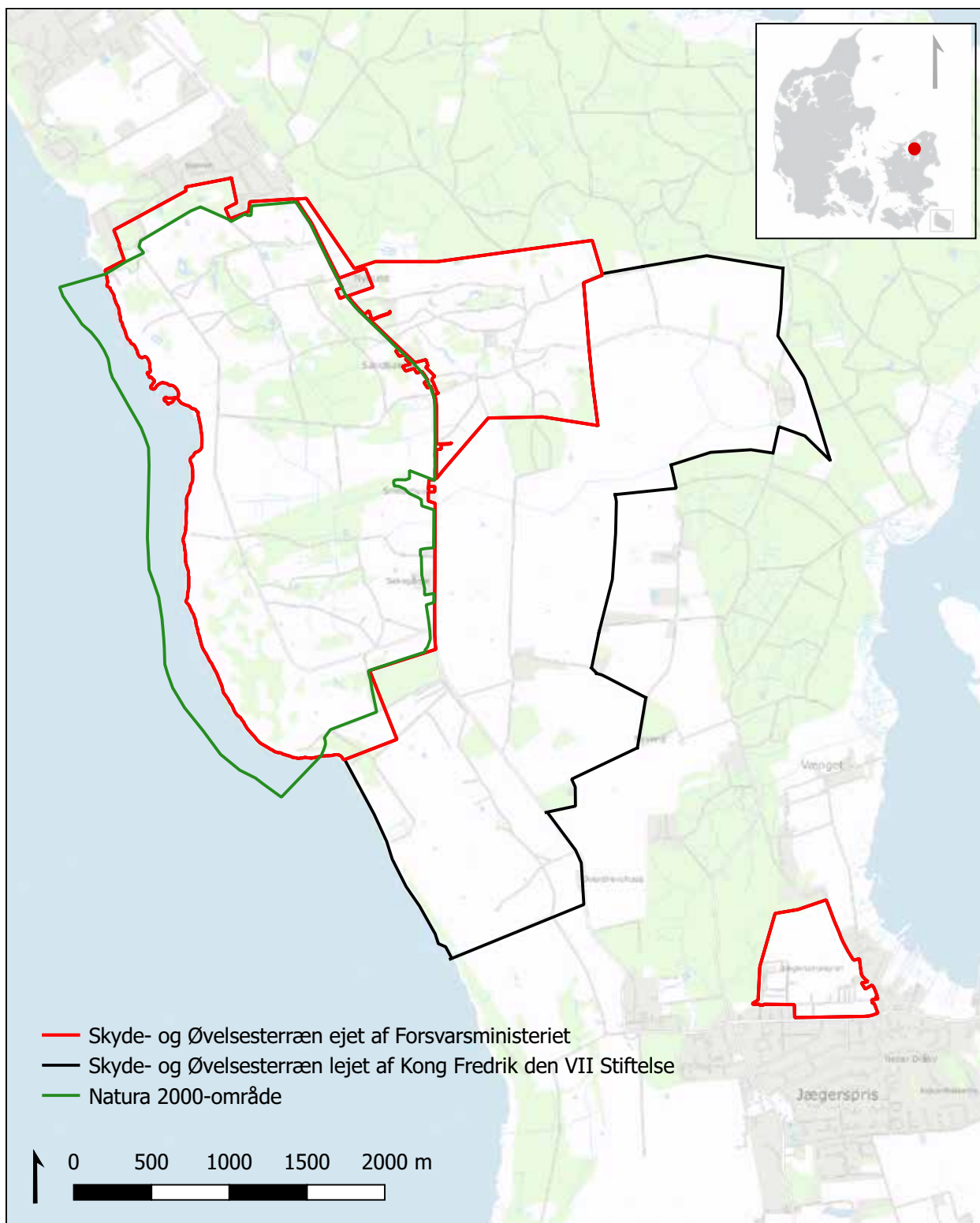
4.1 Ejendomsoversigt og kortgrundlag

Figur 4-1 giver en oversigt over terrænet pr. 1. januar 2016. Det militære areal i Jægerspris udgør samlet 693 ha. Derudover bruger og forpagter Forsvarsministeriet et større område ca. 500 ha, som er ejet af Kong Fredrik den VII Stiftelse gennem en forpagtningsaftale med stiftelsen. Jægersprislejerer er beliggende på Kulhusvej

7 i Jægerspris. Der henvises i øvrigt til grundkortet (kortbilag 1).

Registreringen af arealanvendelsen er ikke ændret, hvorfor der i nærværende tillæg henvises til drifts- og plejeplanen.

Figur 4-1 Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. Oversigtskort. Forsvarsministeriet ejer ca. 693 ha og derudover forpagter Forsvaret ca. 500 ha af Kong Fredrik den VII Stiftelsen.

4.2 Militær anvendelse

Der henvises til den generelle beskrivelse af den militære anvendelse af Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn i drifts- og plejeplanen (SNS & FBE, 2008) og tillægget for første planperiode (FBE, 2012).

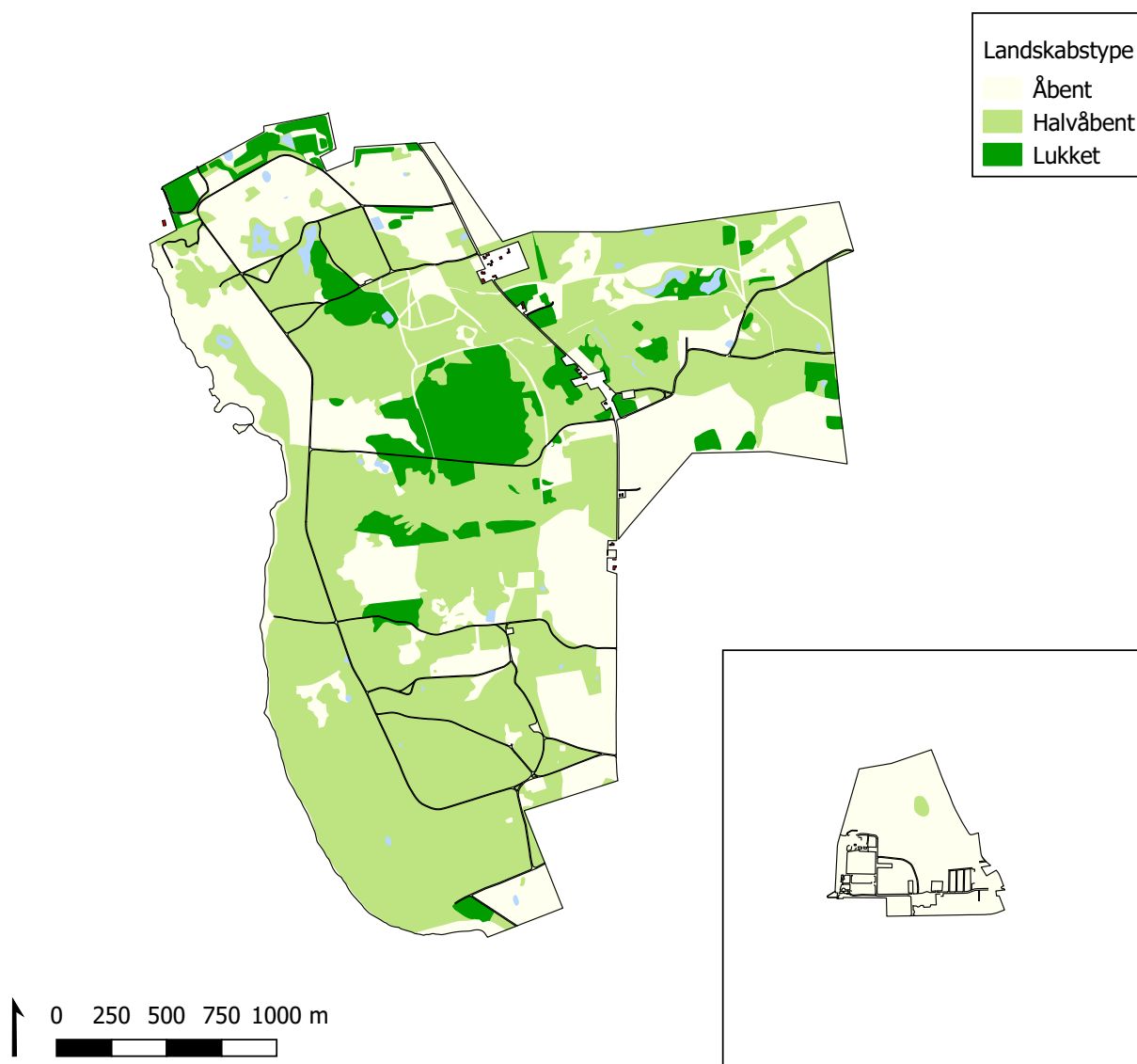
4.2.1 Landskabstyper

Der er i gældende drifts- og plejeplan fra 2008 ikke udarbejdet en oversigt over landskabstyper på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn.

Figur 4-2 viser den nuværende landskabsmæssige tilstand på terrænet. Landskabstyperne er inddelt i tre

klasser, åbent, halvåbent og lukket landskab. Af Figur 4-2 fremgår det, at størstedelen af Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn har en halvåben karakter og omfatter store halvåbne overdrev- og moseområder.

I kapitel 6 beskrives den fremtidige landskabsudvikling på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. Landskabsudviklingen skal sikre, at landskabet udvikler sig, så der skabes et godt sammenspil mellem natur og militær anvendelse. For detaljeret gennemgang af landskabstyperne henvises til Forsvarets Arealudviklingskatalog (FBE, 2013).

Figur 4-2 Landskabstyper 2016.

4.2.2 Intensivt plejede arealer (IPA)

Siden drifts- og plejeplanens (SNS & FBE, 2008) og tillæggets (FBE, 2012) vedtagelse er der sket en inddeling af terrænet i to overordnede arealbetegnelser, nemlig de intensivt plejede arealer (IPA) og de naturplejede arealer (NPA). De intensivt plejede arealer på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn udgøres kun af arealet omkring bygningerne ved Hovedgården. IPA udgør ved udarbejdelse af dette plantillæg omkring 24 ha ud af det samlede areal på cirka 693 ha. Arealer lejet af Kong Frederik den VII stiftelsen indgår ikke.

Udpegningen af IPA indenfor terrænet bliver løbende justeret, og derfor vil arealer, der er udpeget som NPA ved udarbejdelsen af nærværende tillæg til drifts- og plejeplanen på sigt kunne overgå til IPA.

Nærværende tillæg til drifts- og plejeplan for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn foreskriver ikke aktiviteter for arealer, der er overgået til IPA siden udarbejdelsen af drifts- og plejeplanen med tilhørende tillæg. I de tilfælde, hvor drifts- og plejeplanens (SNS & FBE, 2008) og tillægget fra første planperiode (FBE, 2012) har foreskrevet aktiviteter indenfor IPA, er dette belyst i evalueringen i afsnit 5.1. Hvis der ikke forefindes IPA-driftsforeskrifter for et areal, skal driften gennemføres som foreskrevet i nærværende plantillæg.

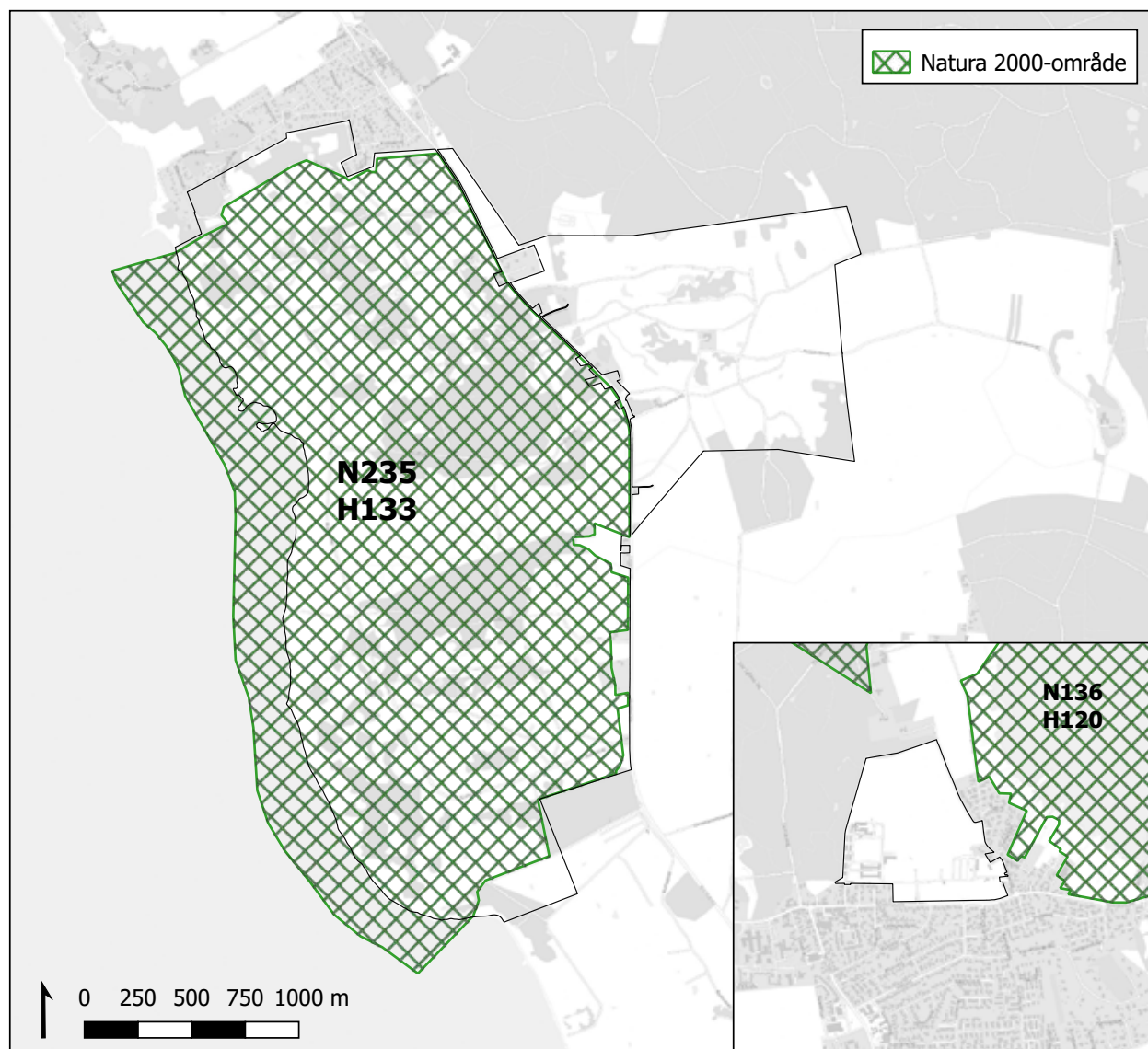
Selve driften af IPA er udliciteret til et eksternt firma, som skal sikre, at arealerne lever op til de fastlagte driftsforeskrifter og tilstandskrav. Driften af IPA bestilles og styres lokalt.

4.3 Naturbeskyttelse

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn indeholder store naturværdier, hvilket er beskrevet i tillægget til drifts- og plejeplanen (FBE, 2012). I tillægget er der særlig fokus på terrænets udpegning som Natura 2000-område. Ændringer fra første til anden planperiode er beskrevet i nedenstående afsnit. Med hensyn til de øvrige naturværdier henvises der som udgangspunkt til tillægget til drifts- og plejeplanen (FBE, 2012). Supplerende information om arter og naturtyper, der over de sidste år har været genstand for en mere detaljeret kortlægning, er ligeledes beskrevet i nedenstående afsnit.

4.3.1 Natura 2000 området

Den del af Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn, der ejes af Forsvarsministeriet, er næsten sammenfaldende med den terrestriske del Natura 2000-område nr. 235 - Jægerspris Skydeterræn - bestående af habitatområde H133. Dette område er uændret i udstrækning siden første planperiode. Afgrænsningen af området fremgår af Figur 4-3.

Figur 4-3. Afgrænsning af Natura 2000-område nr. 235, samt Forsvarsministeriets del af Jægerspris Skyde- og Øvelses-terræn (sort linje). Lige nordøst for selve Jægersprislejeren (lille figur i nederste højre hjørne) ligger Natura 2000-område nr. 136 'Roskilde Fjorde og Jægerspris Nordskov' (habitatområde H120). Dette Natura 2000-område behandles ikke yderligere i nærværende tillæg.

4.3.2 Udpegningsgrundlaget

Udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området fremgår af Tabel 4-1. Data stammer fra den reviderede basisanalyse fra 2014 (Miljøministeriet, 2014).

Beskyttelsesområde	Naturtyper, navn og nummer	Arter, navn og nummer
Habitatområde nr. 133	Vadeblade (1140) Bugt (1160) Strandvold med enårige planter (1210) Strandvold med flerårige planter (1220) Strandeng (1330) Kransålealge-sø (3140) Næringsrig sø (3150) Brunvandet sø (3160) Tør hede (4030) Tørt kalksandsoverdrev* (6120) Kalkoverdrev* (6210) Surt overdrev* (6230) Tidvis våd eng (6410) Urtebræmme (6430) Kildevæld* (7220) Riggær (7230) Skovbevokset tørvemose* (91D0) <i>Elle- og askeskov* (91E0)</i>	Kildevældsvindelsnegl (1013) Skæv vindelsnegl (1014) Stor vandsalamander (1166)

Tabel 4-1 Udpegningsgrundlaget for Natura 2000-område nr. 235 Jægerspris Skydeterræn. * angiver prioriterede naturtyper. Naturtyper med kursiv er tilføjet udpegningsgrundlaget siden første planperiode.

4.3.3 Naturtypekortlægning

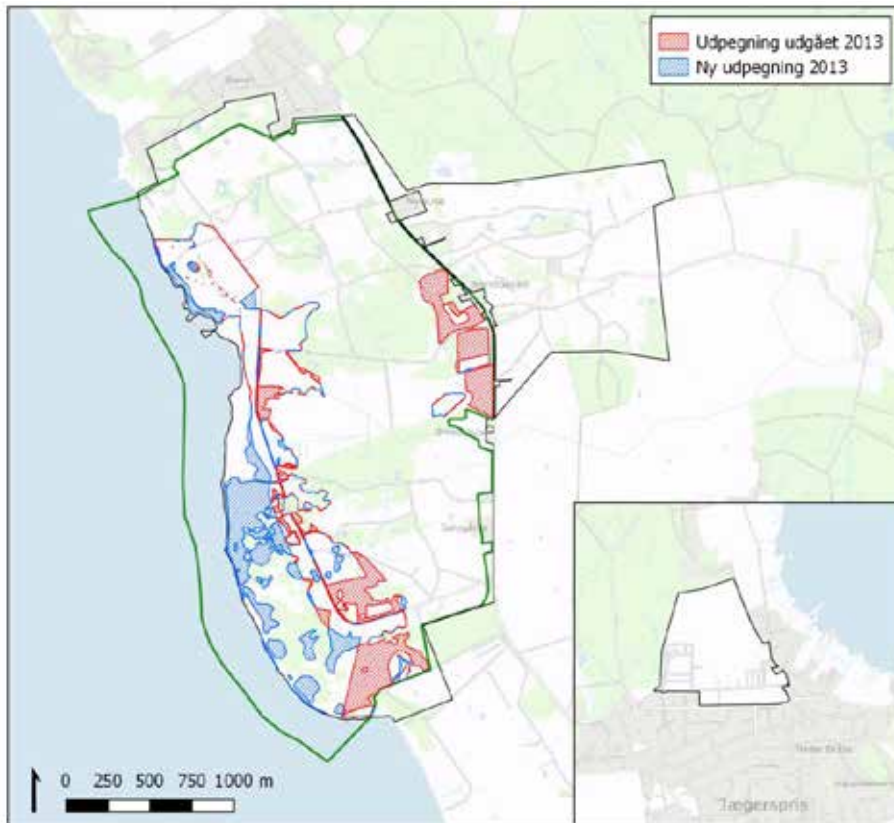
11 af de 18 naturtyper på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området er kortlagt på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. Samlet set er der registreret 13 af naturtyperne i hele habitatområdet. Tabel 4-2 viser en oversigt over naturtyperne og deres areal på terrænet. Samlet er der ca. 124 ha habitatnatur, hvoraf størstedelen udgøres af lysåbne naturtyper (ca. 95 ha). Af de 95 ha lysåben natur udgør tør hede, kalkoverdrev og surt overdrev samlet set over 90 % ligeligt fordelt. Skovnaturtyperne udgør 26,6 ha, hvoraf hovedparten er skovbevokset tørvemose. Kortlægningen af elle- og askeskov er ny. Sø-naturtyper udgør kun 2,5 ha.

Naturtype	Tilstand					Areal [ha]
	Ej vurderet	Høj	God	Moderat	Ringe	
Sø typer	2,4		0,1	0,06		2,6
Næringsrig sø	2,2		0,1	0,06		2,4
Kransnålealge-sø	0,2					0,2
Lysåbne naturtyper	0,7	8,1	71,2	14,7	0,03	94,7
Kalkoverdrev		0,4	19,6	7,8		27,8
Surt overdrev		7,3	26,1	1,4		34,8
Tør hede		0,5	22,3			22,8
Rigkær				5,0		5,0
Tidvis våd eng			3,1	0,4	0,03	3,6
Kildevæld				0,01		0,01
Strandvold m. flerårige urter	0,7					0,7
Skovnaturtyper			26,6			26,6
Elle- og askeskov			3,0			3,0
Skovbevokset tørvemose			23,6			23,6
Total	3,1	8,1	97,9	14,8	0,03	123,9

Tabel 4-2 viser fordeling af kortlagte habitatnaturtyper på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn samt for de fleste typer ligeledes vurdering af tilstand.

Den geografiske udbredelse af naturtyperne er markant ændret fra første til anden kortlægning. Figur 44 viser områder, hvor der dels er kortlagt ny habitatnatur (30 ha), og dels hvor tidligere kortlagt natur er udgået (31 ha). Ændringerne skyldes primært, at kortlægningen er blevet mere præcis, og at der er sket en justering i kriterierne for kortlægningen af visse naturtyper. Hertil kommer, at der er en ny naturtype på udpegningsgrundlaget, og at den seneste registrering således medtager naturtyper, der ikke tidligere har været omfattet af kortlægningen.

Som et led i præciseringen af kortlægningen er der foretaget justering af afgrænsningen, hvilket viser sig som linjeformede polygonændringer typisk langs veje. Denne del håndteres ikke yderligere i tillægget. Nogle naturtypekortlægninger på et givet areal er ændret fra én type til en anden type (f.eks. kalkoverdrev til surt overdrev). Dette kommer hverken til udslag på kortet eller i arealopgørelsen.

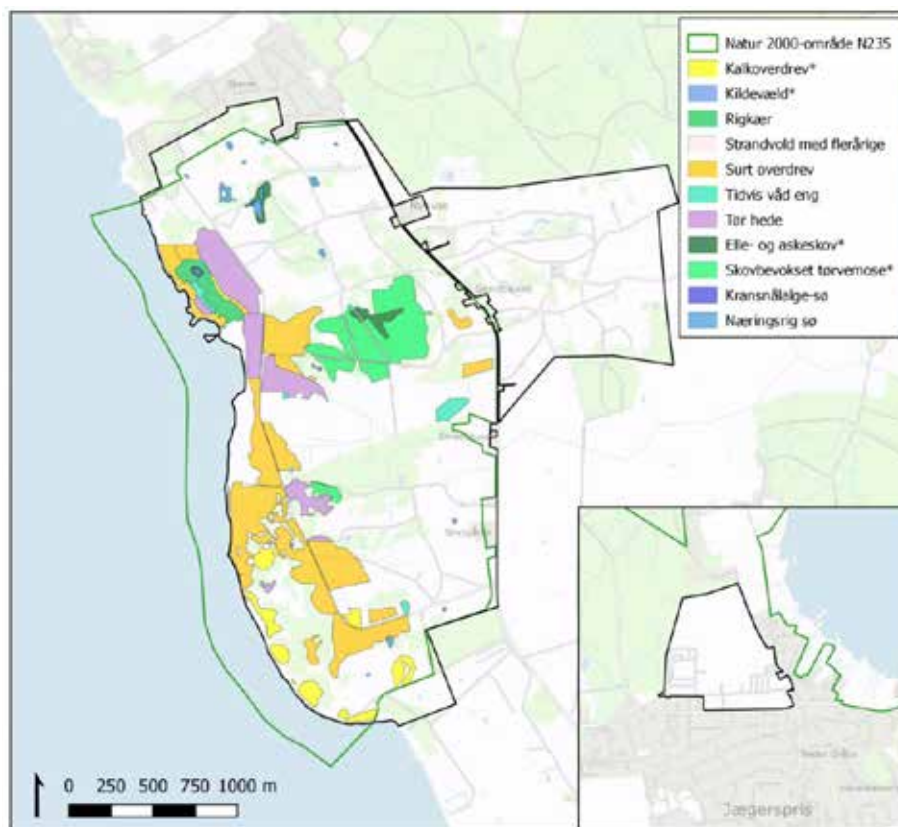
Figur 4-4. Ændringer i kortlægningen af habitatnatur på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn fra 1. til 2. planperiode. Farverne viser bruttopolygoner for kortlægningen, og i nogle tilfælde er de enkelte naturtyper ikke kortlagt med fuld dækning inden for disse. Bruttoarealet på kortet svarer derfor ikke nødvendigvis til det nettoareal, der er angivet for de enkelte naturtyper i Tabel 4-3.

Tabel 4-3 og Figur 4-5 viser arealet for habitatnaturtyper kortlagt i nye polygoner. Der er sammenlagt tale om 30 ha. Tilsvarende viser tabellen arealet for habitatnatur, der er udgået af kortlægningen fra første til anden planperiode. Der er her sammenlagt tale om 31 ha. Arealerne er ikke direkte sammenlignelige med polygonerne på Figur 4-5, da naturtyperne i nogle tilfælde kun er kortlagt på en vis procentdel af de på figuren angivne polygoner.

Naturtype	Nyt areal [ha]	Udgået areal [ha]
Sø naturtyper	2,5	
Næringsrig sø	2,3	
Kransnålealge-sø	0,2	
Lysåbne naturtyper	27,3	31,0
Kalkoverdrev	12,1	19,8
Surt overdrev	12,5	8,9
Tør hede	1,5	0,6
Rigkær	0,2	
Tidvis våd eng	0,3	0,7
Kildevæld	0,01	
Strandvold med flerårige urter	0,7	
Total	29,8	31,0

Tabel 4-3 Fordeling af nye og udgåede kortlægninger af habitatnaturtyper sammenlignet med den kortlægning, der lå til grund for første planperiode.

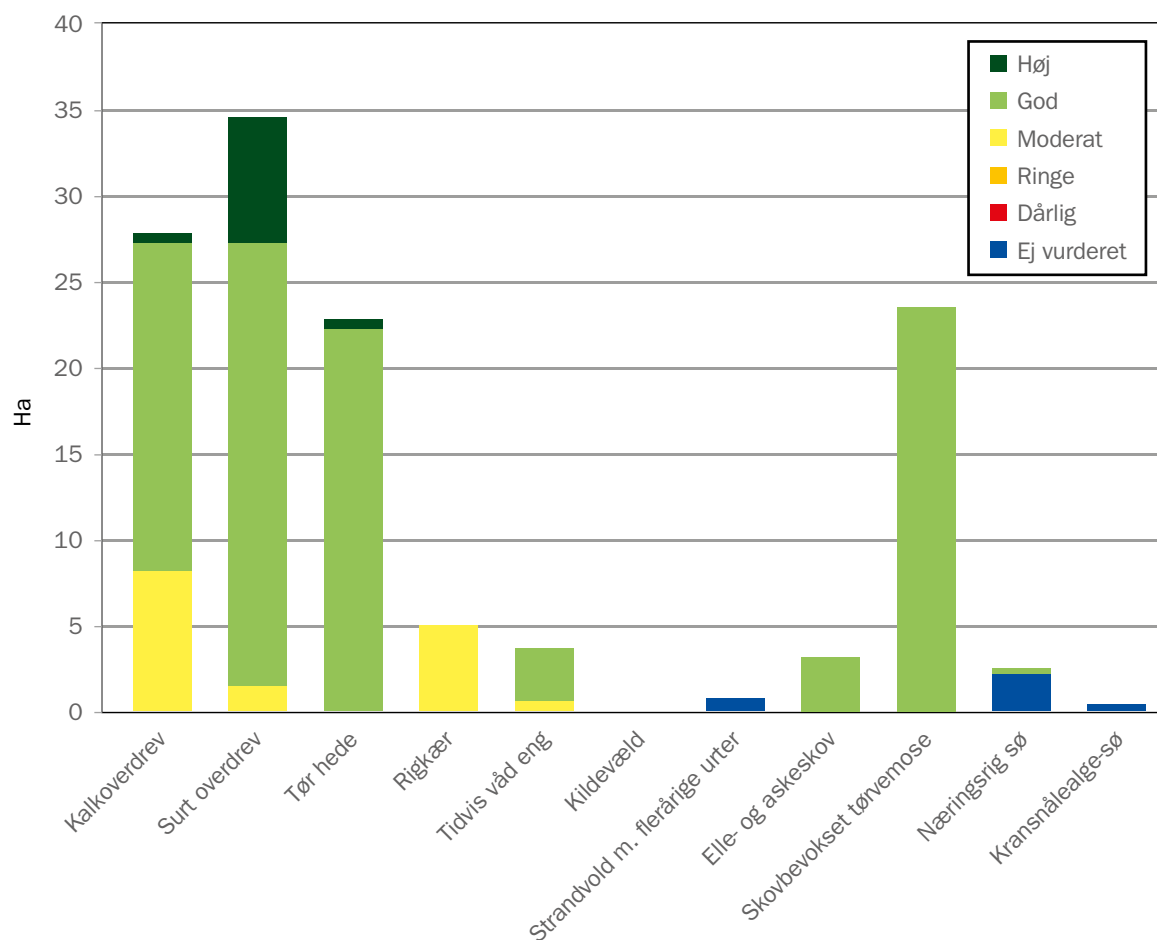
Figur 4-5. Habitatnaturtyper på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. * angiver prioriterede naturtyper

4.3.4 Naturtypetilstand

De fleste habitatnaturtyper er tilstandsvurderede. Status og arealfordelingen for de enkelte naturtyper fremgår af Tabel 42 og Figur 46.

Figur 4-7 viser geografisk den samlede naturtilstandsvurdering af habitatnatur på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. Naturtilstanden er en samlet vurdering der jf. habitatnaturtypetilstandsvurderingsmetoden indeholder

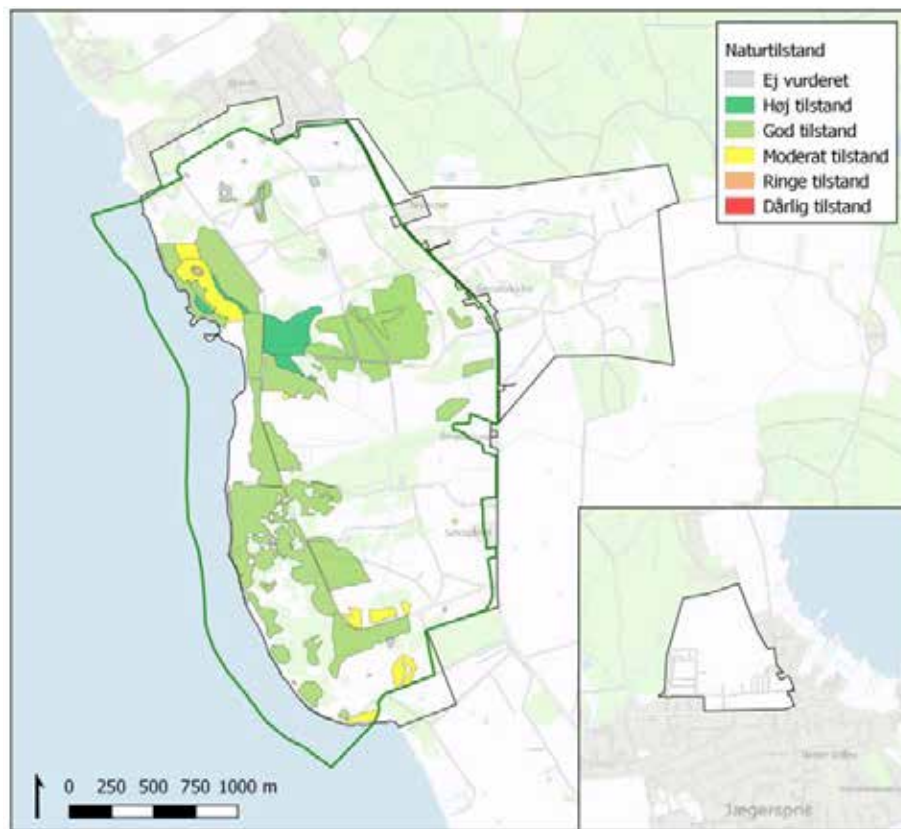
parametre for både struktur og artsindeks (Fredshavn, Nygaard, & Ejrnæs, 2010). Den grafiske fremstilling rummer nogle kilder til fejltolkning, idet der i nogle polygoner er kortlagt flere typisk beslægtede naturtyper, f.eks. surt overdrev og kalkoverdrev (de såkaldte mosaikpolygoner), som i den enkelte polygon kan have forskellig tilstand. Hvor der indgår flere naturtyper i en polygon, er tilstanden angivet for den naturtype, der har den dårligste tilstand.

Figur 4-6. Naturtilstanden for habitatnaturtyper på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn.

De lysåbne naturtyper er overvejende i god tilstand, men en del er også i enten høj eller moderat tilstand. Den mest udbredte naturtype surt overdrev er overvejende i høj eller god tilstand og kun en lille del (< 10%) er i moderat tilstand. De ny-kortlagte arealer med surt overdrev og kalkoverdrev er overvejende i god tilstand, hvorimod den del af arealerne med kalkoverdrev, der har været kortlagt tidligere, er i moderat tilstand. Den

tørre hede er i høj eller god tilstand. Kun strandvolde med flerårige urter er ikke tilstandsvurderet. De artsrige rigkær og kildevæld er alle i moderat naturtilstand. Kun de to små søer, der var kortlagt i første planperiode, er tilstandsvurderet. De resterende 14 søer afventer stadig tilstandsvurdering. De tilstandsvurderede søer er to næringsrige søer.

Figur 4-7. Naturtilstanden i forhold til den konkrete kortlægnings af habitatnatur på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn.

4.3.5 Natura 2000-arter

Natura 2000-området Jægerspris omfatter tre arter på udpegningsgrundlaget: stor vandsalamander, skæv vindelsnegl og kildevældsvindelsnegl. Forekomst og kortlagte levesteder gennemgås i det følgende.

Stor vandsalamander er udbredt i det meste af Danmark. Udover at være på udpegningsgrundlaget i Natura 2000-området er den også opført på Habitatdirektivets Bilag IV. Arten yngler i vandhuller af varierende størrelse og er afhængig af mulige raste- og overvintringslokaliteter i umiddelbar nærhed af vandhullerne. På Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er stor vandsalamander i forbindelse med basisanalysen fra 2014 (Miljøministeriet, 2014) kun fundet i 6 af områdets vandhuller, men arten er observeret i stort set alle af terrænets vandhuller i 2016 (personlig kommentar Peer Ravn, Amphi Consult). Artens levesteder er dog truet af tilgroning og udskygning (Miljøministeriet, 2014).

Skæv vindelsnegl er mindre udbredt i Danmark og primært udbredt i det østlige Danmark. Mindre end halvdelen af de samlede fund er gjort i Jylland og på Fyn, og findestederne her var karakteriseret ved relativt lave bestandstætheder. Arten lever på både tørre og fugtige lokaliteter. På Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er skæv vindelsnegl fundet i rigkæret ved Troldehøj. Arten er i stærk tilbagegang på **terrænet** (mere end 10 individer i 2006 til 1-2 individer i 2012), da rigkæret trues af kraftig tilgroning og udtørring (Miljøministeriet, 2014).

Kildevældsvindelsnegl findes i spredte fåtallige forekomster i Nord- og Sydjylland samt i Nordvestsjælland, hvor bestandenes levedygtighed er usikkert. Arten forekommer i kalkrige rigkær og kildevæld. På Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er kildevældsvindelsnegl også fundet i rigkæret ved Troldehøj. Arten er ligesom skæv vindelsnegl i tilbagegang (2-10 individer i 2006 til 1-2 individer i 2012), da rigkæret trues af kraftig tilgroning og udtørring (Miljøministeriet, 2014).

4.3.6 Øvrige arter

I alt er der registeret 11 arter på Habitatdirektivets Bilag IV i Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn, herunder 8 arter af flagermus, markfirben, løgfrø og stor vandsalamander. I 2016 er terrænets vandhuller blevet undersøgt for forekomsten af padder. Stor vandsalamander er observeret i næsten alle arealets vandhuller, hvorimod løgfrø kun er registeret i tre af vandhullerne på den nordlige del af terrænet (personlig kommentar Peer Ravn, Amphi Consult). Udover Bilag IV-arter er der kendskab til en række sjældne insekt- og plantearter i terrænet, herunder mindst 6 forskellige orkidearter og en række forskellige rødlistede sommerfuglearter. Der henvises i øvrigt til tillægget til drifts- og plejeplanen fra 2012 (FBE, 2012).

4.4 Publikumshensyn

Af sikkerhedsmæssige årsager er skydeterrænet vest for Kulhusvej lukket for besøgende. Imidlertid vil der

fortsat blive arrangeret guidede ture i området, og Jægersprislejren bestræber sig på at øge antallet af ture, såfremt der kan findes de fornødne ressourcer.

Derimod er der offentlig adgang til øvelsesterrænet øst for Kulhusvejen i øvelsesfrie perioder. Oplysninger om hvornår og eventuelt hvilke dele af terrænet, der er lukket på grund af øvelsesaktivitet, vil som udgangspunkt fremgå af informationsposter, der er opstillet ved indfaldsveje til terrænet. Nærmere oplysninger om muligheden for adgang til skydeterrænet findes på [Forsvarets støjportal](#) (Forsvarsministeriet, 2017) .

Informationstavler, der er placeret ved indfaldsveje til terrænet, angiver regler og retningslinjer for adgang og færdsel, der fremgår af drifts- og plejeplanen og ordensreglementet. Der er stedvist konstateret problemer med hunde, der ikke føres i snor.

Kratte skabt ved sprængning af ammunition, skaber værdifulde mikro-habitater og bidrager til at holde overdrevene åbne.

5. ANALYSE

Dette afsnit indeholder en emneopdelt vurdering af, hvordan den fremtidige indsats på en hensigtsmæssig og velovervejet måde kan tilgodes de opstillede målsætninger. Afsnittet indledes med en evaluering af indsatsen under den gældende drifts- og plejeplan med tilhørende tillæg for perioden 2012-2022 for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. Derudover gennemgås aktiviteter vedrørende Natura 2000-indsatsen som følge af den nye statslige basisanalyse og Natura 2000-plan for området.

Forsvarsministeriets overordnede strategi om at tilgode såvel militære som naturbeskyttelsesmæssige og publikumsorienterede mål påkræver i nogle tilfælde en afvejning, da der kan være modsætningsforhold imellem de enkelte målsætninger. Denne afvejning foretages i det følgende. Der indledes med en evaluering af indsatsen under den gældende drifts- og plejeplan og tillæg til denne i perioden 2008-2016.

5.1 Evaluering af gældende plan

Drifts- og plejeindsatsen på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er senest blevet evalueret i 2012 (FBE, 2012), hvilket skete i forbindelse med udarbejdelse af tillæg med fokus på Natura 2000-planlægning til gældende drifts- og plejeplan (SNS & FBE, 2008). I

forbindelse med nærværende tillæg er der foretaget en fornyet evaluering, hvor indsatsen i perioden 2012-2016 er gennemgået. Evalueringen er gennemført på basis af de beskrivelser, der ligger til grund for planlægningen, jævnfør nedenstående skemaer. Datainput til evalueringen stammer fra Naturdriftselementets oversigt over gennemførte aktiviteter, oplysninger fra driftsenheden på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn, feltregistreringer samt data fra den seneste basisanalyse for Natura 2000-området – Jægerspris Skydeterræn (Miljøministeriet, 2014). Evalueringen publiceres ikke separat. I afsnit 2.3.3 fremgår en detaljeret gennemgang af de fem kategorier, som alle aktiviteter er evalueret efter: Gennemført, projekteret, planlagt, udsat eller opgivet.

5.1.1 Hel og delvis rydning af arealer

Der er foretaget hel og delvis rydning flere steder på terrænet og lavet en løbende indsats for at bekæmpe opvækst af bl.a. birk, rynket rose og italiensk gyvel. I den centrale del af terrænet er der fjernet en opvækst af birketræer i området, hvor den bevægelige målbane skal placeres. Materialerne er blevet fjernet fra stedet.

Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt (ha)	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status september 2016	Videre planlægning
14-19	Det nordvestlige terræn (Bøvings Plads og Troldehøj).	103-104, 107	36,1	Løbende.	Løbende bekæmpelse af gyvel, rynket rose og anden opvækst.	Delvist gennemført. Adgang til arealet vest for Troldehøj er begrænset grundet rester af ammunition.	Overgår til videre planlægning.

5.1.2 Slåning og høslæt

Der er fortaget høslæt på slettearealerne på terrænet, og overdrevsarealerne er blevet slået.

Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt (ha)	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status september 2016	Videre planlægning
05-13	Slettearealer syd for Storehøjvej og tidligere landbrugsarealer i både skyde- og øvelses-terrænet.	102, 104-108	73,6	Løbende.	Et høslæt hvert år.	Der er gennemført årligt høslæt på de fleste af arealerne. På enkelte af arealerne er høstet materiale ikke blevet fjernet efter slåning.	Overgår til videre planlægning.
19	Kystarealet syd for Post Nord.	103	2,5	Løbende.	Slås hvert år for bekæmpelse af rynket rose.	Gennemført indtil 2014. Opgivet grundet forekomsten af u-eksploderet ammunition.	Overgår til videre planlægning.
20-29	8 delarealer spredt over terrænet, herunder bl.a. Karsemosen og Brandbjerg.	103-108	32 (ca. 3 ha pr. år)	Førstegangspleje: Områderne i afd. 103: senest 2014. Området i afd. 107: I sammenhæng med projektet for bevægelig målbane. Brandbjerg senest 2015. De øvrige senest 2022.	Slåning årligt efter førstegangspleje, som gennemføres som rydning efter model 6.1.1 i den gamle drifts- og plejeplan.	Planlagt 2015. Ikke gennemført.	Overgår til videre planlægning.
30-42	Større arealer i det centrale skydeter-ræn og et mindre areal i det nordlige øvelsesterræn.	104-105, 107-108	117,5	Løbende.	Årlig slåning af skydebane m.v.	Gennemført.	Overgår til videre planlægning.
43-53	Større arealer i både skyde- og øvelsesterræn, primært overdrev.	102, 104-108	81,0	Løbende.	Slåning eller høslæt i lige år.	Gennemført til og med 2014. Fra 2015 kun delvist gennemført.	Overgår til videre planlægning.
54-63	Større arealer i både skyde- og øvelsesterræn, primært overdrev.	102, 104-108	61,0	Løbende.	Slåning eller høslæt i ulige år.	Gennemført til og med 2014. Fra 2015. kun delvist gennemført.	Overgår til videre planlægning.

Skydebaner der er blevet slået.

5.1.3 Græsning

Helårsafgræsning er iværksat på forsøgsbasis (2015) i et område øst for Hønsebakkeskoven som led i plejen af overdrevet i området. I det første år har der været helårsgræsning med 3-5 kreaturer. Andet år er arealet blevet slået, inden kreaturerne blev sat ud.

Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt (ha)	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status september 2016	Videre planlægning
04	Øst for Hønsebakkeskoven.	104	10,3	2013	Gennemførsel af pilotprojekt.	Gennemført. Projekt med helårsgræsning af 3-5 kreaturer i området er gennemført.	Overgår til videre planlægning

Skotsk højlandskvæg på græsningsarealet øst for Hønsebakkeskoven.

5.1.4 Afbrænding

Kontrollerede afbrændinger af arealerne vest for Strandvejen må kun foretages i vinterhalvåret og kan være vanskeligt at gennemføre på grund af skyde- og øvelsesaktiviteter samt vejrforhold. Dog har der været spontane brande i området som følge af militære aktiviteter og antænding af ammunitionsrester i nedslagsområdet.

Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt (ha)	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status september 2016	Videre planlægning
01-03	Arealerne vest for Strandvejen og mossearealet vest for Troldehøj.	103, 109	83,0	Løbende.	Afbrændes i vinterhalvåret hvert år.	Gennemført i 2013 og 2014, i september. Der er ikke gennemført kontrolleret afbrænding i 2015. Afbrænding er sket tilfældigt, som følge af militæraktivitet.	Overgår til videre planlægning.

5.1.5 Hugst og foryngelse

Hugst og foryngelse gennemføres efter model 6.2 i drifts- og plejeplanen (SNS & FBE 2008). Hugst og foryngelse følger som udgangspunkt plan vedtaget i drifts- og plejeplanens retningslinjer (SNS & FBE, 2008) og udpegning af arealer til skovudvikling. Skovudviklingsarealer kan ses på kortbilag 3 i tillægget til drift- og plejeplanen (FBE, 2012).

Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt (ha)	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status september 2016	Videre planlægning
Ikke på kort	Hønsebakkесkoven.	104	32	2012	Ophør af skovdrift. Overgår til skovudviklingstype (SUT) 94 urørt skov.	Gennemført 2013.	Ikke yderligere.
Ikke på kort	Skoven, Storehøj, Troldskov og Andersens Plantage.	102, 103, 104, 107, 108	18	2012, 2014 og 2019	Overgår til SUT 41 Birk med skovfyr og gran. Tynding hvor der hugges hårdt for eksoter.	Delvist gennemført.	Overgår til videre planlægning.
Ikke på kort	Arealer fordelt på hele terrænet. Litra 102q, 106k, 107f, 107h, 107j, 107k, 107m og 109c.	102, 106, 107, 109	13	2016	Tynding, hvor der hugges hårdt for eksoter.	Planlagt 2016. Enkelt dellitra er ryddet.	Overgår til videre planlægning.
Ikke på kort	Arealer fordelt på hele terrænet. Litra 104o, 104p, 105h, 105k, 105m, 106h.	104, 105, 106	7,6	2016 og 2017	Tynding, hvor der generelt hugges hårdt for eksoter samt underplantning med bøg i 2017.	Planlagt 2016 og 2017.	Overgår til videre planlægning.
Ikke på kort	Areal øst for Kulhusevej Litra 106c.	106	2,1	2016	Tynding i overstandere i dellitra mod vest.	Planlagt 2016.	Overgår til videre planlægning.

5.1.6 Habitattrægrupper og -træer

Id	Lokalitet	Afd.	Antal	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status september 2016	Videre planlægning
Ej på kort	Skoven, Troldskov og Andersens Plantage.	102, 104, 107	6 stk.	2014	I ældre bevoksning sikres dødt ved aktivt. I yngre bevoksning udlægges habitattrægrupper, og dødt ved sikres ved naturligt henfald eller på sigt evt. ved indgreb.	Ikke gennemført i 2014. Stormfald i 2015 har fjernet behovet for at sikre dødt ved aktivt.	Ikke yderligere.

5.1.7 Hydrologi

Hovedparten af Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er lavtliggende og er tidligere agerland, hvor der er gennemført effektiv dræning. De to grøfter, Tyskergrøften og Skolegrøften med tilhørende grøftesystem, afvander den centrale del af skydeterrænet. Derfor er der planlagt projekter til sikring af mere naturlig hydrologi, hvor afløbshøjderne reguleres fra grøfterne i Hønsebakkесkoven og i den centrale del af terrænet, vest til hovedgrøfterne.

Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt (ha)	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status september 2016	Videre planlægning
64	Hønsebakkeskoven.	104	9,7	2013	Afløbshøjde fra grøfterne i skoven ud i Tyskergrøften hæves.	Planlagt gennemført i 2017.	Overgår til videre planlægning.
65	Centrale del af skydeterrænet vest.	107	7,2	I sammenhæng med projekt for bevægelig målbane.	Afløbshøjde i grøfter i den centrale del af skydeterrænet hæves. Beskrives nærmere i integreret projekt om bevægelig målbane.	Planlagt sammen med projektet for bevægelig målbane.	Overgår til videre planlægning.

Vandhuller

På den del af Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn, der er ejet af Forsvarsministeriet, er der registeret 37 vandhuller i den eksisterende drifts- og plejeplan. Af de 37 vandhuller er der for den indeværende planperiode 17 vandhuller, der er prioriteret til at skulle plejes. Herudover findes der ca. 40 vandhuller på terrænet, som ikke er prioriteret, og disse fremgår af Figur 7-1.

Forslag til pleje af vandhullerne er beskrevet i drifts- og plejeplanens afsnit 9.3, og anbefalinger fremgår af afsnit 15.7 (SNS & FBE, 2008). Plejen fremgår ikke af tidligere tillæg til drift- og plejeplanen (FBE, 2012). Der er ikke udført pleje af vandhuller i indeværende planperiode. I tabellen nedenfor fremgår en evaluering af den foreslåede pleje jævnfør drifts- og plejeplanens afsnit 9.3 (SNS & FBE, 2008).

Id	Planlagt gennemført	Forslag til indsats	Status september 2016	Videre planlægning
Vandhul 6, 14, 15, 17, 18, 22, 23 og 34.	Prioritet 1 Senest 2015	Årlig afbrænding: Vandhul 6 og 14. Rydning af skyggende opvækst: Vandhul 15,17,22 og 23. Oprensning /opgravning: Vandhul 17 og 18. Vandhul 34 bør have været nedgraderet til prioritet 3.	Ikke gennemført.	Overgår til videre planlægning.
Vandhul 1, 3, 12, 19, 31 og 33.	Prioritet 2 Senest 2015	Rydning af skyggende opvækst: Vandhul 1, 12 og 19. Oprensning/ opgravning: Vandhul 1, 3 og 31. Plejen af vandhul 33 bør evt. overvejes opgivet på grund af ynglende nattergale (SNS & FBE, 2008).	Ikke gennemført.	Overgår til videre planlægning.
Vandhul 13, 28 og 29.	Prioritet 3 Senest 2022	Rydning af skyggende opvækst: Vandhul 13 og 29. Oprensning: Vandhul 28.	Ikke gennemført.	Overgår til videre planlægning.
Vandhul 10, 11, 26, 27, 30 og 37.	Ikke prioriteret.	Rydning af skyggende opvækst: Vandhul 10, 11, 26, 27 og 30. Ingen aktivitet er beskrevet for vandhul 37.	Ikke gennemført.	Overgår til videre planlægning.

Id	Planlagt gennemført	Forslag til indsats	Status september 2016	Videre planlægning
Vandhul 4, 8, 16, 20 og 25.	Ikke medtaget til tillæg (FBE, 2012).	Ingen aktivitet jævnfør gældende drifts- og plejeplan (SNS & FBE, 2008). Jævnfør drifts- og plejeplanen burde plejetiltag med rydning være forsat i vandhul 4, 8 og 25. Jævnfør drifts- og plejeplanen burde der ske rydning af vandhullerne 16 og 20. Jævnfør drifts- og plejeplanen burde vandhul 25 renses op.	Vandhul 20 er ryddet og oprenset i 2012, men tiltaget har haft begrænset effekt.	Aktiviteterne fra den eksisterende drifts- og plejeplan (SNS & FBE, 2008) genovervejes og overgår til videre planlægning.

5.1.8 Bekæmpelse af invasive plantearter

Tillægget til drift- og plejeplanen (FBE, 2012) fastlægger løbende bekæmpelse af invasive plantearter i Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. Planen fastlægger, at bekæmpelsen af de invasive arter prioriteres i følgende rækkefølge: rynket rose, kæmpe-bjørneklo, japansk pileurt, italiensk gyvel, lupin og canadisk gyldenris. Bekæmpelsen skal fortrinsvist foregå uden brug af sprøjtemidler, jævnfør Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste bestemmelse for forebyggelse og bekæmpelse af invasive plante- og dyrearter (FBE, 2011d).

Bekæmpelsen af invasive arter er sket løbende. På kystarealet syd for Port Nord er slåning af rynket rose opgivet efter 2014 på grund af risiko for sprængning af gammel ammunition. I august 2016 er der ikke registreret forekomst af kæmpe-bjørneklo og japansk pileurt på terrænet. Opvækst af italiensk gyvel, lupin og canadisk gyldenris er et udbredt problem på terrænet. Aktiviteten overgår til videre planlægning.

Areal nord for Troldekovvej domineret af den invasive plante canadisk gyldenris .

5.1.9 Fortidsminder

Tillægget til drifts- og plejeplanen (FBE, 2012) fastlægger løbende beskyttelse og pleje af 29 fortidsminder i Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. Heraf er der 27 gravhøje, én jættestue samt ét dyssekammer.

Der er i første planperiode ikke foretaget anden pleje af fortidsminder end afbrænding de steder, hvor der tilfældigt har været nedfald af granater m.m. Tillægget omfatter ikke nærmere gennemgang af fortidsmindernes tilstand. Her henvises der til drifts- og plejeplanens bilag 9 (SNS & FBE, 2008). Alle aktiviteterne overgår til videre planlægning.

5.1.10 Publikumshensyn

Siden tillægget til drifts- og plejeplanen blev udarbejdet i 2012, er der taget initiativ til at informere og oplyse publikum om adgangsmuligheder, naturpleje og naturen på Jægerspris Skyde – og Øvelsesterræn ved produktion af foldere, oplysningsskilte, samt guidede ture i terrænet.

Id	Lokalitet	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status september 2016	Videre planlægning
Ej på kort.	Hele terrænet.	2012	Informere om adgangsmuligheder til terrænet via internettet. Særligt fokus på overholdelse af regler om hund i snor.	Gennemført. Adgangsforskel og ordensreglerne er ikke let at finde på hjemmesiden.	Overgår til videre planlægning.
Ej på kort.	Hele terrænet.	Senest 2012	Ny publikumsfolder.	Gennemført i 2014. Forsvaret har fået nye kontaktoplysninger i mellemtiden.	Overgår til videre planlægning.
Ej på kort.	Indfaldsveje.	Senest 2012	Opdatering af infotavler.	Ikke gennemført.	Overgår til videre planlægning.

5.1.11 Ikke modelbeskrevne aktiviteter

Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status september 2016	Videre planlægning
Militært anlæg	Den centrale del af skydeterrænet	107	2012	Der foretages en samlet beskrivelse af "Integreret projekt for bevægelig målbane i den centrale del af skydeterrænet".	Den bevægelige målbane etableres i 2016/2017.	Ikke yderligere.

5.2 Analyse af ny indsats

Formålet med nærværende tillæg til drifts- og plejeplanen er, at sikre forvaltningsgrundlaget i relation til Natura 2000-forpligtigelserne under hensyntagen til den militære anvendelse af terrænet. Tillægget har derfor særligt fokus på Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag. Samtidig forholder tillægget sig til de tiltag, der allerede er gennemført eller mangler at blive gennemført i henhold til den gældende drifts- og plejeplan, samt indarbejder ændringer i forhold til militære formål

og andre forhold, der har ændret sig siden ikrafttræden af den tidligere drifts- og plejeplan (SNS & FBE, 2008) og tillægget hertil (FBE, 2012).

Med baggrund i ovenstående skal drifts- og plejeindsatsen i Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn i den resterende del af planperioden (2016-2022) tilrettelægges med udgangspunkt i følgende elementer:

- Bevarelse og udbygning af skyde- og øvelsesfaciliteterne
- Natura 2000-planen 2016-2021 for 'N235 Jægerspris Skydeterræn'
- Sikring af lysåben natur
- Sikring af naturlig hydrologi
- Skovdrift og planlægning
- Bekæmpelse af invasive plantearter
- Arter på Habitatdirektivets Bilag IV og bevarelse af økologisk funktionalitet for disse
- Graveområder til militær feltbefæstning og lignende
- Områder til hængsel skydebaner med mere
- Publikumshensyn

De enkelte elementer beskrives i det følgende. Analysen danner udgangspunkt for aktivitetsoversigten, der findes i Kapitel 7.

5.2.1 Bevarelse og udbygning af skyde- og øvelsesfaciliteterne

Tillægget til drifts- og plejeplanen (FBE, 2012) målsætter bl.a., at Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn bevares og udbygges som et velfungerende uddannelsessted til skyde- og øvelsesformål, herunder f.eks. anlæggelse af bevægelig målbane med skudafstand på mere end 800 m, sikring af anlæg som langdistanceskydebane, feltsky-

debane og anlæg til både defensive og offensive enheds-skydninger med deltagelse af infanteri og køretøjer.

Det vurderes, at denne målsætning siden 2012 er kommet betydeligt til udtryk, idet slåning af skydebaner er gennemført på årlig basis. Etableringen af et bevægelig langdistance-målbaneanlæg er endnu ikke blevet gennemført. Aktiviteten er planlagt gennemført i vinteren 2016- 2017, hvormed denne målsætning vil blive opfyldt.

Behovet for varierede skyde- og øvelsesfaciliteter med mere komplekse og virkelighedstro terræner, hvor køretøjer og infanteri kan operere sammen ved bevægelige skydninger, er stigende. Derfor har det i nærværende tillæg været nødvendigt at tilgodese en vision om et mere lukket landskab med mere naturlig succession og på sigt urørt skov, samt at skabe afskærmning med levende læhegn i det åbne landskab. Dette vurderes ikke at være i strid med målsætningen i Natura 2000-planen om, at der tilstræbes en gunstig bevaringsstatus af områdets skovhabitatnaturtyper og hvis muligt en udvidelse af arealet. Ved at udlægge arealer i forbindelse med eksisterende elle- og askeskov til naturlig succession og opvækst vil der være potentiale for, at arealet med denne prioriterede habitatnaturtype forøges.

Øvelse ved Strandvejen.

5.2.2 Natura 2000-planen 2016-2021 for 'N235 Jægerspris Skydeterræn'

Forsvarsministeriet har siden 2010 lagt stor vægt på at opfylde de nationale Natura 2000-mål. Dette er kommet til udtryk i den gældende planlægning for bl.a. Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn, og der er iværksat en række indsatser til sikring af gunstig bevaringsstatus for naturtyper og arter på terrænet. Det er dog ikke alle aktiviteter, der endnu er igangsat eller gennemført, og det er desuden vanskeligt at vurdere, om indsatsen fuldt ud har haft den ønskelige effekt. Dette skyldes dels, at visse aktiviteter først er gennemført for nyligt, eller kun er delvist gennemført. Responstiden for de fleste af naturtyperne på området må desuden forventes at være relativ lang, og i de fleste tilfælde vil effekten formentligt først ses efter en længere årrække. Samlet set vurderes det, at den planlagte drift og pleje beskrevet i Natura-tillæg for første planperiode (FBE, 2012) som udgangspunkt har levet op til Natura 2000-målsætningen, hvis aktiviteterne i den bliver gennemført som beskrevet. Da målsætningen fra første planperiode er mere eller mindre videreført til anden planperiode, planlægges der ikke væsentlige ændringer i indsatsen rettet mod de naturtyper og arter, der har været målsat i første planperiode. Forsvarsministeriet vil have fokus på effekten af indsatsen. Nærværende tillæg er derfor primært rettet mod en indsats, der kan styrke nye Natura 2000-værdier på terrænet, samt sikre at eksisterende værdier kan opnå gunstig bevaringsstatus inden for planperioden. Det gælder primært nye kortlægninger af naturtyper og levesteder, særligt vådområder, for arter på udpegningsgrundlaget.

Udbredelsen af surt overdrev og kalkoverdrev er blevet ændret betragteligt. Den største ændring er, at to større, mere eller mindre sammenhængende overdrevsarealer ikke længere er registreret som habitatnatur. I stedet er der kortlagt en lang række fragmenterede arealer med overdrev og strandvold. Samlet set er arealet af sure overdrev og kalkoverdrev blevet ca. 5 ha mindre,

og i stedet er der udpeget strandvold. Denne markante ændring i arealfordelingen skal tilskrives en grundigere kortlægning i 2010-2011. Udover arealerne med overdrev er der sket en udpegningsgrundlaget i anden planperiode. Til dette kommer ændringer af kortlægning fra én type til en anden. De største ændringer er surt overdrev, der erstatter områder kortlagt som kalkoverdrev.

For de lysåbne naturtyper er den væsentligste trussel mod gunstig bevaringstilstand tilgroning, bl.a. som følge af indvandring af invasive arter, næringsstofpåvirkning og for en del naturtypers vedkommende også unaturlig hydrologi. Den allerede planlagte forvaltningsindsats jævnfør tillægget til drifts- og plejeplanen (FBE, 2012) er rettet mod disse trusler. Det gælder konkrete projekter til sikring af naturlig hydrologi, græsning og rydning, samt opfølgende pleje i form af høslæt, slåning og afbrænding. På det grundlag skønnes den planlagte indsats at være tilstrækkelig til at sikre gunstig bevaringsstatus for naturtyper på arealer, hvor kortlægningen er uændret. Som følge af militær anvendelse er der dog visse arealer, der ikke registreres som habitatnatur, her bliver plejen periodevis enten intensiveret eller mindsket.

På arealer med ny kortlægning af bl.a. surt overdrev og kalkoverdrev samt elle- og askeskov er indsatsen ny, revurderet eller visse steder ændret. Det gælder typisk, at der for at bevare og forbedre naturtilstanden er behov for en øget indsats med hyppigere pleje i form af bl.a. årlig slåning, afbrænding eller græsning. Desuden er det grundet manglede pleje af vandhuller i sidste planperiode vurderet, at der er behov for at revurdere indsatsen for at kunne opfylde målsætningen om at bevare levesteder for arter på udpegningsgrundlaget knyttet til vandhuller. Der igangsættes derfor pleje i form af rydning og oprensning af en række vandhuller og også afbrænding af rigkær på arealet.

Åbne vidder kendetegner mange steder Natura 2000-området N235 Jægerspris Skydeterræn.

5.2.3 Pleje af lysåben natur

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er præget af et åbent til halvåbent landskab og er karakteriseret særligt ved de store arealer med lysåbne naturtyper som eng, mose, overdrev og hede. Den militære anvendelse har igennem tiden været med til at styrke områdets åbne karakter, og ligeledes har omfattende naturpleje i form af afbrænding, slåning og rydning også bidraget.

Tilgroningen har som følge af indvandringen af hurtigt voksende og konkurrencestærke arter af invasive planter været stigende i den første planperiode. Særligt rynket rose, italiensk gyvel og canadisk gyldenris er meget udbredte på terrænet. Men også opvækst af særligt birk og pil er betydelig i både de fugtige og tørre sandede områder, f.eks. i området lige nord for Andersons Plantage. Tilgroningen på de næringsfattige lysåbne naturtyper, overdrev og hede stimuleres yderligere i stigende grad af tilførsel af luftbåret kvælstof fra omkringliggende landbrugsarealer. Tilgroning er den mest omfattende trussel for at opnå og bevare en gunstig bevaringsstatus

for internationalt og nationalt beskyttede lysåbne naturtyper og arter tilknyttet disse.

Sikring af den værdifulde lysåbne natur på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er primært koncentreret om at modvirke tilgroning. Den fortsatte militære anvendelse er her en betydelig positiv faktor i hele terrænet, særligt den centrale del, hvor store del af terrænet af operationelle hensyn kræver en lysåben natur og et åbent landskab. I andre dele af terrænet kræves der en målrettet plejeindsats, der ikke er fordret af militære hensyn. Særligt det store nedslagsområde syd for Nissebakkevej, der grundet eksplosionsfare ikke benyttes til andet militært brug, har behov for en målrettet og specifik plejeindsats. I området er der kortlagt en række mindre arealer med kalkoverdrev og surt overdrev. Disse arealer er på trods af deres gode naturtilstand kraftigt truet af tilgroning fra de omkringliggende arealer. For at leve op til Natura 2000-målsætningen om gunstig bevaringsstatus er det nødvendigt med en målrettet indsats med fokus på at skabe sammenhæng mellem de små områder af overdrev og derved undgå tilgroning.

De klassiske virkemidler til at rydde tilgroede arealer er mekanisk fjernelse af både ved og rødder kombineret med slåning og vedvarende rydning. Da en stor del af de lysåbne naturtyper er beliggende i områder med sprængningsfare fra ueksploderet ammunition, er disse virkemidler de fleste steder ikke mulig.

For at understøtte målsætningen om at sikre den værdifulde lysåbne natur på Jægerspris Skyde- og Øvelseshøj og initiativerne i drifts- og plejeplanen, er der planlagt en rydning af et større overdrevsareal syd for Nissebakkevej. Rydningen foretages i forbindelse med et LIFE+ projekt 'SemiAquaticLife' på Forsvarsministeriets Natura 2000-arealer. Projektet forventes gennemført over en fireårig periode med start i 2017. LIFE+ projektet skal ses som et supplement til den daglige drift og pleje af Jægerspris Skyde- og Øvelseshøj og erstatter ikke de tiltag, der i øvrigt bør gennemføres for at opretholde en god naturværdi på terrænet.

Når først uønsket bevoksning på et lysåbent areal er fjernet, vil der være et behov for løbende at fjerne ny opvækst. Dette kan gøres ved f.eks. slåning, høslæt eller afgræsning. Som pilotforsøg har afgræsning på et mindre areal øst for Hønsbakkeskoven bidraget til at fastholde området som lysåben natur. Uden denne påvirkning vil området på sigt gro til med højt voksende urter, stauder samt buske og træer som pil, birk, fyr og eg. På tidligere kultiverede arealer kan afgræsning bidrage til etablering af en naturlig overdrevsvegetation. Med græsning skabes små habitater, hvor netop de mere langsomt voksende og næringssølsomme overdrevsarter kan etablere sig. Som led i at øge den samlede naturværdi indenfor Natura 2000-området kan græsningsarealet med fordel øges op mod Troldehøjsvej. Dette vil også på sigt kunne bidrage til at opfylde Natura 2000-målsætningen om at øge sammenhængen og arealet af terrænets mange overdrevsarealer.

5.2.4 Sikring af naturlig hydrologi

Størstedelen af arealerne i Jægerspris Skyde- og Øvelseshøj har tidligere været opdyrket, hvilket har betydet, at store arealer har været afvandet via både dræn

og grøfter. I dag afvandes store arealer derfor til Skolegrøften og Tyskergrøften i den centrale del af skydeterrænet. Denne afvanding kan forhindre bevarelsen af de våde naturtyper, samt forhindre en hensigtsmæssig hydrologi og den naturlige udvikling i mange af terrænets vådområder.

Den nuværende militære anvendelse af arealerne kræver, at store dele af terrænet fortsat drænes. Af eksisterende tillæg til drifts- og plejeplanen fremgår det, at der er fokus på at genoprette en naturlig hydrologi i to af terrænets vådområder (FBE, 2012). Dette er endnu ikke gennemført. De hydrologiske konsekvenser vil blive klarlagt i en analyse forud for igangsætning af begge projekter. Analysen er planlagt til at blive gennemført i 2017, efter etablering af den bevægelige målbane.

Yderligere foreslås det at genetablere den naturlige vandstand i vådområdet nedenfor Troldehøj og i forbindelse med åbning af et sammenfaldet dræn i den nordøstligste del af terrænet at skabe et mindre vådområde.

Vådområdet ved Troldehøj har stor værdi for særligt kildevæld og skæv vindelsnegl. Den naturlige hydrologi er planlagt til at blive genskabt ved at lukke to grøfter/dræn og derved lade vandstanden i området stige til oprindeligt niveau. Projektet bør først igangsættes, efter at området er blevet ryddet for opvækst. Projektet indgår i LIFE+ projektet 'SemiAquaticLife'.

I den nordøstligste del af terrænet er et gammelt dræn i området faldet sammen, derfor er det planlagt at gennemføre en åbning af drænet, således at området afvandes via en åben grøft. Ved grøftens udløb ønskes der at skabe et mindre vådområde på et areal, der i dag fremstår vådt.

Opfyldelsen af Natura 2000-målsætningen om sikring af naturlig hydrologi vurderes desuden at være opfyldt med gennemførelsen af de planlagte aktiviteter i Hønsbakkeskoven, ved den bevægelige målbane i den centrale del af skydeterrænet og med det foreslåede projekt ved Troldehøj.

Et led i Natura 2000-målsætningen er at bevare og forbedre levesteder for arter på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. De vandhuller, hvor der har været observeret bl.a. stor vandsalamander, kildevældsvindelsnegl og skæv vindelsnegle, er alle truet af kraftig tilgroning, hvorfor det for at opfylde Natura 2000-målsætningen er nødvendigt at igangsætte yderligere tiltag. I den seneste planperiode har indsatsen for at bevare eller genskabe en god tilstand i områdets vandhuller som levesteder for padder på udpegningsgrundlaget været yderst begrænset. Et enkelt vandhul i den nordlige del af terrænet er blevet ryddet og oprenset i 2012, men effekten af pleje har været utilstrækkelig, og vandhullet er i 2016 fuldstændig tilgroet igen.

Der er mange små vandhuller på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. I den eksisterende drifts- og plejeplan er der registeret 37 vandhuller, og i nærværende tillæg er der registret yderligere 6 vandhuller. ID-numrene er bevaret, hvorfor der i dag er nummereret 43 vandhuller. Der er yderligere ca. 30 små vandhuller registeret som beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3. Disse vandhuller er typisk temporære og beliggende i naturlige vådområder og lavninger. De ca. 30 vandhuller er ikke yderligere behandlet i nærværende tillæg, da disse ligger på arealer omfattet af andre plejetiltag, så som afbrænding, slåning m.m. der sikrer en opretholdelse af god tilstand. Placeringen af alle vandhuller på terrænet fremgår af Figur 71.

Yderligere bidrager LIFE+ projektet med at oprense og rydde en række af områdets mange vandhuller og etablere en række nye med fokus på at skabe en bedre sammenhæng mellem de eksisterende vandhuller. I 2012 blev der udarbejdet en række detaljerede projekter på 8 af områdets vandhuller (Lock, 2014). Både LIFE+ projektet og de detaljerede projekter har særligt fokus på at forbedre forholdene for stor vandsalamander og løgfrø. For at opfylde Natura 2000-målsætningen revurderes plejen af vandhuller på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn, således at LIFE+ projektet og de detaljerede projekter tages i betragtning og herved understøtter aktiviteterne beskrevet i nærværende tillæg. Tiltagene i LIFE+ projektet planlægges gennemført over en fireårig periode med start i 2017.

5.2.5 Skovdrift og planlægning

Natura 2000-området på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn rummer et par større skovområder, Hønsbakkeskoven og Troldeskoven, samt en række mindre spredte skovbevoksninger, der hovedsagelig stammer fra tilgroning samt tilplantning med birk og nåletræer som f.eks. rødgran og sitkagran. Siden plantillægget i 2012 (FBE, 2012) er Hønsbakkeskoven blevet udlagt til urørt skov, og Troldeskoven og et antal mindre arealer i 'Skoven' er udlagt til skovudviklingstypen (SUT) 41 Birk med skovfyr og gran. I forhold til drift af skovområderne på terrænet er det vigtigt at pointere, at skovdrift og naturhensyn ikke altid følges ad. I andre skovparceller på terrænet er der foretaget naturnær tynding og genplantning. For at sikre en naturlig udvikling i skovområderne der tilgodeser Natura 2000-målsætningen omlægges skovområder med SUT 41 og alle andre skovparceller på området til urørt skov. For at sikre en opvækst af hjemmehørende arter i skovene foretages der før udlægningen en målrettet hugst mod eksoter. Det vurderes hermed at Natura 2000-målsætningen opfyldes.

I sidste planperiode har det været hensigten at etablere 6 habitattrægrupper, men et par kraftige efterårsstorme har skabt store arealer med væltede træer og nedfaldne grene. Derfor er behovet for aktivt at etablere habitattrægrupper ophørt, og det vurderes ikke, at der er behov for yderligere habitattrægrupper på terrænet. Habitattrægrupper eller områder, hvor nedfalden ved med mere får lov til at ligge til naturlig nedbrydning, bidrager til at øge områdets biologiske mangfoldighed og økologiske funktionalitet for en række dyrearter, bl.a. arter af flagermus på Habitatdirektivets Bilag IV.

Siden første planperiode har behovet for skov som militært øvelsesterræn ændret sig til at være mere omfattende. Hvor der på en stor del af området førhen har været gennemført en drift for at sikre lysåbne arealer til skydeaktiviteter, er der nu et ønske om et mere varieret og lukket terræn, hvor øvelser i skov også skal være muligt. For at tilgodese dette behov udlægges et areal øst for Troldeskoven til naturlig succession og opvækst. På sigt vurderes dette at kunne øge arealet med urørt skov i terrænet.

5.2.6 Bekæmpelse af invasive plantearter

I Natura 2000-planerne er der et særligt fokus på bekæmpelse af invasive plantearter. Den gældende drifts- og plejeplan fra 2008 (SNS & FBE, 2008) beskriver problemet med invasive arter på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn og fastlægger en bekæmpelse i en prioriteret rækkefølge. Kæmpe bjørneklo og rynket rose har en fremtrædende prioritering, men også mangebladet lupin og canadisk gyldenris er på listen. Siden indsatsen er blevet iværksat, er bekæmpelsen af kæmpe bjørneklo på hele terrænet gennemført succesfuldt med kemisk bekæmpelse. I efteråret 2016 er der således ikke registreret kæmpe bjørneklo på terrænet. Rynket rose, canadisk gyldenris og mangebladet lupin er stadig så markant forekommende i Natura 2000-området, at en øget indsats er nødvendig for at opfylde de i Natura 2000-planerne foreskrevne målsætninger.

Problemet med særligt canadisk gyldenris i den nordlige del af terrænet er så omfattende, at der er behov for at revurdere prioriteringen fra den eksisterende drifts- og plejeplan.

På trods af en ihærdig indsats med slåning af rynket rose er denne stadig tilstede på store dele af de lysåbne arealer. Særligt i området for placering af den bevægelige målbane i den centrale del af terrænet er tilvæksten af rynket rose og problemarten birk stor.

En ny indsats for invasive arter på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn bør desuden tilgodeses, at det på visse arealer ikke er muligt at gennemføre bekæmpelsen på traditionel vis med slåning og opgravning grundet rester af ammunition. På disse arealer synes den eneste mulighed for pleje at være kontrolleret afbrænding.

Desuden foreslås det at igangsætte et pilotprojekt, hvor der anvendes sprøjtemidler til bekæmpelse af rynket rose på et mindre areal i den nordlige del af nedslags- og sprængningsområdet ved kysten, hvor almindelig bekæmpelse er problematisk af hensyn til sikkerheden for mandskab. Dog skal det bemærkes, at forekomsten af invasive arter områdevist er så stort, at det er urealistisk at gennemføre en drift, der helt fjerner problemet.

Her tilstræbes i stedet at udføre en målrettet indsats i udvalgte områder for at stoppe spredningen af invasive arter.

Som engangsaktivitet fortages der slåning af særligt tilgroede arealer med canadisk gyldenris og rynket rose på i alt 1,5 ha spredt over hele terrænet. Dette gøres som forsøg på at begrænse udbredelsen i visse områder. Ved at igangsætte denne indsats samt ovenstående tiltag vurderes det, at plejen kan opfylde Natura 2000-målsætningen. LIFE+ projektet omfatter rydningen af de særligt udpegede arealer med canadisk gyldenris og rynket rose.

5.2.7 Bilag IV-arter og bevarelse af økologisk funktionalitet

Arter på Habitatdirektivets Bilag IV er omfattet af en streng beskyttelse, der strækker sig ud over beskyttelsen i Natura 2000-områderne. På Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er der kendskab til i alt 11 forskellige Bilag IV-arter, herunder løgfrø, stor vandsalamander og en række flagermus-arter. Den største trussel for mange af arterne på terrænet er tilgroning og uhensigtsmæssig hydrologi. Den nuværende plejeindsats har ikke været tilstrækkelig til at undgå tilgroning af særligt vådområder som yngle- og rastested for stor vandsalamander og løgfrø. Udlægningen af Hønsebakkeskoven til urørt skov har derimod særligt tilgodeset områdets flagermus. Den operationelle brug af terrænet, herunder slitage med køretøjer, bidrager også til at bibeholde egnede yngle- og rastesteder for markfirben.

Plejeindsatsen, der er rettet mod naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, vurderes at styrke yngle- og rastesteder for arterne på Habitatdirektivets Bilag IV. Yderligere vurderes LIFE+ projektet at bidrage positivt til den økologiske funktionalitet for Bilag IV-arterne i området. Tillægget indeholder ikke andre særlige forskrifter i forhold til sikring af Bilag IV-arter.

5.2.8 Graveområder

De militære uddannelser på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er afhængige af muligheden for at foretage

gravearbejde i forbindelse med kampstillinger. I den gældende drifts- og plejeplan er der ikke defineret særlige områder til gravearbejde, så det vurderes, at der er et behov for at udpege graveområder for på den ene side at tilgodese de militære behov og på den anden side at sikre, at gravning ikke foregår i modstrid med naturbeskyttelsesinteresser.

5.2.9 Områder for hængsel skydebaner m.m.

Et militært behov for varierede og mobile skydebaner har været stigende og særligt behovet for skydebaner med fleksible og mobile skiver, så som skydebaner med skiver hængslet til faste fundamenter, som for eksempel hængselbaner, er af betydning for de militære uddannelsesmuligheder. I den gældende drifts- og plejeplan er der ikke kortlagt særlige områder til denne slags anlæg. For at tilgodese et fremtidigt militært behov og sikre, at anlæggene ikke placeres i strid med naturbeskyttel-

seshensyn og beskyttelse af fortidsminder, udpeges der områder for denne type aktivitet. Der fastsættes særlige bestemmelser for anlæggene, der bør anlægges, så de ikke skader naturen eller medfører en ændring af de landskabelige udtryk, og således at vegetation kan re-etableres inden for 6 uger efter installation af anlæg.

5.2.10 Publikumshensyn

Kun en begrænset del af terrænet er åbent for publikum, når der ikke foregår militære øvelsesaktiviteter. I den gældende drifts- og plejeplan indgår aktiviteter, som skal øge synligheden af adgangsforholdene for publikum. Aktiviteterne er dog ikke gennemført alle sammen. I forhold til publikumsadgang er det nødvendigt forsat at have fokus på opdatering af hjemmeside, eksisterende foldere samt opsætning af skiltning, der kan sikre at publikum har tilstrækkelig adgang til informationen.

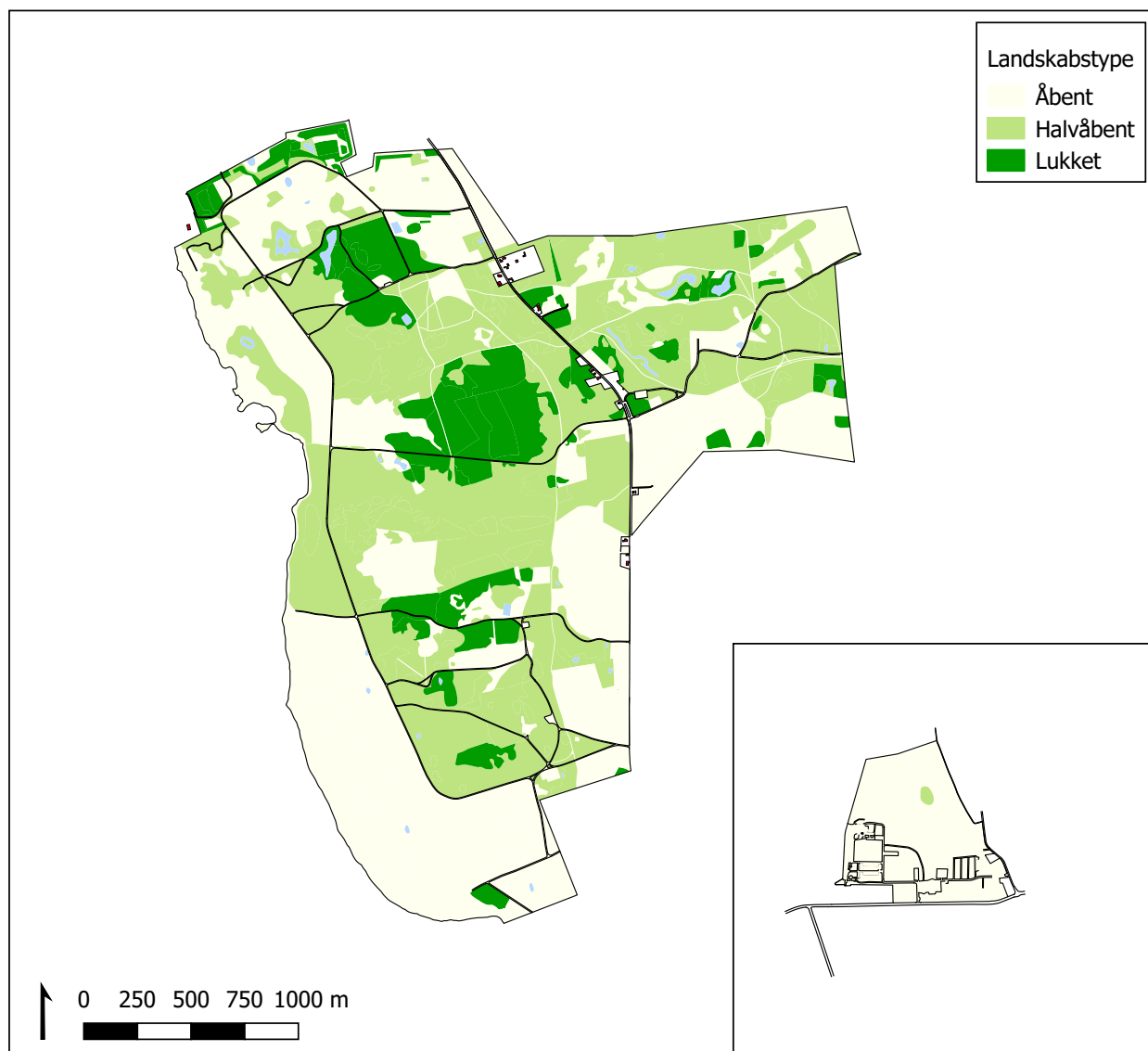
6. VISIONER

Dette afsnit indeholder en beskrivelse af de langsigtede visioner for landskabstyperne og arealudviklingen på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. Drifts- og plejeindsatsen gennemføres efter en række behandlingsmodeller, der skal tilgodese, at visionerne for landskabstyperne og arealudviklingen på terrænet opfyldes.

Den fremtidige udvikling af landskabstyperne på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er skitseret på Figur 61, hvor det fremgår, at naturudviklingstyperne på arealet kan henføres til enten åbent, halvåbent eller lukket landskab. Det åbne og halvåbne landskab kan grundlæggende kobles op på de forskellige naturudviklingstyper, hvorimod det lukkede landskab hænger sammen med skovudviklingstyperne.

Opdelingen af de militære øvelsesterræner i lukket, halvåbent og åbent landskab og deres militære, biologiske og rekreative udviklingsmål er beskrevet nærmere i Arealudviklingskataloget (FBE, 2013) og i katalog for skovudviklingstyper (Larsen, 2005). Hver landskabstype omfatter en række naturudviklingstyper, der nærmere beskriver det typiske landskab og dets naturindhold (FBE, 2013 & Larsen, 2005)

Figur 6-1. De fremtidige landskabstyper på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn jævnfør visionen for områdets langsigtede landskabelige udvikling, hvor der bevares og udvides store områder med åbent landskab, mindre halvåbent og mere lukket landskab med henblik på at tilgodese et behov for mere varieret terræn.

6.1 Landskabstyper

De åbne og halvåbne landskabstyper er komplementære til de skovbevoksede områder. Mindre arealer, der er bevokset med træer, f.eks. hegn, krat og remiser, opfattes som landskabs- og naturelementer (FBE, 2013). Sammenhængen mellem landskabstyper bør planlægges, så de giver harmoni, det vil sige at den halvåbne type sikrer overgangen fra åben til lukket, selvom der kan være militære brugsformål, der tilsiger en mere brat overgang fra tæt bevoksning (dækning) til helt åbent areal (ildterræn).

Topografien skaber i sig selv et landskab, og bevoksningsgraden skal derfor afstemmes med topografiske forhold, herunder såvel æstetik, udsigtsforhold, kystnærhed mv. som militære fordringer i forhold til dækning og udsyn, hvor topografien i sig selv er en afgørende faktor.

Endnu et vigtigt forhold er landskabstypernes funktionalitet i forhold til opretholdelse og styrkelse af biodiversiteten. I denne sammenhæng skal der lægges vægt på såvel et højt naturindhold i form af naturtyper og levesteder som på landskabets strukturelle sammen-

hængskraft, der skal sikre plante- og dyresamfundenes naturlige spredning og genetiske udveksling.

I udvælgelsen af den fremtidige arealudvikling på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er hovedvægten lagt på at tilgodese Forsvarsministeriets ønske om et fleksibelt og varieret skyde- og øvelsesterræn. Dette medfører, at der på sigt skabes mere lukket skovlandskab, og samtidigt bevares de store halvåbne arealer. De helt åbne arealer skal fortsat plejes som slette og hede og de halvåbne landskaber plejes som arealudviklingstyperne eng, mose og overdrev. En del af områderne omkring de nuværende lukkede skovområder skal ikke længere plejes som halvåben natur, men i stedet overgå til naturlig succession uden pleje. Herved udvikler de halvåbne arealer sig til lukkede skovagtige landskaber.

6.1.1 Det åbne landskab

Det helt åbne landskab er uden egentlige træbevoksninger, men dog med elementer af eksempelvis levende hegn, krat mv. Det åbne landskab er kendetegnet ved lavt voksende urte- og græssamfund samt slettearealer, som for nyligt har været i landbrugsmæssig omdrift. På Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er kun en mindre del af arealet et egentlig åbent landskab og består primært af det sammenhængende hede-område og de tidligere landbrugsområder, som er i omdrift i den nordlige del af terrænet. Arealudviklingstypen er slette i den nordlige del af terrænet lige syd for Storehøjvej og hede i arealet omkring Troldehøj. En del af arealet er dog med halvlukket overdrev.

Figur 6-2. Det åbne og bakkede hede landskab kendetegner den nordvestlige del af Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. Bakkerne her udgøres af gamle gravhøje, der er afmærket med grønne pæle.

6.1.2 Det halvåbne landskab

Det halvåbne landskab kan have karakter af spredt bevoksning med naturlig indvandring af træer. Landskabstypen kan beskrives som skov med åben struktur eller mere spredt bevoksning med for eksempel gruppevis

træer og buske. På Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er det halvåbne landskab det mest udbredte og er primært centreret om de store skydebaner centralt i terrænet samt i den sydlige del af terrænet, hvor de primære arealudviklingstyper er overdrev og mose.

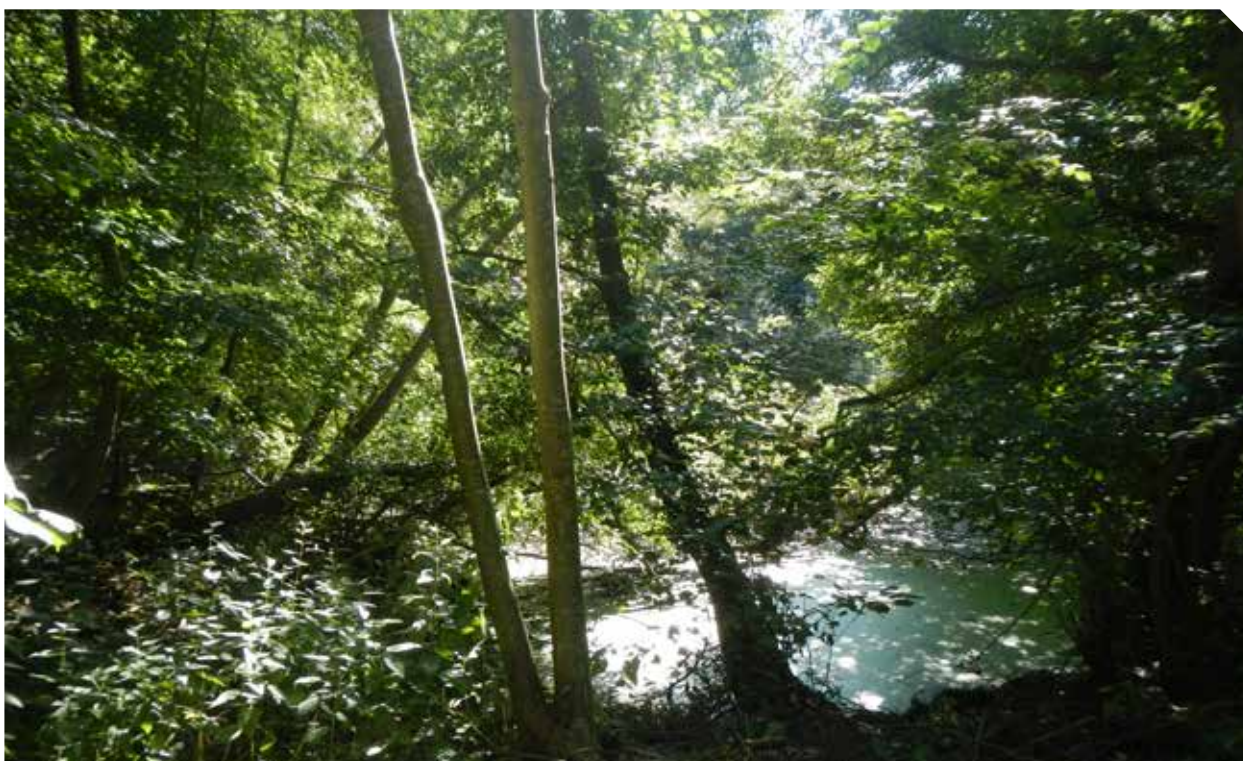

Figur 6-3. De store overdrevsarealer i det sydvestlige hjørne af Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er et eksempel på det halvåbne landskab.

6.1.3 Det lukkede landskab

Det lukkede landskab er karakteriseret ved større, tæt bevoksede skovarealer. Området vil ofte kunne karakteriseres som løv-, nåle- eller sumpskov. På Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn er der lukkede landskaber spredt rundt i terrænet. Arealudviklingstypen i den centrale del af terrænet er sumpskov. I den nordlige og i den sydlige del findes en blanding af lukket løvskov og

sumpskov. Desuden findes der mindre områder med tætte elle- og askeskove (sumpskov) spredt i terrænet. I nuværende drift- og plejeplan (FBE, 2012) er der fastlagt udvikling af to skovudviklingstyper på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn, SUT 94 Urørt skov og SUT 41 Birk med skovfyr og gran. I fremtiden vil alle skovområder på terrænet overgå til SUT 94 Urørt skov.

Figur 6-4. Elle- og askeskoven (Troldeskoven) er karakteristisk for et lukket landskab.

6.2 MODELLER

Drifts- og plejeindsatsen gennemføres efter en række behandlingsmodeller, der skal tilgodese den konkrete målsætning, der er opstillet i planen. Modellerne giver baggrunden for de aktiviteter, der opstilles i næste af-

snit, og kan ansues som en værktøjskasse. Modellerne beskrives ikke nærmere i dette tillæg. Der henvises til bilag 9. I tilfælde, hvor der ikke anvendes modeller gives en mere detaljeret beskrivelse under de enkelte aktiviteter (kolonne "Bemærkninger").

Tilgroet rigkær vest for Troldehøj.

7. AKTIVITETER

Afsnittet anviser på grundlag af målsætning, status og analyse den praktiske konkrete realisering af indsatsprogrammet på det enkelte delareal. Dette sker som en udmøntning af de modeller, der omtales i Kapitel 9 (bilag). Hertil kommer aktiviteter, som ikke er omfattet af en model, og som derfor beskrives mere grundlæggende, evt. med henvisning til særskilte projektformuleringer. Afsnittet kan omsættes direkte i jobbeskrivelser.

I det følgende oplistes alle aktiviteter for hele Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn i planperioden 2017-2022, dette vil sige både Natura 2000-området og de øvrige arealer ejet af Forsvarsministeriet. Aktiviteter, der afventer implementering, er videreført fra drifts- og plejeplanen med tilhørende tillæg fra 2012 for at sikre, at indsatsen for hele

planperioden (2017-2022) er at finde i ét dokument.

Det vedlagte aktivitetskort (Kortbilag 2) illustrerer de overordnede planlagte drifts- og plejetiltag i den kommende planperiode (2017-2021). De enkelte aktiviteter er nærmere beskrevet i nedenstående afsnit.

7.1 Hel og delvis rydning af arealer

Rydning forgår efter model 1 (Se bilag 9.1). Der skal gennemføres hel eller delvis rydning af arealer. Dette er nærmere beskrevet under bemærkninger. Der henvises til aktivitetskortet (kortbilag 2), hvor arealerne er indtegnet og Id nummer kan genfindes.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Gennemføres	Bemærkning
Natur	1-1 (Tidligere Id 14-19)	Arealer i den centrale del af skydeterrænet øst for Strandvejen.	104, 107	19,2	2018 og minimum hvert 5 år eller efter behov.	Hel rydning Fjernelse af vedplanter (bl.a. birk, ahorn og pil, samt invasive arter).
Natur	1-2	Sammenhængende overdrevsområde syd for Nissebakken og vest for Strandvejen.	109	48,0	Senest 2020	Hel rydning Fjernelse af vedplanter (bl.a. birk, ahorn og pil, samt invasive arter). Inden og efter aktivitetens gennemførelse sker drift og pleje af arealet ved afbrænding (jævnfør Id 4-1). Projekteres desuden som led i LIFE+ projekt.
Natur	1-3	Fem delområder med eng, overdrev og mose spredt på terrænet.	103, 107, 108, 109	9,9	Senest 2020	Hel rydning Fjernelse af vedplanter (bl.a. birk, ahorn og pil, samt invasive arter). Inden og efter at aktiviteten gennemføres, plejes arealerne jævnfør Id 2-1, 2-3, 2-4 eller 4-1 (slåning eller afbrænding). Rydningen indgår som en del af LIFE+ projekt.
Natur	1-4 (Tidligere Id 20-29)	Tre delområder med overdrev og hede spredt på terrænet. To mose-, krat- og hedearealer øst for Troldehøj, samt hede-areal ved Brandbjerg.	104, 106	9,6	Senest 2018	Hel rydning Vedplanter ryddes og fjernes fra området. På arealerne øst for Troldehøj efterfølges rydningen af årlig slåning jævnfør Id 2-2. På Brandbjerg efterfølges rydningen af slåning med opsamling i lige år jævnfør Id 2-3.
Natur	1-5 (Tidligere Id 20-29)	Karsemosen	105	5,3	Senest 2022	Hel rydning Vedplanter ryddes og fjernes fra området. I Karsemosen efterfølges rydningen af årlig slåning jævnfør Id 2-2.

7.2 Slåning og opsamling

Slåning gennemføres efter model 2 og høslæt efter model 3 (Se bilag 9.1).

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Gennemføres	Bemærkning
Natur/ militær	2-1 (Tidligere Id 05-13 og 30-42)	Større arealer i det centrale del af skydeterrænet bl.a. området omkring en bevægelige målbane og tidligere landbrugsareal øst for Kulhusvejen.	107, 108, 115	97,2	Årligt (minimum)	Slåning med opsamling Områderne slås løbende for at undgå tilgroning og for at sikre en lav vegetation på skydeterrænet. Delområder der er for kuperede eller på anden vis ikke kan slås/opsamles, skal afbrændes efter behov, for at sikre mod tilgroning, samt fjernelse af næringsstoffer. Delområder der er for kuperede eller på anden vis ikke kan slås/opsamles, skal afbrændes efter behov, for at sikre mod tilgroning, samt fjernelse af næringsstoffer.
Natur	2-2 (Tidligere Id 20-29)	Større og mindre områder spredt på hele terrænet.	102-109	123,7	Årligt (minimum)	Slåning Slåning årligt. Efter gennemførsel af førstegangspleje (jævnfør Id 1-4), foretages der slåning for at undgå tilgroning.
Natur/ militær	2-3 (Tidligere Id 43-53)	Større arealer i både skyde- og øvelsesteræn, primært overdrev, samt hedeareal på Brandbjerg.	102, 104-107	67,0	Lige år (minimum)	Slåning med opsamling Områderne slås løbende for at undgå tilgroning. Arealet på Brandbjerg slås/knuses for at undgå tilgroning med vedplanter og for at skabe lys til opvækst af hedelyng og mosser. Slåning med opsamling sker efter gennemførsel af førstegangspleje (jævnfør Id 1-4).
Natur	2-4 (Tidligere Id 54-63)	Større arealer i både skyde- og øvelsesteræn, primært overdrev.	104-106	39,6	Ulige år (minimum)	Slåning med opsamling Områderne slås løbende for at undgå tilgroning.
Natur/ militær	2-5	Graveområde nord for Troldegårdsvej.	102	41,9	Årligt	Slåning For at sikre vedvarende græsvegetation og et åbent landskab slås og harves arealerne efter behov.
Natur	2-6	Brandbjerg.	106	1,2	I planperioden.	Slåning med opsamling Arealet er lejet ud til forskning. Plejes i dialog med lejer.

7.3 Græsning

Græsning gennemføres efter model 4 (se bilag 9.1).

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Gennemføres	Bemærkning
Natur	3-1 (Tidligere Id 04)	Sammenhængende område fra Troldekovvej og sydover langs Troldekov og Hønebakkeskoven ned til Hønebakkevej	104	10,25	2017	Afgræsning Græsningsforsøget øst for Hønebakkeskoven gøres permanent.
Natur	3-2	Område nord for Hønebakkevej og op til Troldekovvej	104	7,7	Senest 2018	Afgræsning (nyt område) Græsningsarealet øst for Hønebakkeskoven (Id 3-1) udvides med 7,7 ha i mod nord. Hegning fortages så den operative brug ikke begrænses (se Id 12-11). Græsningsarealet øges for at sikre og øge arealet med halv-åbent/åbent landskab.

Græsning med skotsk højlandskvæg bidrager til at holde overdrevet åbent og artsrigt.

7.4 Afbrænding

Afbrænding gennemføres efter model 5 (se bilag 9.1), hvis ikke andet er bemærket.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Gennemføres	Bemærkning
Natur	4-1 (Tidligere Id 01)	Mosearealet vest for Troldehøj.	103	6,9	Årligt fra 2018 og 5 år frem.	Afbrænding For at bekæmpe tilvæksten af tagrør, pil m.m. foretages en kontrolleret afbrænding af arealet i vinterhalvåret hvert år i en 5-årig periode. Indgår herefter i Id 4-2.
Natur	4-2 (Tidligere Id 02-03)	Arealerne vest for Strandvejen.	103, 107, 109	108,4	Minimum hvert 5. år med start i 2018.	Pletvis afbrænding Der foretages pletvis afbrænding på de arealer, hvor der i en 5-årig periode ikke har været afbrænding, som følge af nedslag m.m.

Spontant afbrændt areal i nedfaldsområde vest for Strandvejen.

7.5 Hydrologi

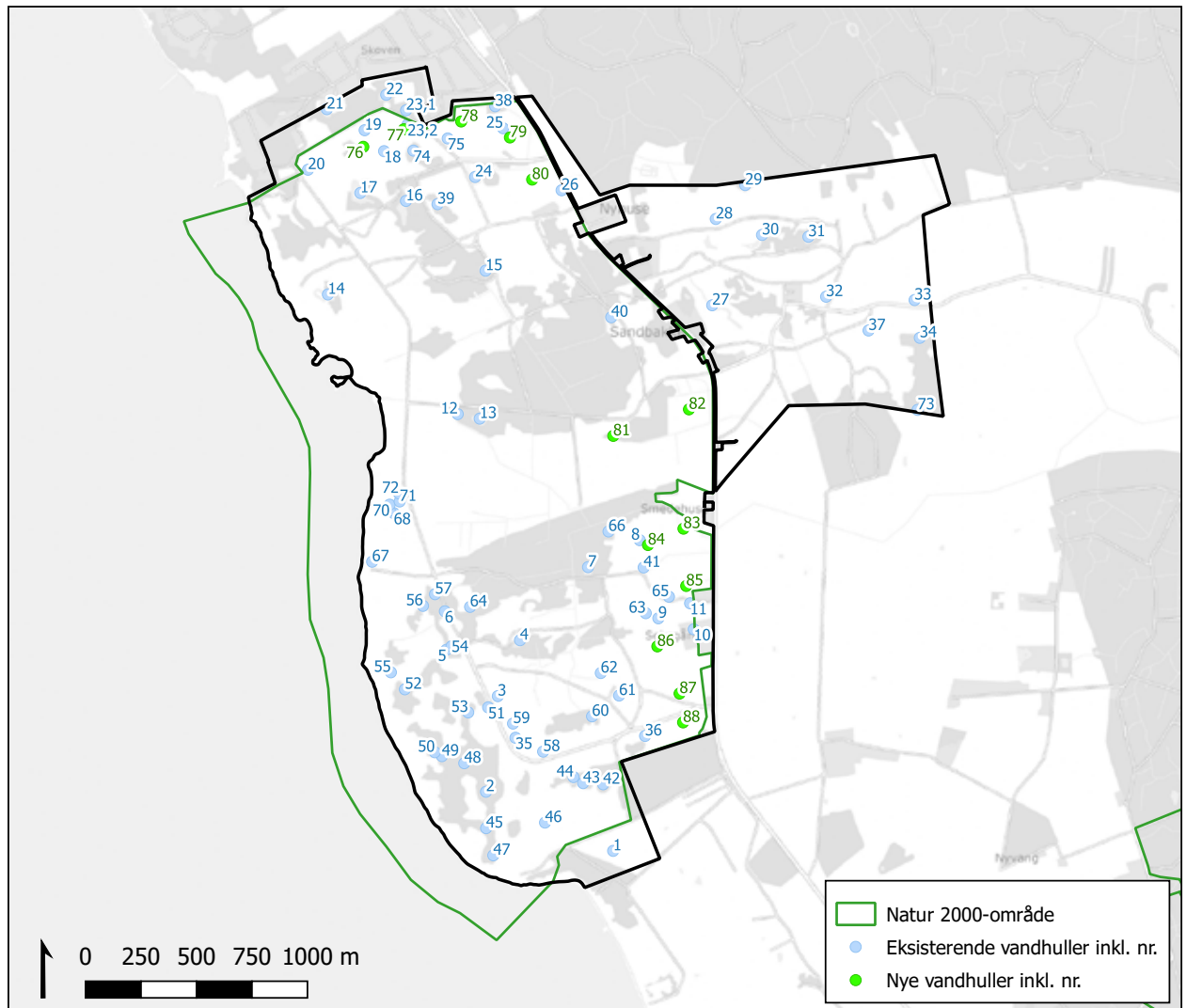
Gennemføres efter model 6 (se bilag 9.1). * angiver, at aktiviteten ikke fremgår af aktivitetskortene

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Gennemføres	Bemærkning
Natur	5-1 (Tidligere Id 65)	Den centrale del af terrænet, syd for den bevægelige målbane.	107	7,2	2017	Analyse af mulighed for naturlig hydrologi Når den bevægelige målbane er etableret gennemføres en analyse af, hvordan naturlig hydrologi kan sikres uden at det er begrænsende for de operative aktiviteter.
Natur	5-2 (Tidligere Id 64)	Hønsebakkeskoven.	104	9,7	2017	Analyse af mulighed for naturlig hydrologi Der gennemføres en analyse af, hvordan en naturlig hydrologi kan sikres i Hønsebakkeskoven uden at det er begrænsende for de operative aktiviteter.
Natur	5-3	Mosearealet vest for Trolldhøj.	103	4,2	Senest 2020	Naturlig hydrologi Naturlig hydrologi i området sikres ved at grøfter/dræn lukkes eller at afløbshøjden reguleres.
Natur	5-4 *	Engområde syd for den bevægelige målbane og Hønsebakkeskoven.	104, 107	16,9	Senest 2020	Naturlig hydrologi Projektering og gennemførsel af de hydrologi projekter der beskrives i analyserne i Hønsebakkeskoven og ved den bevægelige målbane (Id 5-1 og 5-2)
Natur	5-5	Nordøstligste del af terrænet, helt op til Kulhusevej	113	1,0	2017	Naturlig hydrologi Sammenfaldet dræn åbnes og hydrologien i et mindre område nedenfor åbningen genoprettes. Der gennemføres en analyse af, hvordan naturlig hydrologi kan sikres uden at det er begrænsende for de operative aktiviteter.

Vandhuller

Det forventes, at der er et plejebestand på de fleste af terrænets registrerede vandhuller. I den eksisterende drifts- og plejeplan (SNS & FBE, 2008) er der registreret 37 vandhuller.

Desuden er der mere end 35 mindre vandhuller på terrænet som er registreret til at være beskyttet efter Naturbeskyttelseslovens § 3. I forbindelse med LIFE+ projektet er der yderligere defineret 13 nye vandhuller der skal etableres inden 2020. Id-numrene fra den eksisterende drifts- og plejeplan er bevaret og de øvrige vandhuller har fået fortløbende numre herefter. Alle vandhuller inklusiv de nye vandhuller, der anlægges i LIFE+ projektet, fremgår af Figur 7-1.

Figur 7-1. Placering af vandhuller med tilhørende Id-nummer på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn.

12 af vandhullerne indgår i LIFE+ projektet 'SemiAquaticLife', hvorfor disse indgår som en selvstændig aktivitet i planen.

Plejetiltag for vandhullerne er ikke evalueret systematisk i forbindelse med udarbejdelse af nærværende tillæg; der henvises til eksisterende drifts- og plejeplan (SNS & FBE, 2008). De vandhuller, der ikke plejes i forbindelse med

LIFE+- projektet, er prioriteret ud fra en evaluering af eksisterende drifts- og plejeplan, samt en projektbeskrivelse af tiltag i 8 af området vandhuller (Lock, 2014).

Det tilstræbes, at plejetiltag foregår på en sådan måde, at der altid er egnede, uforstyrrede vandhuller i nærområdet, og indsatsen det enkelte år fordeles over hele terrænet. Det vil være hensigtsmæssigt, at indsatsen sker løbende, f.eks. pleje af 6-10 vandhuller hvert andet år, afhængigt af omfanget af plejen.

Af hensyn til padderne må aktiviteterne kun foretages i perioden 1. august - 31. marts.

For alle aktiviteter knyttet til vandhulspleje og etablering af nye vandhuller gælder det, at der skal udarbejdes en projektbeskrivelse. Aktiviteterne kan først iværksættes efter godkendelse hos kommunen.

Aktivitets Id fremgår ikke af aktivitetskortet (kortbilag 2), i stedet fremgår vandhul-nr. for vandhuller, der skal plejes i indeværende planperiode.

* angiver, at aktiviteten ikke fremgår af aktivitetskortene.

Målsætning	Id	Vandhuls- nr.	Afd.	Gennemføres	Bemærkning
Natur	5-6*	6, 16 ,17, 19, 22 & 23 (Se kortbilag 2)	102, 109	Senest 2019 1. prioritet.	Vandhulspleje Pleje kan omfatte både rydning, delvis rydning, oprensning, udjævning af brinker og /eller udvidelse. Desuden kan kantzonen plejes med harvning/pløjning efter behov, og der kan udlægges stenbunker og træstammer for at tilgodese Bilag IV-arter.
Natur	5-7*	1, 3, 12, 31, 33 & 34 (Se kortbilag 2)	105-109	Senest 2021 2. prioritet.	Vandhulspleje Pleje kan omfatte både rydning, delvis rydning, oprensning, udjævning af brinker og /eller udvidelse. Desuden kan kantzonen plejes med harvning/pløjning efter behov, og der kan udlægges stenbunker og træstammer for at tilgodese Bilag IV-arter.
Natur	5-8*	10, 11, 13, 26, 27, 28, 29, 30 & 37 (Se kortbilag 2)	102, 105-108	Senest 2023 3. prioritet.	Vandhulspleje Pleje kan omfatte både rydning, delvis rydning, oprensning, udjævning af brinker og /eller udvidelse. Desuden kan kantzonen plejes med harvning/pløjning efter behov, og der kan udlægges stenbunker og træstammer for at tilgodese Bilag IV-arter.
Natur	5-9*	14, 15, 18, 20, 25, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43 & 44 (Se kortbilag 2)	102, 104, 107, 108, 109	Senest 2020	Vandhulspleje Pleje kan omfatte både rydning, delvis rydning, oprensning, udjævning af brinker og /eller udvidelse. Desuden kan kantzonen plejes med harvning/pløjning efter behov, og der kan udlægges stenbunker og træstammer for at tilgodese Bilag IV-arter. Projektbeskrivelsen, myndighedsansøgning og pleje foretages som led i LIFE+ projektet 'SemiAquaticLife'.
Natur	5-10*	13 nye vandhuller Vandhuls nr. 76-88	102, 107, 108, 109	Senest 2020	Nye vandhuller Projektbeskrivelse, myndighedsansøgning og pleje foretages som led i LIFE+ projektet 'SemiAquaticLife'. De nye vandhuller nummereres som vist på figur 7-1.

7.6 Skovdrift

Gennemføres efter model 7 (se bilag 9.1). Alle arealer med skovbevoksning overgår senest i 2019 til skovudviklings-type 92 Urørt skov og kan ses på kortbilag 3.

7.7 Beplantningspleje og hugst

Hugst og foryngelse er beskrevet i model 7. Nyt levende hegn, etablering og pleje er beskrevet under beplantningspleje i model 7 (Se bilag 9.1).

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Gennemføres	Bemærkning
Natur	7-1	15 delarealer fordelt på hele terrænet.	102, 104, 105, 106, 107, 108, 109	16,3	Planlagt 2017-19	Strukturhugst for at fremme urørt skov Der gennemføres hugst mod ikke hjemmehørende arter som bjergfyr og andre ekso-ter, samt tynding i mindre skovparceller.
Natur/militær	7-2	Areal nord for Trol-deskovvej.	102	1,2	Senest 2019	Nyt læhegn Etablering af nyt læhegn for at sikre militært behov for skjul i terræn.

7.8 Naturlig succession

Gennemføres efter model 8 (Se bilag 9.1).

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Gennemføres	Bemærkning
Natur/militær	8-1	Åbent areal øst for Trol-deskoven.	102	6,9	2017	Tilgroning Åbent areal, der overgår til naturlig succes-sion og opvækst. Brug af området til opera-tive formål vil fortsat være muligt.
Natur/militær	8-2	To større mose- og kratområder i terræ-nets sydlige del.	107, 108	11,8	2017	Tilgroning Opvækst bevares, og arealerne overgår til naturlig succession, således at opvækst kan udvikle sig til et lukket landskab af hen-syn til den militære brug af arealerne. Der er ingen begrænsning i forhold til den opera-tive brug af arealerne.

7.9 Bekæmpelse af invasive og problemarter

Gennemføres efter model 9 (Se bilag 9.1) med mindre andet fremgår af bemærkning.

Bekæmpelse af invasive arter og problemarter skal løbende justeres, så indsatsen fokuseres mod de dele af ter-rænet, hvor behovet er størst. I visse områder på terrænet f.eks. i det nye graveområde, er canadisk gyldenris så udbredt, at det ikke vil være muligt at fjerne det totalt ved almindelige bekæmpelsesmetoder. I sådanne områder vil bekæmpelsen være fokuseret på at undgå yderligere spredning til nye områder. Det samme gælder visse områder med rynket rose og gyvel (problemart).

Efter hvert indgreb, er det for alle de invasive og problemarter gældende, at materialet hurtigst muligt skal fjernes fra terrænet, og så vidt muligt anvendes til biomasseformål. * angiver, at aktiviteten ikke fremgår af aktivitetskortene.

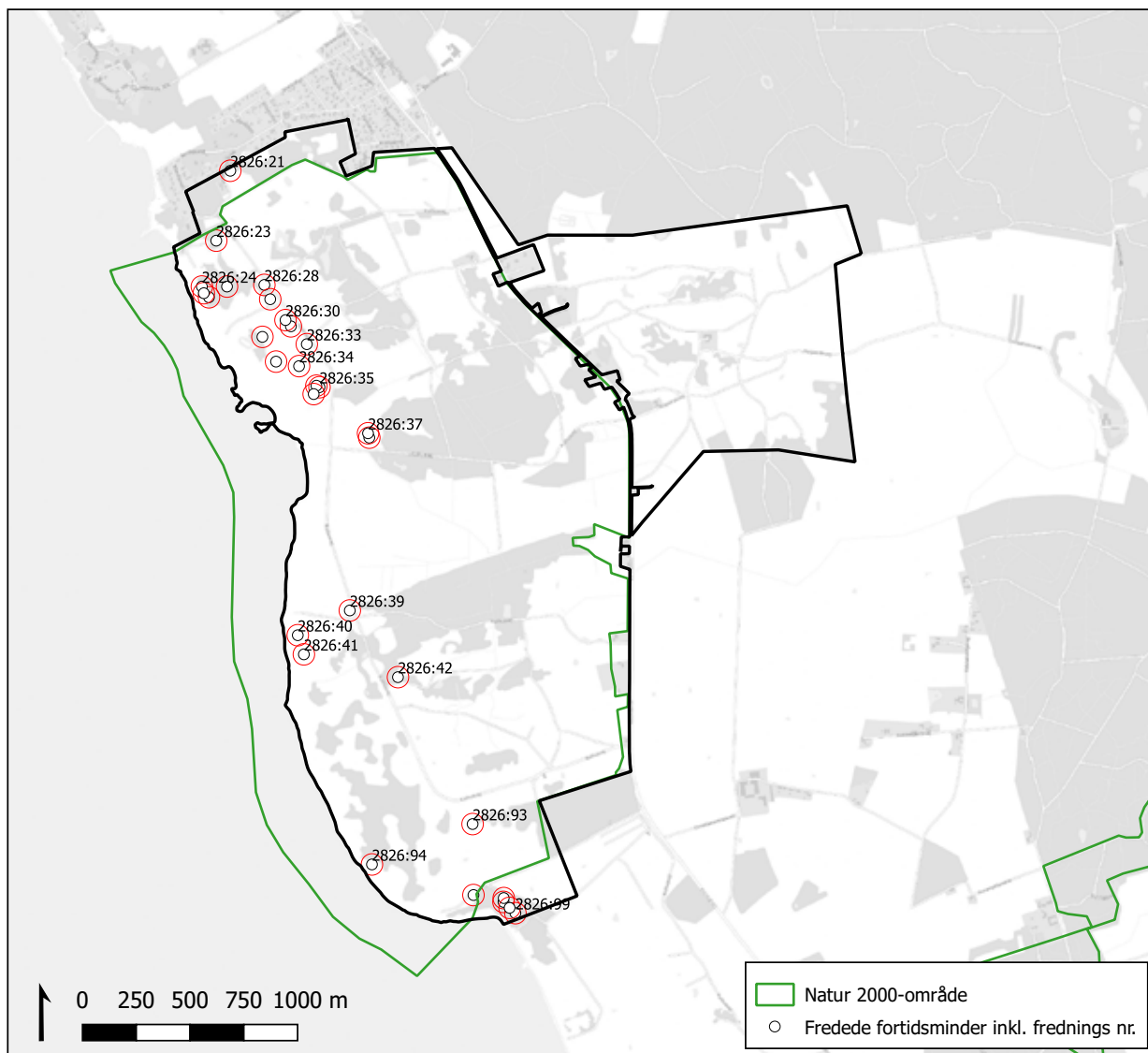
Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Gennemføres	Bemærkning
Natur	9-1*	Hele terrænet.	-	-	Løbende	Rynket rose Bekæmpes ved hjælp af oprykning eller slåning eller en kombination af disse på de arealer, hvor der er risiko for forsoget ammunition.
Natur	9-2	Fire delområder spredt på terrænet.	103, 107, 108	1,5	Senest 2020	Rynket rose Bekæmpes ved hjælp af oprykning eller slåning, eller en kombination af disse på 4 delområder langs kysten. Disse områder indgår som en del af LIFE-projektet.
Natur	9-3*	Hele terrænet.	-	-	Løbende	Canadisk gyldenris Større sammenhængende områder med gyldenris bekæmpes med gentagne slåninger. Indgrebet skal iværksættes tidligt på året, inden problemarten sætter frø.
Natur	9-4*	Hele terrænet.	-	-	Løbende	Mange-bladet lupin Bekæmpes ved oprykning eller slåning inden problemarten sætter frø.
Natur	9-5*	Hele terrænet.	-	-	Løbende	Gyvel (problemart) Større områder med gyvel bekæmpes med gentagne slåninger. Indgrebet skal iværksættes først på året, inden problemarten sætter frø.
Natur	9-6	Kystareal ud for Bøvings Plads.	103	1,2	Senest 2018	Rynket rose Pilotprojekt med kemisk bekæmpelse af rynket rose. Pilotprojektet igangsættes, eftersom det på store dele af terrænet ikke er muligt at bekæmpe arten mekanisk grundet sprængningsrisiko.

7.10 Fortidsminder

Gennemføres efter model 11 (Se bilag 9.1). Der er i alt 30 fredede fortidsminder på Jægerspris Skyde- og Øvelses-terræn (se Figur 72). Disse plejes i en rotationsordning hvert 5. år eller efter behov. Beskrivelsen af fortidsminderne og plej tiltag fremgår af bilag 9.2.

Sten- og jorddiger er ikke fredede fortidsminder, men er beskyttet efter Museumslovens § 29. Der er mange registrerede sten- og jorddiger i Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn, og disse er markeret med en signatur på aktivitetskortet (kortbilag 2). Sten- og jorddiger holdes synlige og må ikke gennembrydes yderligere uden myndighedsbehandling (Danmarks Miljøportal, 2017). * angiver, at aktiviteten ikke fremgår af aktivitetskortene.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Gennemføres	Bemærkning
Natur	10-1*	Hele terrænet	-	-	Løbende i 5 årig rotationsordning eller efter behov	Pleje af fortidsminder. Indebærer bl.a. rydning af opvækst og sikring af korrekt markering. (se nærmere beskrivelse i bilag 9.2)

Figur 7-2. Oversigt over placering af fredede fortidsminder på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn.

7.11 Publikumshensyn

Gennemføres efter model 12 (Se bilag 9.1).

* angiver, at aktiviteten ikke fremgår af aktivitetskortene.

Målsætning	Id	Lokalitet	Gennemføres	Bemærkning
Publikum	11-1*	Hele terrænet.	Senest 2018	Opdatering af hjemmeside Uddybende information om adgangsmuligheder til terrænet via internettet.. Særligt fokus på overholdelse af regler om hund i snor.
Publikum	11-2*	Hele terrænet.	Senest 2017	Opdatering af publikumsfolder Opdater eksisterende publikumsfolder så bl.a. nyt telefonnummer fremgår ved stempel eller mærkat.
Publikum	11-3*	Indfaldsveje.	Senest 2019	Informationstavler Opdatering af informationstavler. Særligt information om overholdelse af regler om hund i snor skal tydeliggøres.

7.12 Ikke-modelbeskrevne aktiviteter

* angiver, at aktiviteten ikke fremgår af aktivitetskortene.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Gennemføres	Bemærkning
Militær	12-1 (samme afgrænsning som 2-5)	Nord for Troldegårdsvej.	102	41,9	2017	Graveområde (militær feltbefæstning) For at bevare de åbne landskabstyper i den nordlige del af terrænet og sikre muligheden for militært graveområde udlægges området til dette formål. Arealerne slås og plejes efter behov (Id 2-5), således at arealet forbliver vedvarende græs areal uden § 3 beskyttelse. Rammerne for graveaktiviteter indarbejdes i blivende bestemmelser.
Militær	12-2*	Nord for Troldehøj og vest for Strandvejen.	103	-	I planperioden	Mobile og fleksible skydebaner Der afsættes et område til mulig etablering af hængsel skydebaner ved Bøvings plads, herunder placering af faste fundamenter. Defineres og etableres ud fra operative behov.
Militær	12-3	Den centrale del af terrænet, øst for Strandvejen.	107	-	Senest 2018	Bevægelig målbane Etablering af bevægelig målbane til skydning på mere end 800 m.
Militær	12-4*	Hønsebakkeskoven, Troldeeskoven og Andersens Plantage.	102, 104, 107	-	2017	Kørsel i skov Kørsel i skovene tillades, dog uden anlæggelse af faste kørespor.
Militær	12-5	Ud for nærkampsbay ved Andersensvej.	107, 108	-	2017	Nyt vejtrace Anlæggelse af en ny vej. Vejtraceet er myndighedsbehandlet i 2016.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Gennemføres	Bemærkning
Militær	12-1 (samme afgrænsning som 2-5)	Nord for Troldegårdsvej.	102	41,9	2017	Graveområde (militær feltbefæstning) For at bevare de åbne landskabstyper i den nordlige del af terrænet og sikre muligheden for militært graveområde udlægges området til dette formål. Arealerne slås og plejes efter behov (Id 2-5), således at arealet forbliver vedvarende græs areal uden § 3 beskyttelse. Rammerne for graveaktiviteter indarbejdes i blivende bestemmelser.
Militær	12-6	Nord for Smedehusene, minimum 200 meter fra Kulhusevej.	107	-	I planperioden.	Ny indskydningsrampe Etablering af fast indskydningsrampe på et areal på maksimalt 10 x10 meter i sammenhæng med den bevægelige målbane. Regler for brug af indskydningsrampe indarbejdes i blivende bestemmelser.
Natur	12-7*	Areal omkring den bevægelige målbane i den centrale del af terrænet.	107	-	2017	Udjævning af granathuller Udjævning af granathuller i forbindelse med etablering af bevægelig målbane. Gennemføres for at kunne udføre opfølgende pleje af arealet (slåning).
Natur/ militær	12-8*	Hele terrænet.	-	-	Løbende	Oprydning på terrænet. Overalt på terrænet fjernes rester af tidligere øvelses- og jagtaktiviteter.
Natur/ militær	12-9*	Arealer der ikke er udpeget til habitatnatur eller som natur beskyttet af Naturbeskyttelseslovens § 3.	-	-	I planperioden.	15-års genopdykningsret Det skal tilstræbes at der sikres, en 15-års genopdykningsrets-aftale på arealer, der ikke er omfattet af habitatnatur eller beskyttet af Naturbeskyttelseslovens §3, således at det sikres, at arealerne til enhver tid kan opdyrkes og drives uden at blive omfattet af naturbeskyttelse.
Natur / militær	12-10*	Forpagtede arealer ejet af Kong Fredrik den VII Stiftelsen.	-	Ca. 500 ha	Løbende.	Kultivering Forpagtede arealer drives i henhold til forpagtningsaftale.
Natur	12-11	Nyt græsningsområde øst for Hønsebakkeskoven.	104	-	Senest 2018	Hegning Opsætning af kreaturhegn og etablering af færiste ved krydsning af vej.

Eksempel på gammel foderinstallation (jagt) der skal fjernes.

7.13 Monitering

Effekten af aktiviteterne beskrevet i nærværende tillæg, vil løbende blive fulgt af den officielle overvågning igennem NOVANA, overvågning af LIFE+ projektet med mere. Resultatet af indsatsen i forhold til Natura 2000-målsætningerne vil indgå i den statslige vurdering, der sker ved udløb af 2. planperiode i form af ny basisanalyse. Forsvarsministeriet vil bidrage til dataindsamling igennem tæt samarbejde med universiteter, myndigheder, organisationer og ved egne undersøgelser (f.eks. fra droneoverflyvning).

Kørespor igennem den sydlige del af Trolde skov. Det lysåbne spor bidrager til en øget biodiversitet i den ellers lukkede skov.

8. RERENCELISTE

Danmarks Miljøportal. (2017). Danmarks miljøportal. Retrieved from <http://arealinformation.miljoportal.dk/distribution/>

FBE. (2011a). Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste bestemmelse for bevarelse og pleje af fortidsminder og andre kulturspor. Underbilag 3 til Bilag 5 til FBEBS 610-6.

FBE. (2011b). Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste bestemmelse for drift og pleje af skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Underbilag 1 til Bilag 5 til FBEBS 610-6.

FBE. (2011c). Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste bestemmelse for drifts- og plejeplaner. Bilag 5 til FBEBS 610-6 med underbilag.

FBE. (2011d). Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste bestemmelse for forebyggelse og bekæmpelse af invasive plante- og dyrearter. Underbilag 4 til Bilag 5 til FBEBS 610-6.

FBE. (2011e). Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste bestemmelse for offentlighedens rekreative anvendelse af Forsvarsministeriets arealer. Underbilag 6 til Bilag 5 til FBEBS 610-6.

FBE. (2011f). Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste bestemmelse for vildtpleje, jagt, regulering og fiskeri. Underbilag 5 til Bilag 5 til FBEBS 610-6.

FBE. (2011g). Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste bestemmelser for drift og pleje af lysåbne natur- og landbrugsarealer samt bevoksede ikke-fredskovspligtige arealer. Underbilag 2 til Bilag 5 til FBEBS 610-6.

FBE. (2012). Tillæg til drifts- og plejeplan for Jægerspris

Skyde- og Øvelsesterræn 2012-2022.

FBE. (2013). Arealudviklingskatalog. Et værktøj til arealplanlægning på Forsvarets arealer.

Forsvarsministeriet (2012). Forsvarsministeriets Miljø- og naturstrategi 2012-2015.

Forsvarsministeriet (2016). Forsvarsministeriets Miljø- og energistrategi 2016-2020.

Forsvarsministeriet. (2017). Forsvarets Støjportal. Retrieved from <http://www2.forsvaret.dk/TEMAER/STOEJ-POR-TAL/RH/Pages/Oversigt.aspx>

Fredshavn, J. R., Nygaard, B., & Ejrnæs, R. (2010). Naturtilstand på terrestriske naturarealer - besigtigelser af § 3-arealer. Faglig rapport fra DMU nr. 792. Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet. 46 s. Faglig rapport fra DMU nr. 736. Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet. Retrieved from <http://www2.dmu.dk/Pub/FR736.pdf>

Larsen, J. B. (2005). Katalog over skovudviklingstyper.

Lock, R. J. (2014). Ekstra naturplejetiltag på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn.

Miljø- og Fødevareministeriet. (2016). Natura 2000-plan 2016-2021. Jægerspris Skydeterræn. Natura 2000-område nr. 235. Habitatområde H133.

Miljøministeriet. (2014). Natura 2000 basisanalyse 2016-2021. Revideret udgave. Jægerspris Skydeterræn. Natura 2000-område nr. 235. Habitatområde H133.

SNS & FBE. (2008). Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn. Drifts- og plejeplan 2008-2022.

9. BILAG

Dette afsnit giver en konkret beskrivelse af de typiske behandlingsmodeller, der planlægges for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn med henblik på at tilgodese den konkrete målsætning, der er opstillet i planen. Modellerne giver baggrunden for de aktiviteter, der er opstillet, og kan ansues som en værktøjskasse. Rammerne og vilkårene for tiltagene er i en række tilfælde beskrevet i Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes generelle retningslinjer for arealdrift og -pleje. Der henvises til disse.

9.1 Modeller for driftsindsats

Mange aktiviteter går igen fra areal til areal, og i øvrigt fra terræn til terræn. Derfor er det hensigtsmæssigt at samle de overordnede beskrivelser af identiske typer af aktiviteter, også kaldet "behandlingsmodeller". Samlet fungerer modellerne således som en værktøjskasse for beskrivelsen af de konkrete aktiviteter, der fremgår af det følgende afsnit, og som henfører aktivitetstyperne til de enkelte delarealer. Her er det i nogle tilfælde tilstrækkeligt alene at henvise til en model, men der kan suppleres med en yderligere kort beskrivelse af aktiviteten på den konkrete lokalitet. I nogle tilfælde er tiltagene på det enkelte areal dog så individuelle, at det ikke er fundet hensigtsmæssigt at udarbejde en egentlig model. Her vil aktiviteten beskrives specifikt, i visse tilfælde med reference til en separat projektbeskrivelse.

Ud over de aktiviteter, der kan overføres til et delareal, findes der generelle regelsæt og tiltag, som skal efterleves og gennemføres i planperioden. Heller ikke her er udarbejdet egentlige modeller. Forholdene er beskrevet under særlige overskrifter i aktivitetsafsnittet (Kap. 7).

Forsvaret har vedtaget en række generelle retningslinjer for arealdrift og -pleje formuleret som bestemmelser. Materialet er retningsgivende for de opstillede formulerede aktivitetsmodeller, og en række af bestemmelsernes forskrifter er overført til modellerne. For yderligere oplysninger henvises til de enkelte bestem-

melser (FBE, 2011 a-g), der alle er at finde på www.forsvaret.dk/FBE.

Lysåben natur

På tværs af de enkelte bestemmelser gælder regler for anvendelse af kemiske bekæmpelsesmidler samt gødning. Generelt må der ikke anvendes kemiske bekæmpelsesmidler til bekæmpelse af eksempelvis insekter og invasive arter. I sidste planperiode har det dog med succes været tilladt til at bekæmpe kæmpe-bjørneklo. I den kommende planperiode er der planlagt en målrettet kemisk bekæmpelse af rynket rose i udvalgte områder. Brug af gødning holdes på et minimum og uden for habitatområdet.

Model 1. Rydning

Rydning kan iværksættes på alle lysåbne naturtyper, der er tilgroet eller er under tilgroning med træagtig opvækst (> 10 cm i diameter). Særligt sletter, græsland, moser og mange landskabselementer som f.eks. fortidsminder plejes ved rydning. Fældning af plantede skovbevoksninger med efterfølgende konvertering til lysåbne naturtyper betragtes i denne forbindelse også som rydning.

Rydningens gennemførelse afhænger af tilgroningens karakter. Hvor tilgroningen er massiv, vil der være behov for en relativt omfattende førstegangspleje, der kan muliggøre efterfølgende løbende vedligeholdelse ved eksempelvis slåning, afgræsning og afbrænding.

Tiltagene kan udføres såvel motormanuelt som maskinelt afhængig af situationen. Rydningen kan gennemføres som en total rydning, hvor i princippet al opvækst nedskæres og fjernes. Af hensyn til blandt andet militæranvendelse, landskabsæstetik samt større dyr og fugle kan rydningen undertiden gennemføres som en delvis rydning, hvor der efterlades enkelte eller grupper af træer og buske. Rydningens ønskede karakter indgår for de enkelte rydningsprojekter i aktivitetsbeskrivelserne. På beskyttede naturarealer skal det nedskårne materiale fjernes fra arealerne, hvis dette er muligt.

Rydning medfører oftest en ændring af naturtilstanden og må på beskyttede naturarealer som udgangspunkt ikke udføres uden dispensation fra den relevante myndighed. For fredskovspligtige arealer kan der også kræves dispensation, hvis ikke skovlovens generelle muligheder for etablering af nye åbne naturarealer kan finde anvendelse.

Model 2. Slåning

Slåning er velegnet til vedligeholdende pleje på hede, slette og strandenge samt brandbælter og vildtagre, hvor eventuel træagtig opvækst begrænser sig til ikke større end ca. 10 cm (diameter). Slåning gør en i række tilfælde øvelsesaktiviteter lettere at gennemføre og kan endvidere anvendes som forberedelse til afbrænding og lette styringen heraf.

Slåning foretages maskinelt. Ved slåning af græsarealer og lignende skal der sigtes mod en mosaikstruktur, hvor slåede og ikke-slåede arealer indgår. Risikoen for at påkøre vildt skal minimeres ved f.eks. forudgående bortskræmning eller langsom fremkørehastighed, og større græsarealer slås cirkulært fra markcentrum mod kanten. Afslået lyng skal fjernes fra arealerne, og det tilstræbes ligeledes, at afslået græs bortskaffes. En variant af slåning er høslæt, hvor afslået græs tørres eller wrappes til bortkørsel og anvendelse som foder eller brændsel (nærmere beskrevet i model 9.1.3).

Græsarealer kan med fordel slås minimum en gang årligt, hvorimod slåning af hede skal ske mindre hy-

pigt med henblik på en rotation, hvor det enkelte areal ved slåning eller andre plejemetoder ikke forynges hyppigere end cirka hvert 10. år. Slåning på hedearealer skal betragtes i sammenhæng med afskrælning af lyngtørven (morlaget), der fjerner mange næringsstoffer og fremmer hedernes næringsfattighed. Der er ikke planlagt afskrælning i indeværende planperiode, hvorfor denne model ikke beskrives nærmere.

Af hensyn til dyrelivet må slåning kun gennemføres i perioden 15/7 – 15/4. På arealer, hvor vegetationen holdes kortklippet gennem hele perioden, må slåning dog ligeledes gennemføres i perioden 15/4 – 15/7. For lyngarealer er det bedste tidspunkt i februar og marts måned.

Førstegangsslåninger vil umiddelbart være at betragte som dispensationskrævende i relation til naturbeskyttelsesloven på beskyttede naturtyper.

Model 3. Opsamling af afslået materiale - høslæt

Opsamling af afslået materiale (høslæt) gennemføres for effektivt at medvirke til, at der kommer lys til frøspiring på jordoverfalden og udpine jorden. Ved at opsamle det afslåede materiale fjernes den mængde næringsstoffer, som ved slåningstidspunktet findes i plantematerialet. Herved bidrager høslæt til at opretholde de ønskede næringsfattige vækstbetingelser på næringsfattige naturtyper.

Opsamling af afslået materiale kan gennemføres både på arealer, hvor der er fortaget slåning og på arealer, hvor der foretages slåning/knusning. Opsamling udføres, så mindst 90 % af det afslåede materiale fjernes. Opsamling skal ske enten i samme arbejdsgang som slåning eller senest 1 uge efter slåningen. Disse kvalitetskrav skal være overholdt for minimum 80 % af arealet. Afvigelser må ikke være samlet et sted, men skal være jævnt fordelt over hele terrænet.

Det afslåede materiale skal presses i baller og deponeres ved kørefast vej, eller det kan deponeres i løs form ved kørefast vej efter nærmere anvisning. Hvilke muligheder, der anvendes, er afhængig af terræn, type

af materiale, afsætningsmuligheder og fremkomsten af nye anvendelsesmuligheder, herunder til biomasse.

Model 4. Græsning

Et passende græsningstryk på et lysåbent areal kan modvirke tilgroning med høj urte- og græsvegetation samt træer og buske. I modsætning til rydning er afgræsning dårligt egnet til at genskabe tilgroede lysåbne naturtyper, men kan først og fremmest bidrage til at vedligeholde eksisterende lysåbne arealer.

I forhold til den militære arealudnyttelse kan græsning være problematisk, særligt i skydeområder, hvor græsningsdyr kan blive ramt, og hvor tilsyn ikke er muligt i perioder med vedvarende skydeaktiviteter. Der er dog gode eksempler på, at græsning kan forenes med skydeaktiviteter. Hvor disse er særligt omfattende, kan græsning evt. kun lade sig gøre i skydefrie perioder af en vis varighed, i sommerferien.

Græsning foretages i så store områder, at indhegning, udsætning og pasning af dyr er lønsom. Inden for større hegnede arealer foretages den om muligt i rotation med delhegn, så der opstår flere græsningsstadier. Intensiv afgræsning i en kort periode har stor værdi og er en god plejemetode selv, hvor den af hensyn til skydeaktiviteter kun kan finde sted i en kortere periode fx juli. Art og race udvælges efter lokale forhold, egnethed m.v. i forhold til vegetationstype, jordbund, hydrologiske forhold m.v. Hegning, normering af belægning, vanding, læ og andre dyreværns-mæssige forholdsregler skal tilgodeses igennem forpagtningsaftale.

Afhængig af græsningstrykket kan afgræsning opfattes som enten vedligeholdende pleje af hidtidig tilstand eller en reel ændring af naturtilstanden. Påbegyndelse af afgræsning kan på den baggrund være dispensationskrævende i forhold til naturbeskyttelsesloven. Skovloven muliggør under visse forhold afgræsning på skovbevoksede og ubevoksede fredskovspligtige arealer.

Der er i de fleste tilfælde mulighed for at opnå arealtilskud til græsningsprojekter.

Model 5. Afbrænding

Afbrænding er den foretrukne plejemetode på hedearealer, men kan også anvendes på græslandsarealer, hvor afgræsning og slåning ikke kan foretages rationelt.

Afbrænding skal foregå i så små og mosaiske enheder som praktisk muligt og bedst i rotation, hvor det enkelte areal ikke forynges hyppigere end hvert 10. år. I medvindsafbrænding vil større buske og træer overleve, mens modvindsafbrænding vil kunne fjerne mere omfattende busk- og træbevoksning. Eventuel bevoksning af spredte ener beskyttes under afbrænding. Udbrændte træer ryddes og fjernes så vidt muligt efter afbrændingen.

Afbrænding må udføres i perioden 1/9 til 31/3.

Førstegangsafrændinger er at betragte som dispensationskrævende foranstaltninger i relation til naturbeskyttelsesloven. Hvor større afbrændinger hidtil har fundet sted med en vis regelmæssighed, kan afbrændingerne dog opfattes som en ikke-dispensationskrævende fortsættelse af hidtidig drift.

Model 6. Hydrologi

De foranstående modeller er primært målrettet mod tørre eller halvtørre arealudviklingstyper og landskabselementer. En vigtig type af modeller er imidlertid metoder til at sikre, genskabe og etablere akvatisk natur, særligt søer, hvad enten der er tale om egentlige søer eller vandhuller. Bevarelse og evt. genskabelse af naturlige hydrologiske forhold, hvor disse gennem dræning er blevet forandret, er væsentlige elementer i Forsvarsministeriets naturforvaltning.

Genopretning af naturlig hydrologi

Gennem aktiv lukning af grøfter eller dræn reetableres våde områder, hvor det vil understøtte væsentlige naturbeskyttelsesmæssige formål, eksempelvis ved genskabelse af mose- og sumpområder, søer mv. samt for at forhindre nedbrydning af tørvelag (mindskning af CO₂-frigivelse og okkerforurening).

Eksisterende grøfter opretholdes dog, hvor den militære anvendelse, lovgivningsmæssige forpligtelser i forhold til eksempelvis naboer, hensyn til veje/transportlinjer eller landskabelige, friluftsmæssige, kulturhistoriske eller biodiversitetsmæssige grunde taler herfor. Hvor grøftning opretholdes, sikres minimal påvirkning af det omkringliggende areal.

Vandhuller

Egentlig udgravning og oprensning af vandområder har til formål at skabe eller genskabe mindre søer og vandhuller af hensyn til især vandlevende dyrearter, f.eks. padden. En væsentlig funktion er at skabe sammenhæng i landskabet samt trædesten og forbindelseslinjer for arter med begrænset spredningsmobilitet.

Pleje af vandhuller må alene gennemføres i perioden 1. august - 31. marts. Her skal man dog være opmærksom på regionale forskelle i paddefaunaen og dennes yngleperiode.

Alle indgreb, der ændrer hydrologiske forhold, vil som udgangspunkt kræve tilladelse efter naturbeskyttelsesloven og/eller planloven og/eller skovloven. I forbindelse hermed vil der blive opstillet særlige betingelser for fremgangsmåde.

Model 7. Skovdrift

Skovudviklingstyper er et veletableret begreb, som ligger til grund for skovplanlægningen på alle Forsvarsministeriets arealer. Skovudviklingstypen beskriver på grundlag af kortlægning af dyrkningsvilkår på en given lokalitet den bevoksningstype, der ønskes på meget lang sigt (Larsen, 2005). Dyrkningsvilkårene indbefatter jordbundens dyrkningsmæssige karakteristika, herunder vand- og næringsstofforsyning, samt forekomst af eventuelle særlige faktorer af betydning for træarterne så som eksempelvis rodhæmmende lag og vandstuvning. Beskrivelsen af skovudviklingstypen sker i form af et forventet skovbillede, den tilstræbte træartssammensætning samt mulig udviklings- og forynghedsdynamik. Skovudviklingstypen omfatter desuden en vurdering af muligheden for vedproduktion samt en beskrivelse af de naturmæssige, kulturhistoriske og

rekreative værdier knyttet til skovtypen. Alle skovudviklingstyper opererer med træartsblandinger.

Nærmere beskrivelser af skovudviklingstypernes mål og udvælgelseskriterier fremgår af (Larsen, 2005). For Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn ønskes der fremadrettet kun skovudviklingstypen urørt skov.

Skovudviklingstype 92: Urørt skov

Der findes ingen urskove i Danmark – forstået som skove, der aldrig har været underlagt menneskets indgreb. Der er dog nogle få eksempler på skove, der har været urørte i en længere periode. I princippet kan enhver skov – kulturskov eller naturskov – lægges ud som urørt. Derfor findes der også en lang række tidligere drevne skove, som har været udlagt til urørt skov i en kortere årrække. Ved udlægning af arealer til urørt skov foretrækkes arealer med i forvejen store naturudviklingsmål fortrinsvis løvskovsarealer med lang kontinuitet, gamle bevoksninger af hjemmehørende træarter og arealer med naturlig hydrologi i en større sammenhængende arealstruktur, der gerne har fysisk sammenhæng med eksisterende naturområder. Brømmer langs vådområder (søer og vandløb) udlægges generelt til urørt skov. I tilfælde af at der kun findes begrænsede arealer af den pågældende bevoksningstype, kan anvendes andre udlægningsskriterier, hvilket i særdeleshed gør sig gældende på flere jyske terræner med betydelig nåletræsdominans.

Forsvarsministeriet definerer urørt skov som skovområder, der friholdes for drifts- og plejemæssige aktiviteter fra et nærmere angivet tidspunkt. Et væsentligt argument for at udlægge urørt skov er at skabe gode og realistiske rammer for den militære uddannelse. Det betyder, at øvelsesaktiviteter uhindret kan finde sted, ligesom der kan gennemføres indgreb i de urørte skovområder, der er nødvendige for, at skovområderne kan udvikles til Forsvarets brug. Med tiden vil et urørt skovareal udvikle et urskovslignende præg med en strukturmæssig mangfoldighed, herunder væltede og døde træer samt træer af forskellig art og aldre i varierende grupperinger. I den urørte skov vil den naturlige vandbalance desuden blive genskabt i den udstrækning, den

har været påvirket gennem dræning mv. Dette vil yderligere bidrage til mangfoldigheden af strukturer.

Udlægning af urørt skov, herunder ophør af skovdrift, sikrer på både kort og lang sigt forekomsten af dødt ved.

Hugst og foryngelse

Bevoksningsgraden med træer og buske har en afgørende betydning for landskab, naturtyper og arter og spiller samtidig en meget stor rolle i forbindelse med at optimere forhold og rammer for militære uddannelser. De behandlingsmodeller, der regulerer graden af bevoksning, herunder både struktur, tæthed, bevoksningshøjde, arts- og alderssammensætningen med videre er tilsvarende helt centrale i forhold til bevarelse og udvikling af landskabs- og naturudviklingstyperne med de tilhørende udviklingsmål. En gruppe af behandlingsmodeller reducerer bevoksningsgraden. Her kan nævnes rydning, afdrift, tynding og en række mere sofistikerede hugstformer. Modsat sigter en række modeller på at øge bevoksningsgraden. De kan samlet ses som foryngelse og tilplantning, der kan foregå ved forskellige metoder, herunder intensive kulturmodeller og ligeledes mere ekstensive former såsom slåning.

Tynding udføres typisk for at pleje bevoksningen og sikre, at bevoksningen opnår den ønskede struktur. I de udlagte skovudviklingsområder skal tynding ske primært på ikke hjemmehørende arter.

Beplantningspleje

Levende hegn og beplantninger skal løbende plejes, så de bevares lysåbne med mulighed for udvikling af dækningsgivende buske og en rig bundflora.

Nyetablering af beplantninger må som udgangspunkt alene ske på arealer, der ikke er beskyttet efter naturbeskyttelsesloven. Ved etablering må alene anvendes hjemmehørende, lokalitetstilpassede danske træer og buske.

Langs levende hegn og beplantninger skal der findes/anlægges en udyrket fodpose af græs og urter.

Model 8. Naturlig succession

Danmarks areal og herunder også Forsvarsministeriets arealer er for langt størsteparten et produkt af årtusinders jordbrug. Rydningen af skovene, opdyrkning, afvanding og andre radikale indgreb har ændret landskabet og biodiversiteten. Samfundsstrategien har ind til for få årtier siden været ansporet af tanken om den maksimale opdyrkning og arealudnyttelse. Læresætningen "Hvor ploven ej kan gå, og leen ej kan slå, der skal et træ at stå" har været fremherskende. Så indgroet er tanken, at en stor del af den nuværende naturforvaltning mange steder har karakter af "naturdyrkning", hvor plejemetoderne er omfattende, sofistikerede og ressourcerelevende. Dette hænger sammen med, at en række sårbare og værdifulde naturtyper, f.eks. enge, heder og overdrev, er et produkt af tidligere og nuværende ekstensive jordbrugsformer og kun bevares ved en drift/pleje med tilsvarende metoder. Men det skyldes også en indgroet opfattelse af, at naturen skal forvaltes aktivt.

Rydning følges som regel op af knusning af efterladte stød. Over de senere år er dette blevet udfordret, og der er eksempler fra mange lande, herunder også Danmark, på, at naturen mere overlades til sig selv fx i form af urørt skov eller under konceptet "rewilding", hvor der igennem meget ekstensive driftsformer, primært afgræsning, sættes på en passiv forvaltning.

Forsvarsministeriet har påbegyndt denne proces og har på en række terræner, der udvikler sig uden indgreb. Det gælder f.eks. større arealer med urørt skov, hvor et væsentligt argument er at skabe gode og realistiske rammer for den militære uddannelse. Men det primære formål med urørthed er at give rum for den frie udvikling af biodiversitet, herunder ikke mindst naturlige processer. Urørte arealer som for det meste går mod en tilgroning. Skovarealer vil udvikle et urskovslignende præg med en høj strukturmæssig mangfoldighed, herunder væltede og døde træer samt træer af forskellig art og aldre i varierende grupperinger. Det ligger i Forsvarsministeriets overordnede strategi at videreføre og -udvikle de passive forvaltningsformer, der her defineres som en behandlingsmodel under titlen "urørthed" (eller "urørte arealer").

Forsvarsministeriet definerer urørte arealer som områder, der friholdes for drifts- og plejemæssige aktiviteter fra et nærmere angivet tidspunkt. Øvelsesaktiviteter kan uhindret finde sted, ligesom der fremover gennemføres de indgreb i de urørte skovområder, der er nødvendige for at skovområderne kan udvikles til Forsvarets militære brug. I den urørte skov vil den naturlige vandbalance desuden blive genskabt i den udstrækning, den har været påvirket gennem dræning m.v., hvilket yderligere bidrager til mangfoldigheden af strukturer. Ekstensiv pleje i form af afgræsning kan finde sted på urørte arealer, når græsningstrykket ikke overstiger et niveau, der svarer til græsning fra naturlige græssere – indregnet oprindelige, men ikke forekommende arter.

Det ligger i begrebets natur, at "urørthed" ikke rummer en aktiv metode. Græsning er den eneste plejeform, der umiddelbart åbnes mulighed for (se model 9.1.4).

Model 9. Invasive arter

Invasive arter udgør en væsentlig trussel for en række af de naturtyper og arter, der findes på Forsvarsministeriets terræner. Invasive arter er plante- eller dyrearter, der ved menneskets direkte eller indirekte hjælp er flyttet fra en del af verden til en anden og her påvirker biodiversiteten negativt.

Modellen opstilles som redskaber til forebyggelse og bekæmpelse af invasive arter for at værne hjemmehørende og beskyttelseskrævende arter og naturtyper samt øvrige driftsmålsætninger på Forsvarsministeriets terræner mod negative effekter af invasive arter og for at modvirke, at Forsvarsministeriets terræner udgør udviklings- og spredningssteder for invasive arter.

Der er 24 terrestriske og 8 akvatiske plantearter, der er registreret som invasive arter i Danmark. Hertil kommer et mindre antal arter som forekommer i Danmark i forholdsvis begrænset antal, men som vurderes at kunne optræde invasivt på sigt. Der er store regionale forskelle på de invasive arters udbredelse, hyppighed, spredningspotentiale og skadevirkning. I Forsvarsministeriets er der særlig fokus på følgende arter: rynket

rose, canadisk gyldenris, italiensk gyvel, mangebladet lupin, bjergfyr, kæmpe bjørneklo, japansk pileurt/kæmpe-pileurt og glansbladet hæg.

Alle invasive plantearter bekæmpes igennem en række af de ovenstående modeller såsom rydning, slåning, afgræsning og afbrænding. I visse tilfælde er opgravning/- rykning praktisk overkommeligt. Kæmpe-bjørneklo kan bekæmpes kemisk under særlige forudsætninger, men ellers ved rodstikning, skærmapning, slåning og afbrænding. Bekæmpelsesmetoden afhænger af antallet af individer i bestanden, hvilket stadie bestanden befinder sig i, samt dens voksested. Japansk pileurt i mindre bestande kan bekæmpes ved rydning og efterfølgende overdækning med plastik.

Model 10. Artsbeskyttelse

For at tilgodese særligt beskyttelseskrævende arter er for alle Forsvarsministeriets arealer opstillet nedenstående retningslinjer, for så vidt angår aktiviteterne tidsmæssige gennemførelse:

Aktivitet	JAN	FEB	MAR	APR	MAJ	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Skovning, flisning, knusning												
Fældning af træer som potentielt er redetræer for kolonirugende fugle												
Fældning af træer som potentielt er redetræer for rovfugle og ugler												
Fældning hule træer og træer med spættehuller												
Fældning af træer som potentielt er redetræer for ørne, sort stork eller rød glente												
Aktiviteter, der kan ødelægge områder med digesvalereder												
Afbrænding af hede												
Slåning og rydning af hede												
Slåning af græsarealer 1. gang												
Oprensning vandhuller												

Signatur	Forklaring
	Aktiviteten må ikke gennemføres
	Aktiviteten bør ikke gennemføres
	Aktiviteten kan gennemføres

Figur 9-1. Aktivitetstypernes tilladte gennemførselsperioder (FBE, 2011).

Model 11. Fortidsminder

Fortidsminder beskyttes mod erosion og slitage som følge af omfattende færdsel og kørsel. Dette sker igennem afmærkning. Der foretages skiltning og information efter Forsvarsministeriets ejendomsstyrelses standard. Markering af fortidsmindet med skilte og pæle skal ske udenfor fortidsmindet og fortidsmindets 2 meter beskyttelseszone.

Fortidsminder skal plejes i et omfang og på en måde, så vegetationen ikke fremmer fortidsmindets nedbrydning, men så vidt muligt modvirker denne. Plejen sker igennem rydning og sikring af synlighed. De beskyttes evt. imod erosion ved slåning af græsdekke. Ved rydning af opvækst efterlades stød og der foretages ingen jordbearbejdning. Fortidsminder plejes i en 5 årig turnusordning. Der henvises her til modeller for rydning og slåning og ved

1. gangs rydninger og bekæmpelse af invasive arter på fortidsmindet underrettes den ansvarlige myndighed.

Restaurering og udbedring af skader på og i nærheden af et beskyttet fortidsminde skal ske efter forudgående aftale med den ansvarlige myndighed.

Model 12. Publikumshensyn

Forsvarsministeriets arealer vil normalt være åbne for publikum efter de retningslinjer, der fremgår af ordensreglementet, som er placeret ved indfaldsveje til arealet, når der ikke foregår militær aktivitet på arealerne (typisk weekender, aftener og lignende). Visse skydeområder, flyvestationer, depot- og tankområder, tekniske installationer mv. kan være permanent afspærret for publikum af hensyn til sikkerhed i form af eksempelvis fare for ikke detoneret, sprængfarlig ammunition i området.

For at udvikle mulighederne for den offentlige rekreative brug af arealerne arbejder Forsvarsministeriets Ejen-

domsstyrelse målrettet på at etablere og vedligeholde samarbejder med relevante interesseorganisationer.

Gennemførelse af organiserede aktiviteter kræver forudgående tilladelse fra Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse. I vurderingen af om et arrangement kan gennemføres, lader Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse indgå lokale hensyn til naboer, naturbeskyttelse mv. For særlige aktiviteter kan Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse af praktiske hensyn udarbejde en kvote for hvor mange arrangementer, der årligt kan gennemføres.

På de arealer, der er omfattet af en drifts- og plejeplan, og hvortil offentligheden har adgang, skal der gennemføres formidling af natur-, kultur- og friluftinteresser målrettet mod det omkringliggende samfund. Formidlingen

skal ske i samarbejde med lokale offentlige og private aktører.

Drifts- og plejeplanerne er centrale redskaber i formidlingen, og disse skal derfor fremstå informative og være let tilgængelige. Drifts- og plejeplaner og tilhørende formidling udgives i et godkendt layout. I forbindelse med udarbejdelse og revision af drifts- og plejeplaner udgives en vandretursfolder, der skal være tilgængelig på såvel papirform som i en elektronisk udgave på Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses hjemmeside. Ved indfaldsveje og stier til terrænet opsættes informationsstandere, hvor blandt andet vandretursfoldere samt yderligere information er tilgængelig. På arealer, der helt eller i store dele er permanent lukkede for offentlighedens adgang, gennemføres guidede ture.

9.2 Beskrivelse af pleje af fredede fortidsminder

Mål-sætning	Id (frednings-nummer)	Lokalitet og beskrivelse	Afd.	Gennemføres	Bemærkning
Natur	2826:21	'Storehøj'. Græsklædt, friholdt fra træer. Velbevaret med FM-sten på toppen, samt lille betonklods. 3,5 x 18 m.	102	Løbende i en femårig rotationsordning med start i 2017-18.	Gravhøjenes tilstand bevares, og omgivelserne holdes ryddet hvert 5 år.
Natur	2826:29	Høj. Græsklædt i åbent område. 2 store sten på toppen. 1,5 x 17m.	103		Skiltning sikres på alle gravhøjene, herunder skal både stenpæle og metalskilte tilses, udskiftes/fornys eller sættes op i fornødent omfang. I tilfælde af at der sprænges huller i jordkappen, skal disse restaureres.
Natur	2826:30	Høj. Græsklædt i åbent område. Stor indgravning i midten af højens sydlige side. 2,0 x 18 m.	103		
Natur	2826:31	Høj. Græsklædt i åbent område. Hul i toppen og sænkning i sydlig side.	103		
'Natur	2826:33	Høj. Græsklædt med en del slåen på østsiden i åbent område. Sænkning i top 3,5 x 22 m.	103		
Natur	2826:34	'Troidhøj'. Græsklædt i åbent område. 1 m dyb sænkning i toppen. En del sten på overfladen. FM-sten på toppen, dog er toppen af denne skudt af.	103		
Natur	2826:35	'Mølledyse', jættestue. Høj med to jættestuekamre. Høj 1,5 x 20 m orienteret NNØ-SSV. Kamrene ligeledes orienteret NNØ-SSV, med udgange mod ØSØ. Jættestuen er restaureret i 2007, og der er lavet en jordvold ca. 150 m øst fra jættestuen med formål at opsamle kugler og forhindre skudskader.	103		

Mål-sæt-ning	Id (fred-nings-nummer)	Lokalitet og beskrivelse	Afd.	Gennemføres	Bemærkning
Natur	2826:36	Høj. Græsklædt på havskrænt i åbent område. Forgravet i N- og V-side. Toppen afgravet mod SØ. I toppen ses muligvis dæksten over jættestuekammer. 3,0 x 24 m.	103		
Natur	2826:37	Høj. Græsklædt i åbent område. Flad topflade, med småhuller hist og her. 1,5 x 20 m.	104		
Natur	2826:38	Høj. Græsklædt i åbent område. Enkelte småhuller. 1,5 x 18 m.	104		
Natur	2826:39	Langhøj. Græsklædt i åbent område. Orienteret Ø-V. Øst enden afskåret af vej. Huller i top og sider. 1,0 x 14 x 7 m.	107		
Natur	2826:40	En af 'Nissehøjene'. Græsklædt i åbent område. Ca. 1 m tyk jordkappe beskytter mod granater. Med jordkappe 3,5 x 21 m.	109		
Natur	2826:41	En af 'Nissehøjene'. Græsklædt i åbent område. Ca. 1 m tyk jordkappe beskytter mod granater. Med jordkappe 2,5 x 16 m.	109		
Natur	2829:94	Høj (Røse). Græsklædt i åbent område. Lille med mange sten på overflade. Sænkning i sydsiden. Skiltning dårlig.	109		
Natur	2829:98	Høj. Græsklædt bevokset med mellem-aldrende ahorniblandet løvskov. 1,0 x 11 m.	109		
Natur	2826:99	Høj. Græsklædt i område med spredt opvækst af elm iblandet løvskov. Masser af sten i overfladen. 0,8 x 8 m.	109		

Mål-sæt-ning	Id (fred-nings-nummer)	Lokalitet og beskrivelse	Afd.	Gennemføres	Bemærkning
Natur	2826:23	Høj. Iblandet løvskov, tilgroet. Velbevaret med FM-sten på toppen. 1,6 x 16 m.	103	Senest 2019. Herefter løbende i en femårig rotationsordning.	Førstegangspleje: Højene ryddes for krat og opvækst og anden bevoksning. Højene afmærkes med pæle.
Natur	2826:28	Høj. Friholdt fra træer, men tilgroet med rose. Enkelte randsten ses. 1,0 x 7 m.	103		Herefter skal tilstanden bevares og omgivelserne holdes ryddet.
Natur	2826:93	Høj. Overgroet med slåen. Beskrevet som 3,0 x 20 m.	109		Skiltning sikres på alle gravhøjene, herunder skal både stenpæle og metalskilte tilses, udskiftes/fornys eller sættes op i fornødent omfang.
Natur	2826:95	Høj. Græsklædt, bevokset med mellem-aldrende eg, ask og slåen i blandet løvskov. På toppen en stor sten. Noget uregelmæssige sider. 2,5 x 15 m i N-S og 20 m i Ø-V.	109		I tilfælde af at der sprænges huller i jordkappen, skal disse reetableres.
Natur	2826:96	Høj. Græs- og brandnældeklædt med udgået elm m.fl. iblandet løvskov. Grævlingebo. I østsiden en stejl afgravning. 1,0 x 11 m.	109		
Natur	2829:97	Høj. Græs- og brandnældeklædt med et par knudrede ahorn på højen iblandet løvskov. 0,8 x 9 m.	109		
Natur	2826:24	Høj. 0,5 x 8 m. Lavt krater i top, med flere sten i tæt kratbevoksning.	103	Senest i 2019. Herefter løbende i en femårig rotationsordning.	Førstegangspleje: Højene skal ryddes for opvækst. Der skal sikres tydelig markering.
Natur	2826:25	Høj. 0,5 x 8 m. I tæt kratbevoksning.	103		Herefter skal tilstanden bevares, og omgivelserne holdes ryddet.
Natur	2826:26	Høj. 1,0 x 11 m. NØ-lige tredjedel bortgravet. I tæt kratbevoksning	103		Skiltning sikres på alle gravhøjene, herunder skal både stenpæle og metalskilte tilses, udskiftes/fornys eller sættes op i fornødent omfang.
Natur	2826:27	Høj. 1,0 x 10 m. Lav sænkning i top, græsklædt og tilgroet med fyr og gyvel i åben fyrreskov	103		I tilfælde af at der sprænges huller i jordkappen, skal disse restaureres.
Natur	2826:32	Høj. Græs- og lyngklædt på havskrænt i åbent område. Lav sænkning i top.	103	Senest i 2019. Herefter løbende i en femårig rotationsordning.	Førstegangspleje: Huller i nærheden af højen/dyssekammer skal jævnes og overfladen reetableres. Gamle skiveanlæg skal dækkes og reetableres. Højen/dyssekammer skal afmærkes.
Natur	2826:103	Dyssekammer. Græsklædt i åbent område. Fin tilstand. Formentlig rester af dyssekammer. 2 store opretstående sten, 4 mellemstore og nogle mindre ses indenfor en diameter af 3 m.	103		Herefter skal tilstanden bevares og omgivelserne holdes ryddet. Skiltning sikres på alle gravhøjene herunder skal både stenpæle og metalskilte tilses, udskiftes/fornys eller sættes op i fornødent omfang. I tilfælde af at der sprænges huller i jordkappen skal disse reetableres.

Mål-sæt-ning	Id (fred-nings-nummer)	Lokalitet og beskrivelse	Afd.	Gennemføres	Bemærkning
Natur	2826:102	Høj. Græsklædt med lidt røn og tjørn mod Ø. På havskrænt i åbent område. Hele midterpartiet i 4 meters brede er gravet bort (N-S), ikke til bunds. 1,5 x 14 m.	103	I planperioden. Herefter løbende i en femårig rotationsordning.	Førstegangspleje: Højen bør reetableres i samarbejde med den relevante myndighed. Huller i nærheden af højen skal jævnes, og overfladen reetableres. Herefter skal tilstanden bevares og omgivelserne holdes ryddet. Skiltning sikres på alle gravhøjene, herunder skal både stenpæle og metalskilte tilses, udskiftes/fornys eller sættes op i fornødent omfang. I tilfælde af at der sprænges huller i jordkappen, skal disse reetableres.

9.3 Ekstern høring af forslag til "Tillæg til Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn"

Der er tradition for, at drifts- og plejeplaner samt tillæg hertil, efter den interne bearbejdning forelægges til ekstern høring blandt myndigheder, organisationer og øvrige interesserede. Denne proces blev igangsat jævnfør høringsskrivelse af 22. marts 2017. Høringsfristen blev fastsat til 20. april 2017.

I nedenstående tabel fremgår hvilke interessenter, som er blevet hørt, samt hvilke høringsvar, der er modtaget indenfor høringsfristens udløb.

Institution	Høringssvar
Miljøstyrelsen	✓
Naturstyrelsen Vestsjælland	
Slots- og Kulturstyrelsen	✓
Frederikssund Kommune	
Danmarks Naturfredningsforening	
WWF - Verdensnaturfonden	
Dansk Ornitologisk Forening	
Danmarks Jægerforbund	
Friluftsrådet	
Dyrenes Beskyttelse	
Verdens skove	
Entomologisk Fagudvalg	
Dansk Pattedyrsforening	
Nordisk Herpetologisk Forening	
Danmarks Sportsfiskerforbund	
Dansk Landskabsøkologisk Forening	
Landbrug og Fødevarer	
Familielandbruget	

Bemærkningerne kan ses i bilag 9.4 i deres fulde ordlyd.

Relevante dele af høringssvarene er indarbejdet i de pågældende kapitler i nærværende tillæg til drifts- og plejeplanen og beskrives temavis i det følgende. Indarbejdelse af høringssvar foretages uden yderligere formel høring. I de følgende afsnit gennemgås de indkomne høringssvar. Der refereres først til høringssvaret - i visse tilfælde med konkrete citater. Derefter foretages der en

sammenfattende vurdering (*kursiv*) og til slut beskrives en beslutning om opfølgning (*fed*).

Generelt

Der er der kun modtaget få bemærkninger til tillæg til drifts- og plejeplan for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn, og Miljøstyrelsen bemærker, at tillægget forekommer at være godt disponeret og gennemarbejdet. Begge høringssparter bemærker generelt, at der skal være en opmærksomhed på, at der bliver søgt de nødvendige myndighedstilladelser til aktiviteterne.

De generelle bemærkninger tages til efterretning, idet det vurderes, at tillæg til drifts- og plejeplan for Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn som helhed accepteres af de berørte parter.

Der foretages ingen ændringer.

Pleje af fredede fortidsminder

Slots- og Kulturstyrelsen henleder opmærksomheden på, at der jævnfør museumsloven ikke må nedgraves skilte eller udskiftes eksisterende skilte og markeringspæle i et beskyttet fortidsminde.

Forsvarsministeriet er opmærksom på dette og vil i hver enkelt tilfælde, hvor en udskiftning eller lignende er påkrævet på fortidsmindet foretage dette udenfor 2 meter beskyttelseszonen omkring fortidsmindet.

Beskrivelsen af modeller for plejeindsatsen er justeret, således at dette tydeligt fremgår.

Slots- og Kulturstyrelsen ønsker at tilføje, at den ansvarlige myndighed skal underrettes både ved 1. gangstrydninger på fortidsminder og ved bekæmpelse af invasive arter på fortidsminderne.

Forsvarsministeriet tager dette til efterretning.

Beskrivelsen af modeller for plejeindsatsen er justeret, således at dette tydeligt fremgår.

Slots- og Kulturstyrelsen bemærker, at restaurering og

udbedring af skader på beskyttede fortidsminder kun kan ske efter forudgående aftale med Slots- og Kulturstyrelsen. Desuden skal skader på fortidsminder anmeldes til Slots- og Kulturstyrelsen.

Forsvarsministeriet er opmærksom på dette og vil, hvor det er relevant, kontakte Slots- og Kulturstyrelsen.

Beskrivelsen af modeller for plejeindsatsen er justeret, således at dette tydeligt fremgår.

VVM pligt

Miljøstyrelsen bemærker, at visse af aktiviteterne kan være VVM screeningspligtige.

Forsvarsministeriet er opmærksom på dette og vil, når det er relevant, gennemføre en VVM screening af aktiviteterne.

Der foretages ingen ændringer.

Kystbeskyttelse

Miljøstyrelsen bemærker, at der jævnfør naturbeskyttelsesloven skal gives tilladelse til gravning/sprængning af huller indenfor strandbeskyttelseslinjen.

Forsvarsministeriet er opmærksom på dette og vil, når det er relevant, ansøge relevante myndigheder (for tiden Kysdirektoratet) om tilladelse til aktiviteterne.

Der foretages ingen ændringer.

Naturpleje og invasive arter

Miljøstyrelsen bemærker, at de vestlige dele af terrænet bør have højeste prioritet som overdrev, der plejes intensivt med slåning og/eller græsning.

Forsvarsministeriet vælger den bedst mulige pleje i forhold til, hvad der er muligt herunder afgræsning/slåning og afbrænding på overdrevene.

Der foretages ingen ændringer.

Miljøstyrelsen bemærker, at bekæmpelsen af rynket

rose vanskeligt gennemføres uden brug af Round Up og henviser desuden til eksisterende viden.

Forsvarsministeriet anvender generelt ikke Round Up på deres arealer, selvom det i forhold til bekæmpelse af rynket rose kan være det mest effektive middel. Forsvarsministeriet vil til enhver tid følge den erfaring, der opbygges både hos Forsvarsministeriet selv og ved andre styrelser og institutioner i forhold til bekæmpelse af invasive arter uden brug af sprøjtemidler. Aktivitet 9.6 i indeværende tillæg beskriver, hvorledes der i planperioden igangsættes et pilotforsøg på Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn med kemisk bekæmpelse af rynket rose med det formål at afsøge muligheden på arealer, hvor fysisk bekæmpelse er umulig på grund af ueksploderet ammunition.

Der foretages ingen ændringer.

9.4 Eksterne høringssvar

MINISTERIET
SLOTS- OG KULTURSTYRELSEN

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse
Miljø- og Natursektionen, Rådgivningsafdelingen
Arsenalvej 55
9800 Hjørring

Slots- og Kulturstyrelsen

H.C. Andersens Boulevard 2
1553 København V
Telefon 33 95 42 00

post@slks.dk
www.slks.dk

11. april 2017
Jour.nr.: 17/02664

Slots- og Kulturstyrelsens bemærkninger til Forsvarets tillæg til Drifts- og Plejeplan 2017-2022 – Jægerpris Skyde- og Øvelsesterræn

Bemærkninger til afsnit 9.1.13 – Fortidsminder
Slots- og Kulturstyrelsen ønsker at tilføje, at "ved 1. gangs rydninger og bekæmpelse af invasive arter underrettes den ansvarlige myndighed.

Bemærkninger til bilag 9.2 - Beskrivelse af pleje af fredede fortidsminder
Der er i forbindelse med bemærkninger til flere af de kontaktede fortidsminder noteret, at "skiltningen sikres på alle gravhøjene, herunder skal både stenpæle og metalskilte tilses, udskiftes/fornys eller sættes op i fornødent omfang".

Slots- og Kulturstyrelsen gør opmærksom på, at nedgravning af skilte i et beskyttet fortidsminde er en overtrædelse af museumslovens § 29 e. En markering af fortidsmindet med skilte og pæle skal ske uden for fortidsmindet og fortidsmindets 2 meter beskyttelseszone. Det samme er gældende ved udskiftning af eksisterende skilte og markeringspæle.

I forbindelse med flere konkrete fortidsminder er det bemærket, at "i tilfælde af, at der sprænges huller i jordkappen skal disse restaureres". Restaurering og udbedring af skader på de beskyttede fortidsminder sker kun efter forudgående aftale med Slots- og Kulturstyrelsen. Skader på beskyttede fortidsminder anmeldes til Slots- og Kulturstyrelsen.

Ved fortidsminderne 2826:32 og 2826:103 er der i bemærkningerne noteret, at "huller i nærheden af højen/dyssekamret skal jævnnes og overfladen reableres.....". Udbedring af skader i nærheden af et beskyttet fortidsminde bør ske efter aftale med Slots- og Kulturstyrelsen. Slots- og Kulturstyrelsen oplyser på begæring fortidsmindet udstrækning.

Side 2

Slots – og Kulturstyrelsen står til rådighed, hvis der er spørgsmål til bemærkningerne.

Venlig hilsen

Marie Walther
Konsulent og arkæolog
Fortidsminder

max@slks.dk
33 74 52 14

Fra: Sten Moeslund [<mailto:stmoe@svana.dk>]

Sendt: 7. april 2017 11:37

Til: FES-MINA08 Thomsen, Kirsten Plesner

Cc: Sten Moeslund

Emne: Høring af Tillæg til drift- og plejeplan for Jægerspris Skyde- og øvelsesterræn.

(J. nr. SVANA-021-00561)

Generelt forekommer tillægget at være godt disponeret og gennemarbejdet, og Miljøstyrelsen, Naturbeskyttelse har derfor kun få bemærkninger.

Det bør overvejes, om det ikke er nødvendigt at udføre en screening for evt. VVM-pligt for nogle af aktiviteterne, før de gennemføres.

Øvelsesterræner er i modsætning til bestående forsvarsværker ikke undtaget fra dele af Naturbeskyttelsesloven.

Det betyder, at Kystdirektoratet skal dispensere til de huller, som forsvaret ønsker at grave/sprænge inden for strandbeskyttelseslinien (NBL § 15).

Fordelingen mellem tilgroningstyper og lysåbne naturtyper ser rimelig ud, men de vestlige dele af terrænet må have højeste prioritet som overdrev, der plejes intensivt med slåning og/eller græsning.

Invasive arter som Canadisk gyldenris og Rynket rose er ekstremt vanskelige at styre på tørre og sandede arealer. Behandlingsforslaget for Gyldenris ser fornuftigt ud i tillægget, mens Rynket rose virker næsten uudryddelig, i hvert tilfælde hvis Round Up ikke inddrages i behandlingen.

Miljøstyrelsen er ikke overbevist om, at oprykning af rødder er en rigtig metode til bekæmpelse af rugosa.

Praktisk ekspertise kan sikkert hentes hos skovfoged Søren Agerlund Rasmussen, sar@nst.dk og 72543197 og på Naturstyrelsens hjemmeside, hvor der er linket til adskillige interessante artikler. Per Kudsk og Rita Merete Buttenschøn offentliggør fx et forsøgsdesign, som man kan lade sig inspirere af, når det blot erindres, at stat og kommune ikke må anvende Round Up.

Med venlig hilsen

Sten Moeslund

Biolog i Naturbeskyttelse

+45 2536 4237 | stmoe@mst.dk

Miljø- og Fødevareministeriet

Miljøstyrelsen | Haraldsgade 53 | 2100 København Ø | Tlf. +45 72 54 30 00 | mst@mst.dk | www.mst.dk

Forsvar for naturen

Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner anvendes til militær uddannelse, men samtidig udgør arealerne nogle af de største og bedst bevarede naturområder i Danmark. Sammenlagt forvalter Forsvarsministeriet ca. 30.000 ha enestående natur, hvor den militære benyttelse går hånd i hånd med værdifulde danske naturtyper og arters beskyttelse. Mange militære arealer er i perioder åbne for publikum, så også offentligheden kan besøge og opleve de unikke naturarealer. I samarbejde med Miljøministeriet har Forsvarsministeriet udviklet et særligt koncept for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner for terrænerne. Igennem planerne sikrer Forsvarsministeriet en passende afvejning mellem militære uddannelsesbehov, naturbeskyttelse og offentlighedens adgang. Information om Forsvarsministeriets naturforvaltning kan findes på www.ejendomsstyrelsen.dk

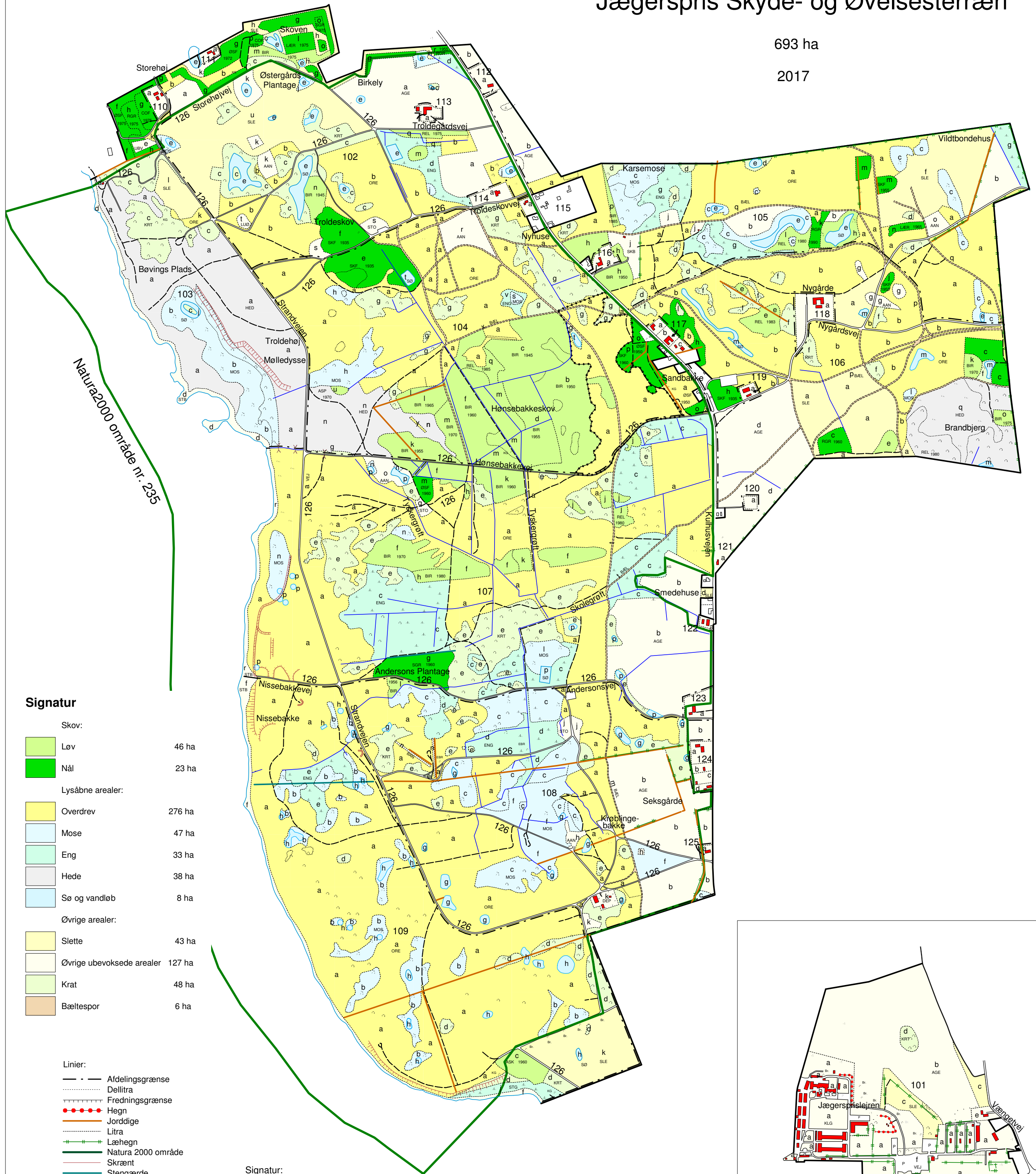
Kortbilag 1

Grundkort

Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn

693 ha

2017

Signatur

Skov:	
	Løv 46 ha
	Nål 23 ha
Lysåbne arealer:	
	Overdrev 276 ha
	Mose 47 ha
	Eng 33 ha
	Hede 38 ha
	Sø og vandløb 8 ha
Øvrige arealer:	
	Slette 43 ha
	Øvrige ubevoksede arealer 127 ha
	Krat 48 ha
	Bæltespor 6 ha

Linier:

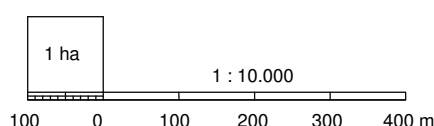
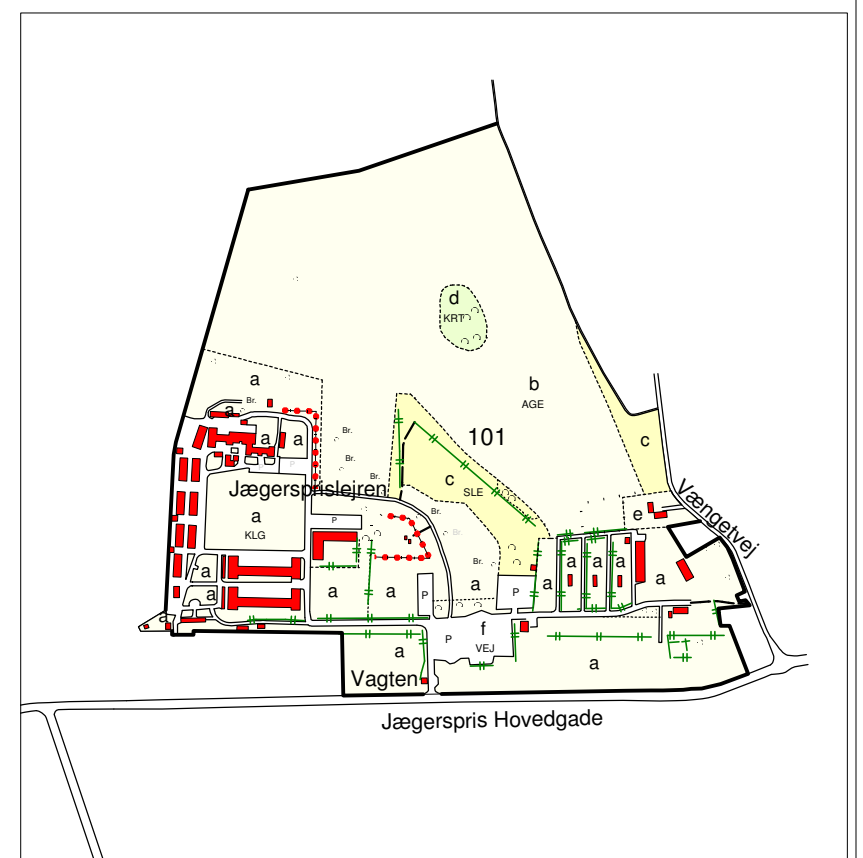
- Afdelingsgrænse
- Dellitra
- Fredningsgrænse
- Hegn
- Jorddige
- Litra
- Læhegn
- Natura 2000 område
- Skrænt
- Stengærde
- Strømpil
- Søbred
- Ydergrænse

Veje:

- Bæltespor
- Skovvej
- Spor
- Sti
- Vej

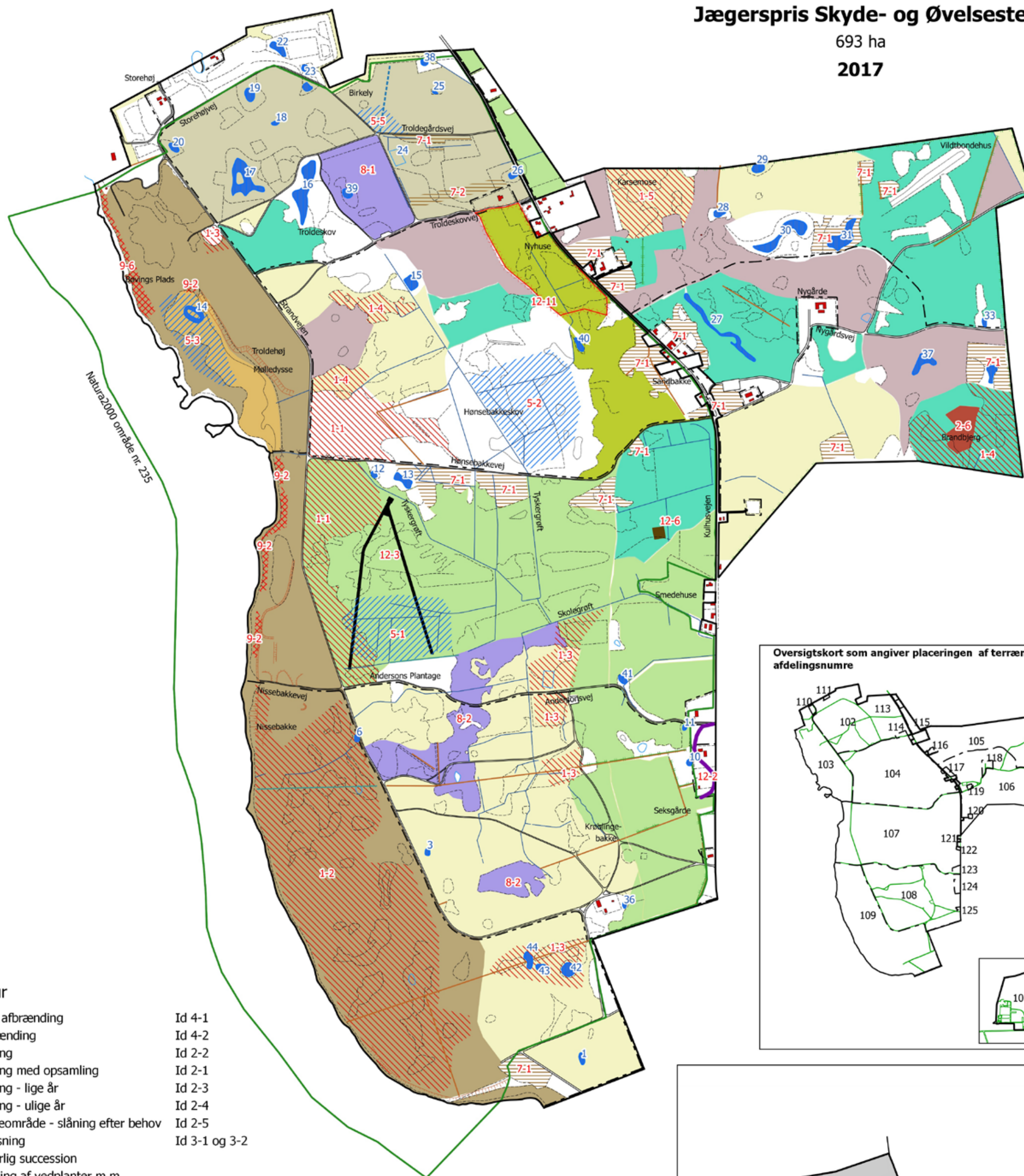
Signatur:

- Løv
- Nål
- Nåletrækrat
- Løvtrækrat
- Fortidsminde
- Mose, rør/siv
- Blødbund
- Hede

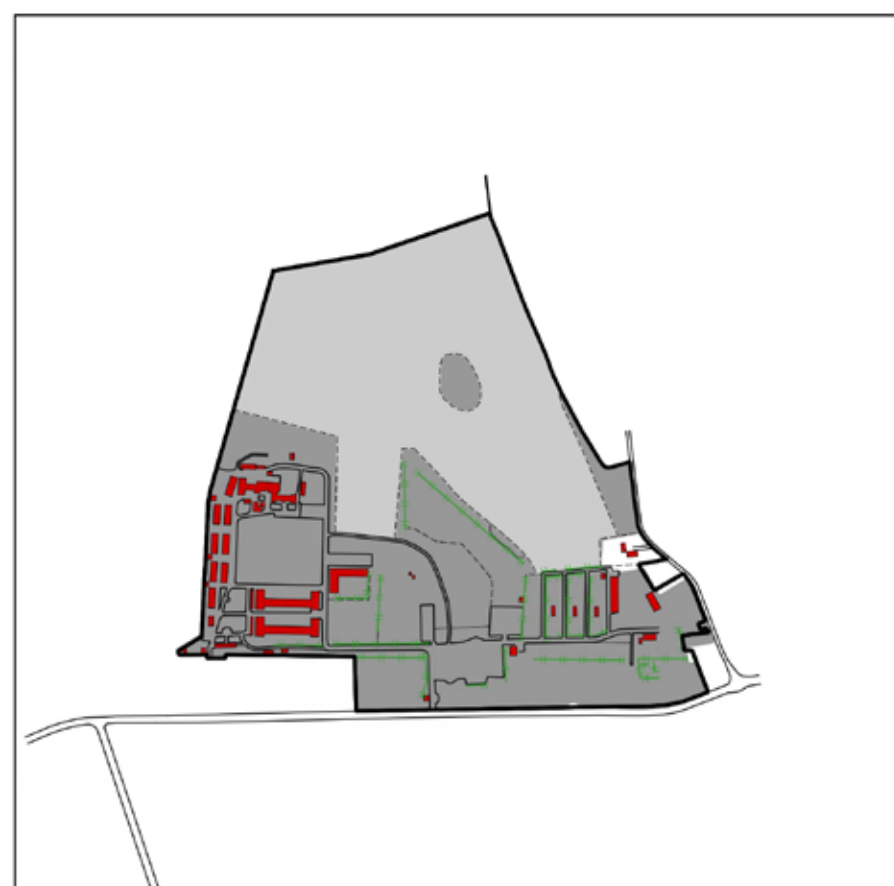
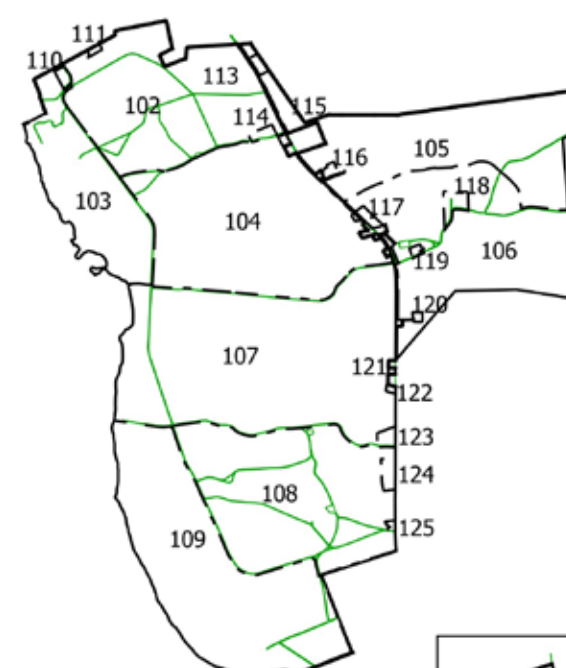
Kortbilag 2
Aktivitetskort
Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn
693 ha
2017

Signatur

Årlig afbrænding	Id 4-1
Afbrænding	Id 4-2
Slåning	Id 2-2
Slåning med opsamling	Id 2-1
Slåning - lige år	Id 2-3
Slåning - ulige år	Id 2-4
Graveområde - slåning efter behov	Id 2-5
Græsning	Id 3-1 og 3-2
Naturlig succession	
Rydning af vedplanter m.m.	
Bekæmpelse af invasive arter	
Beplantningspleje	
Naturlig hydrologi	
Vandhulspleje	
Bevægelig målbane	
Indskydningsrampe	
Udlejning til forskning - slås efter aftale	
Ny hegning	
Nyt vejtrace	
Åbning af dræn	
Arealer i drift jf. forpagtningsaftale (slåning/høslet)	
Intensivt plejet område (IPA)	
1-1 Aktivitets Id	
1 Vandhuls nr.	

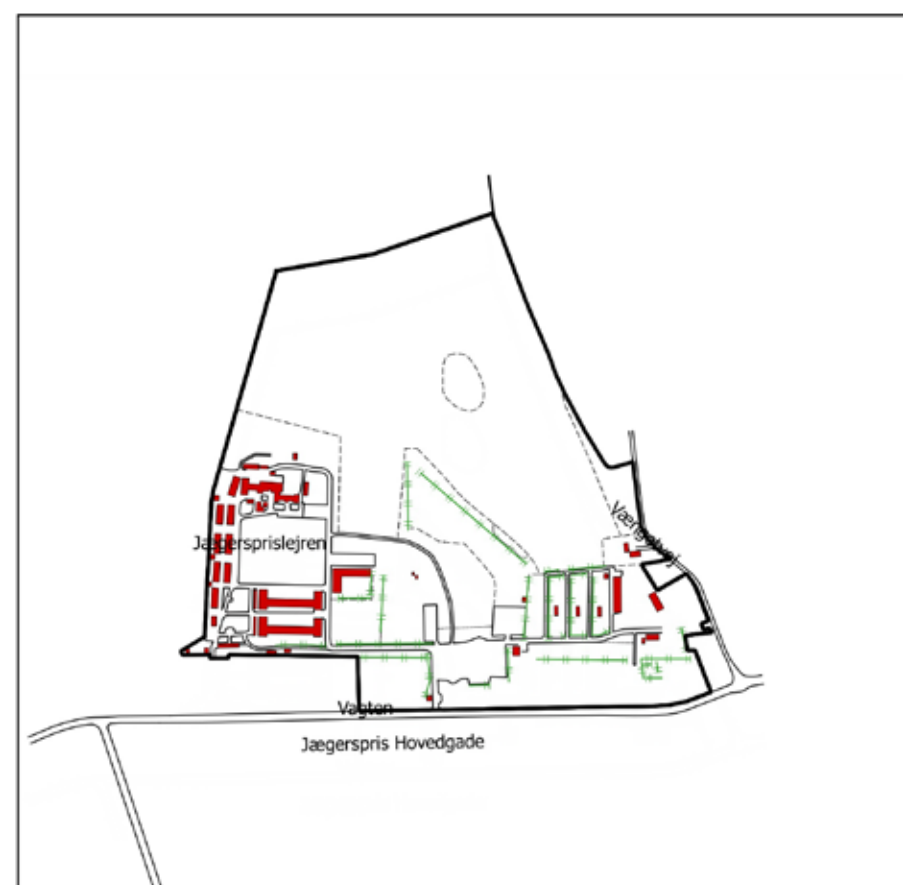
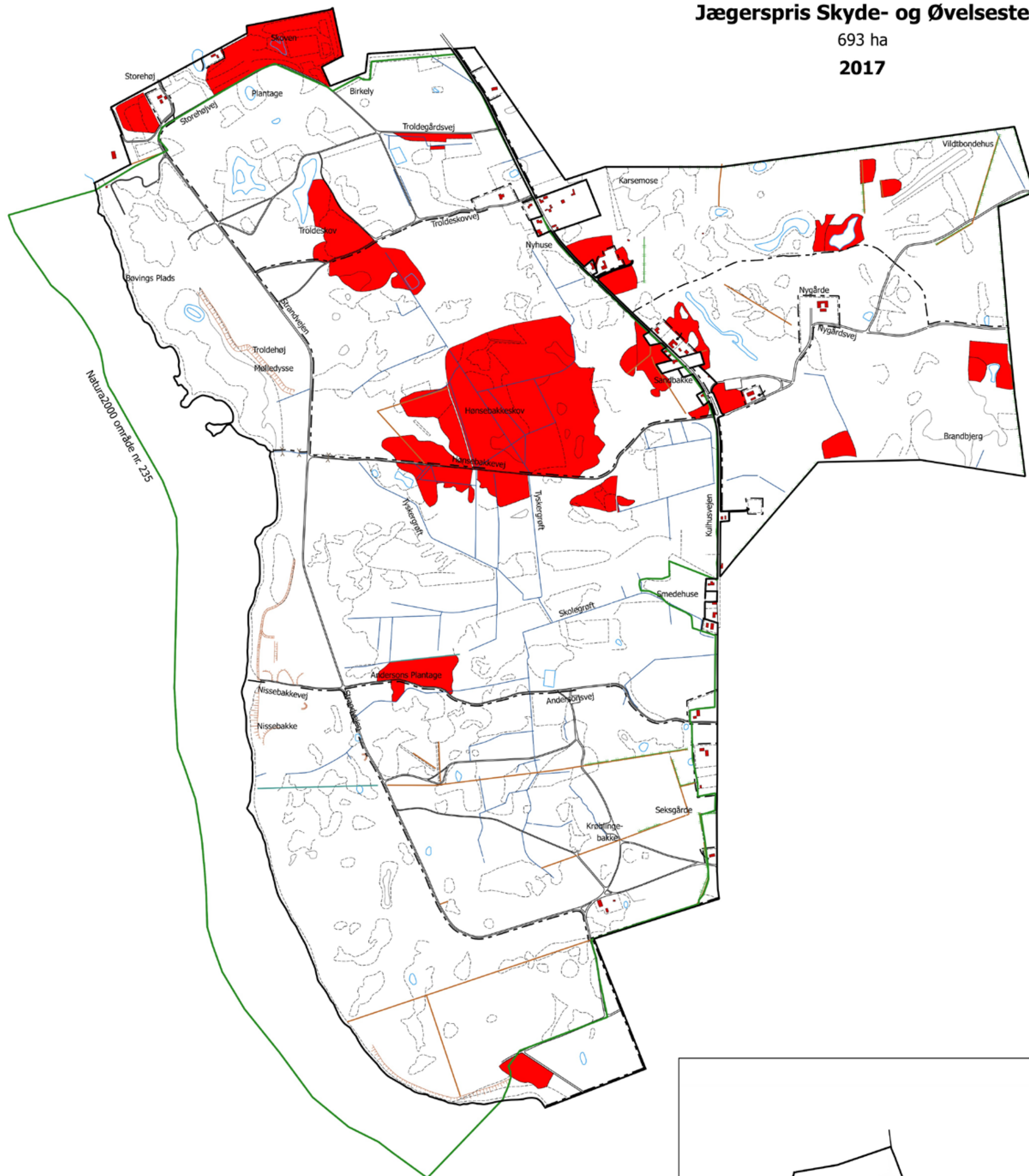
Oversigtskort som angiver placeringen af terrænets afdelingsnumre

0 250 500 750 1000 m
1:10.000

Kortbilag 3
Skovudviklingskc
Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn
693 ha
2017

Signatur

 94 Urørt skov

0 250 500 750 1000 m
1:10.000

